

**ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ**

ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ**

**ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΔΙΪΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

Διπλωματική Εργασία

«Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΥΠΕΥΘΥΝΟΥ ΔΑΝΕΙΣΜΟΥ ΣΤΙΣ ΠΙΣΤΩΤΙΚΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ»

ΤΗΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ ΕΙΡΗΝΗΣ-ΕΥΜΟΡΦΙΛΗΣ (mle21014)

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΡΙΖΟΣ ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού

Διπλώματος Ειδίκευσης Δίκαιο και Οικονομικά των Επιχειρήσεων

Φεβρουάριος 2022

Copyright © Ειρήνη-Ευμορφίλη Ι. Αντωνιάδου, 2022

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τη συγγραφέα.

Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τη συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευτεί ότι εκφράζουν τις επίσημες θέσεις των ΠΑ.ΜΑΚ.-Α.Π.Θ.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας αποτελεί η αρχή του υπεύθυνου δανεισμού, όπως αυτή αποτυπώθηκε αρχικά στην Οδηγία 2008/48/EK για την καταναλωτική πίστη και εν συνεχεία στην Οδηγία 2014/17/ΕΕ για τη στεγαστική πίστη.

Αρχικά, στο εισαγωγικό κεφάλαιο παρουσιάζονται το πρόβλημα της υπερχρέωσης και η προσπάθεια του Έλληνα νομοθέτη για κατασταλτική αντιμετώπισή του μέσω της θέσπισης του Ν. 3869/2010, το πρόβλημα των μη εξυπηρετούμενων, άλλως «κόκκινων», δανείων, το πρόβλημα της ασύμμετρης πληροφόρησης και τέλος το πρόβλημα της μειωμένης -σε σύγκριση με τον φορέα παροχής χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών- διαπραγματευτικής ισχύος του καταναλωτή.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα καίρια σημεία των δύο Οδηγιών (πρότυπο εναρμόνισης, υποκειμενικό και αντικειμενικό πεδίο εφαρμογής), ενώ επιχειρείται και μία σύντομη συγκριτική επισκόπησή τους. Στο τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο, γίνεται προσπάθεια προσέγγισης του περιεχομένου της αρχής του υπεύθυνου δανεισμού, σπουδαιότερη συνιστώσα της οποίας αποτελεί η αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας του (εν δυνάμει) πιστολήπτη και διερευνώνται επιμέρους ζητήματα αυτής. Συγκεκριμένα, παρουσιάζονται οι πηγές αξιολόγησης, ερευνάται αν η αναζήτηση στοιχείων σε βάσεις δεδομένων παραβιάζει τον Γενικό Κανονισμό Προστασία Δεδομένων (GDPR), ενώ τέλος παρουσιάζονται οι συνέπειες αφενός σε περίπτωση αρνητικής αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας και αφετέρου σε περίπτωση παραβίασης της υποχρέωσης για εκτίμηση της πιστοληπτικής ικανότητας.

Λέξεις-κλειδιά: Υπεύθυνος Δανεισμός, Καταναλωτική Πίστη, Στεγαστική Πίστη, Αξιολόγηση Πιστοληπτικής Ικανότητας, Υπερχρέωση

ABSTRACT

The subject of this thesis is the principle of responsible lending, as it was first reflected in the 2008/48/EC Consumer Credit Directive and then in the 2014/17/EU Mortgage Credit Directive.

Initially, the introductory chapter presents the problem of over-indebtedness and the effort of the Greek legislator to suppress it through the enactment of the Law 3869/2010, the problem of non-performing, otherwise "red" loans, the problem of asymmetric information and finally the problem of the reduced -compared to the financial service provider- bargaining power of the consumer.

The second chapter presents the key points of the two Directives (harmonization model, subjective and objective scope of application), and a brief comparative overview is attempted. In the third and last chapter, an attempt is made to approach the content of the principle of responsible lending, the most important manifestation of which is the assessment of the creditworthiness of the (potential) lender, and its individual issues are investigated. Specifically, the sources of evaluation are presented, it is investigated whether the search of data in databases violates the General Data Protection Regulation (GDPR), and finally the consequences are presented on the one hand in case of a negative credit rating and on the other hand in case of breach of the obligation to assess creditworthiness.

Keywords: Responsible Lending, Consumer Credit, Mortgage Credit, Credit Rating, Over-indebtedness

Πίνακας περιεχομένων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο – ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
1.1. Το πρόβλημα της υπερχρέωσης	1
i. Έννοια και αιτίες.....	1
ii. Η κατασταλτική αντιμετώπιση της υπερχρέωσης μέσω του Ν. 3869/2010, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει	3
1.2. Το πρόβλημα των μη εξυπηρετούμενων δανείων («κόκκινα δάνεια»)	5
1.3. Το πρόβλημα της ασύμμετρης πληροφόρησης.....	10
1.4. Η μειωμένη διαπραγματευτική ισχύς του καταναλωτή.....	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο - ΟΙ ΟΔΗΓΙΕΣ 2008/48/ΕΚ ΚΑΙ 2014/17/ΕΕ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΓΧΩΡΙΑ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ ΜΕ ΤΗΝ ΚΥΑ 699/23.6.2010 ΚΑΙ ΤΟΝ Ν. 4438/2016 ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΑ	13
2.1. Εισαγωγικά.....	13
2.2. Η Οδηγία 2008/48/ΕΚ για την καταναλωτική πίστη.....	14
i. Η πορεία προς την Οδηγία 2008/48/ΕΚ.....	14
ii. Πρότυπο εναρμόνισης.....	16
iii. Αντικειμενικό πεδίο εφαρμογής	17
iv. Υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής.....	21
2.3. Η Οδηγία 2014/17/ΕΕ για την στεγαστική πίστη.....	26
i. Η πορεία προς την Οδηγία 2014/17/ΕΕ.....	26
ii. Πρότυπο εναρμόνισης.....	27
iii. Αντικειμενικό πεδίο εφαρμογής	28
iv. Υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής.....	31
2.4. Συγκριτική επισκόπηση των δύο Οδηγιών	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο - Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΥΠΕΥΘΥΝΟΥ ΔΑΝΕΙΣΜΟΥ	35
3.1. Εννοιολογικός προσδιορισμός της αρχής.....	35
3.2. Αξιολόγηση της φερεγγυότητας ή της πιστοληπτικής ικανότητας του δανειολήπτη;	41
3.3. Αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας του δανειολήπτη – Πηγές αξιολόγησης.....	42
i. Βάσει της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ και εν συνεχεία της ΚΥΑ 699/23.6.2010	42
ii. Βάσει της Οδηγίας 2014/17/ΕΕ και εν συνεχεία του Ν. 4438/2016.....	45
3.4. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων κατά τον έλεγχο πιστοληπτικής ικανότητας του καταναλωτή.....	52
3.5. Οι συνέπειες της αρνητικής αξιολόγησης	57
i. Βάσει της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ και εν συνεχεία της ΚΥΑ 699/23.6.2010	57
ii. Βάσει της Οδηγίας 2014/17/ΕΕ και εν συνεχεία του Ν. 4438/2016.....	61

3.6. Οι συνέπειες παραβίασης της υποχρέωσης για αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας.....	63
i. Βάσει της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ και εν συνεχεία της ΚΥΑ 699/23.6.2010	63
ii. Βάσει της Οδηγίας 2014/17/ΕΕ και εν συνεχεία του Ν. 4438/2016.....	70
Συμπεράσματα.....	71
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ-ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ	73
i. Βιβλιογραφία	73
ii. Αρθρογραφία	76
iii. Νομολογία Ελληνικών Δικαστηρίων	79
iv. Νομολογία Δικαστηρίου Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	80
v. Ηλεκτρονική Βιβλιογραφία.....	80
vi. Ξενόγλωσσες πηγές.....	81

Πίνακας περιεχομένων εικόνων

Εικόνα 1: Δείκτης μη εξυπηρετούμενων δανείων στην Ένωση.....	6
Εικόνα 2: Δάνεια και ΜΕΔ σε τραπεζικούς ισολογισμούς ανά κατηγορία περιουσιακών στοιχείων και ανά χώρα τον Ιούνιο του 2018.....	6
Εικόνα 3: Αναλογία μη εξυπηρετούμενων τραπεζικών δανείων προς το σύνολο των ακαθάριστων δανείων στην Ελλάδα από το 2008 έως το 2018.....	7
Εικόνα 4: Αναλογία μη εξυπηρετούμενων δανείων στην Ελλάδα Μάρτιος 2019-Ιούνιος 2021.	7

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο- ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. Το πρόβλημα της υπερχρέωσης

ι. Έννοια και αιτίες

Το φαινόμενο της υπερχρέωσης των φυσικών προσώπων που δεν ασκούν εμπορική δραστηριότητα, ήτοι των ιδιωτών¹, αποτελεί πλέον μάστιγα τόσο στις ανεπτυγμένες όσο και στις αναπτυσσόμενες οικονομίες², ενώ πλήττει πρωτίστως τα κατώτερα οικονομικά στρώματα, χωρίς να αποκλείεται η εμφάνισή του και στα μεσαία³. Ο κίνδυνος της υπερχρέωσης υφίσταται πάντοτε, εφόσον διαψευστούν οι παραστάσεις μελλοντικής κτήσης της αναγκαίας για την απόσβεση των οικονομικών υποχρεώσεων αγοραστικής δύναμης. Ως καταναλωτική υπερχρέωση ορίζεται το αποτέλεσμα του δανεισμού ενός προσώπου πάνω από τις δυνατότητές του⁴ ή η αδυναμία⁵ του οφειλέτη να ανταποκριθεί στην αποπληρωμή των υφιστάμενων ληξιπρόθεσμων οφειλών του⁶, είτε αυτές απορρέουν από τις συμβάσεις πίστωσης που έχει καταρτίσει είτε από τις οικονομικής φύσεως υποχρεώσεις του νοικοκυριού του (λ.χ. φορολογικές οφειλές, πληρωμή λογαριασμών κ.λπ.)⁷.

Οι αιτίες που συντέλεσαν στο φαινόμενο αυτό είναι ποικίλες. Αρχικώς η υπερχρέωση των ιδιωτών αποδιδόταν σε έκτακτα περιστατικά όπως η ανεργία, η μεταβολή στην προσωπική κατάσταση του οφειλέτη (λ.χ. διαζύγιο, χηρεία), η

¹ Ο όρος αυτός εντοπίζεται και στην Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 3869/2010, σύμφωνα με την οποία: «[μ]ε το σχέδιο νόμου καθιερώνεται ουσιαστικά και στη χώρα μας, η δυνατότητα του φυσικού προσώπου να απαλλάσσεται από τα χρέη του (της πτώχευσης του ιδιώτη)».

² Βενιέρης/Κατσάς, Εφαρμογή του Ν. 3869/2010 για τα Υπερχρεωμένα Φυσικά Πρόσωπα, 3^η έκδ., 2016, σελ. 1.

³ Κρητικός, Ρύθμιση των οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων, 4^η έκδ., 2016, σελ. 2.

⁴ Λιθαδά, σε Τιμητικό Τόμο Ελίζας Δ. Αλεξανδρίδου, 2016, σελ. 359.

⁵ Έχει δε υποστηριχθεί ότι ο όρος «αδυναμία» χρήζει διευκρινήσεως, ήτοι αν απαιτείται πραγματική αδυναμία αποπληρωμής ή αρκεί η αποπληρωμή του χρέους να είναι δυσβάσταχτη για τον καταναλωτή (βλ. Λιθαδά, σε Τιμητικό Τόμο Ελίζας Δ. Αλεξανδρίδου, 2016, σελ. 359).

⁶ Κρητικός, Ρύθμιση των οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων, 4^η έκδ., 2016, σελ. 2.

⁷ Λιθαδά, σε Τιμητικό Τόμο Ελίζας Αλεξανδρίδου, 2016, σελ. 359.

ασθένεια αυτού ή μέλους της οικογενείας του κ.λπ.⁸ ή σε γενικότερη οικονομική κρίση όπως η δημοσιονομική κρίση που έπληττε μέχρι πολύ πρόσφατα και την Ελλάδα⁹. Στη συνέχεια όμως, έμφαση δόθηκε στην αλόγιστη πρόσβαση των ιδιωτών στον τραπεζικό δανεισμό¹⁰, ως απόρροια, μεταξύ άλλων, της παρορμητικής συναλλακτικής συμπεριφοράς των καταναλωτών, της ανάπτυξης καινοτόμων χρηστικών τραπεζικών προϊόντων (λ.χ. η πιστωτική κάρτα) και των επιθετικών εκ μέρους των Πιστωτικών Ιδρυμάτων πρακτικών προώθησης τους¹¹.

Η ανταπόκριση της ζητήσεως στην προσφορά πιστωτικού κεφαλαίου από μόνη της δεν συνιστά σκιερό φαινόμενο της σύγχρονης καταναλωτικής κοινωνίας, αντιθέτως αποτελεί υγιή πρακτική άντλησης κεφαλαίου για την χρηματοδότηση αναγκών και δραστηριοτήτων. Πλην όμως, αυτό που την καθιστά παθογένεια της καταναλωτικής κοινωνίας είναι η υπέρμετρη προσφυγή σε αυτήν για την ικανοποίηση πολυτελών, πλασματικών, και επ' ουδενί στοιχειωδών, αναγκών¹². Τούτο μάλιστα, ερμηνεύεται από την επιστήμη της χρηματοοικονομικής συμπεριφορικής ως εξής: ο ιδιώτης δεν ενεργεί όπως ο ορθολογικός επενδυτής που αποβλέπει στην μεγιστοποίηση του κέρδους του, αντιθέτως, ενεργεί παρορμητικά, υποτιμά τον κίνδυνο από τη μη εξυπηρέτηση των οφειλών του και προβαίνει σε επιλεκτική πρόσληψη πληροφοριών, αποδίδοντας σημασία σε κάποιες μόνο πτυχές ενός γεγονότος, υποτιμώντας τους πιθανούς κινδύνους και υπερεκτιμώντας τις ενδεχόμενες ωφέλειες από τις επιλογές του¹³.

Με την απελευθέρωση του τραπεζικού συστήματος που ξεκίνησε προοδευτικά από τις αρχές της δεκαετίας του '80 και ολοκληρώθηκε το 2003, μεγάλη ακμή γνώρισε

⁸Βενιέρης/Κατσάς, Εφαρμογή του Ν. 3869/2010 για τα Υπερχρεωμένα Φυσικά Πρόσωπα, 3^η έκδ., 2016, σελ. 1-2· Λιβαδά, σε Τιμητικό Τόμο Ελίζας Αλεξανδρίδου, 2016, σελ. 360.

⁹Σε αυτές βέβαια τις περιπτώσεις, για την υπερχρέωση δεν οφείλεται ούτε ο καταναλωτής ούτε ο πιστωτικός φορέας, στο μέτρο που τα εξωτερικά αυτά αίτια επέδρασαν καθοριστικά στην αδυναμία του καταναλωτή να αποπληρώσει τις υφιστάμενες οφειλές του (βλ. Λιβαδά, σε Τιμητικό Τόμο Ελίζας Αλεξανδρίδου, 2016, σελ. 360).

¹⁰Ρεντούλης/Βαρσάνης, σε Εκούσια Δικαιοδοσία, επιμ. Λεοντής, 2018, σελ. 604· Βενιέρης/Κατσάς, Εφαρμογή του Ν. 3869/2010 για τα Υπερχρεωμένα Φυσικά Πρόσωπα, 3^η έκδ., 2016, σελ. 2.

¹¹Βενιέρης/Κατσάς, Εφαρμογή του Ν. 3869/2010 για τα Υπερχρεωμένα Φυσικά Πρόσωπα, 3^η έκδ., 2016, σελ. 1-2· Κρητικός, Ρύθμιση των οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων, 4^η έκδ., 2016, σελ. 2.

¹²Σπυράκος, Ρύθμιση χρεών και πτωχευτική διαδικασία ιδιωτών, ΧρηΔικ2/2008, σελ. 180 επ.· Βενιέρης/Κατσάς, Εφαρμογή του Ν. 3869/2010 για τα Υπερχρεωμένα Φυσικά Πρόσωπα, 3^η έκδ., 2016, σελ. 2-3.

¹³Βενιέρης/Κατσάς, Εφαρμογή του Ν. 3869/2010 για τα Υπερχρεωμένα Φυσικά Πρόσωπα, 3^η έκδ., 2016, σελ. 4.

τόσο η καταναλωτική όσο και η στεγαστική πίστη¹⁴. Ραγδαία ήταν τα επόμενα χρόνια η αύξηση των χορηγούμενων καταναλωτικών και στεγαστικών δανείων σε ιδιώτες, ενώ ανοδική ήταν και η πορεία των μη εξυπηρετούμενων δανείων («κόκκινα δάνεια»), με το πρόβλημα να εντοπίζεται κυρίως στις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης¹⁵. Απότοκος αυτού ήταν η εμφάνιση, σε παγκόσμιο επίπεδο, του φαινομένου της αλόγιστης υπερχρέωσης των καταναλωτών, που πέραν των δυσμενών συνεπειών που επιφέρει στην εύρυθμη λειτουργία του πιστωτικού συστήματος, εγκυμονεί και κινδύνους¹⁶ τόσο για το ίδιο το υπερχρεωμένο άτομο όσο και για τον οικογενειακό και κοινωνικό του περίγυρο¹⁷, ενώ οι επιπτώσεις συχνά εκτείνονται και στο κράτος, το οποίο καλείται εκ των υστέρων να προβεί σε μέτρα κοινωνικής κάλυψης και χορήγηση επιδομάτων¹⁸.

ii. Η κατασταλτική αντιμετώπιση της υπερχρέωσης μέσω του Ν. 3869/2010, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει

Μέχρι πρόσφατα¹⁹ στο εθνικό μας δίκαιο αποδιδόταν πτωχευτική ικανότητα μόνο σε εμπόρους (φυσικά πρόσωπα ή εμπορικές εταιρίες) και σε ενώσεις προσώπων με νομική προσωπικότητα που ασκούν οικονομική δραστηριότητα. Αντιθέτως, τα φυσικά πρόσωπα-μη έμποροι, τα οποία δεν μπορούσαν να περιέλθουν σε κατάσταση πτώχευσης, αν έρχονταν αντιμέτωπα με γενική και μόνιμη αδυναμία πληρωμών, υπόκειντο στις απηνείς ατομικές διώξεις των πιστωτών τους²⁰. Τούτο όμως, είχε ως αποτέλεσμα την οικονομική και κοινωνική περιθωριοποίηση του υπερχρεωμένου οφειλέτη.

¹⁴ Ρόκας/Γκόρτσος/Μικρουλέα/Λιβαδά, Στοιχεία Τραπεζικού Δικαίου, 3^η εκδ., 2016, σελ. 566.

¹⁵ Τα δε στεγαστικά δάνεια απεδείχθησαν λιγότερο επισφαλής συγκριτικά με τα καταναλωτικά και τούτο διότι είναι εμπραγμάτως εξασφαλισμένα και έχουν χαμηλότερα επιτόκια.

¹⁶ Πέραν των οικονομικών του διαστάσεων έχει και κοινωνικές επιπτώσεις, αφού αποθαρρύνει την ενεργό συμμετοχή του υπερχρεωμένου ατόμου στην κοινωνική ζωή (βλ. Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 3869/2010, σύμφωνα με την οποία: «[σ]ημαντικό μέρος των πολιτών έχει οδηγηθεί σήμερα στην περιθωριοποίηση, καθώς, μη διαθέτοντας σοβαρή αγοραστική δύναμη και δυνατότητα απεγκλωβισμού από την υπερχρέωση, δεν είναι σε θέση να σχεδιάσει τη συμμετοχή του στην οικονομική και κοινωνική ζωή.»).

¹⁷ Σταθόπουλος, Ρύθμιση οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων (Ν. 3869/2010), ΧρηΔικ 2/2011, σελ. 181.

¹⁸ Λιβαδά, σε Τιμητικό Τόμο Ελίζας Δ. Αλεξανδρίδου, 2016, σελ. 361.

¹⁹ Το νομοθετικό πλαίσιο άλλαξε με την εισαγωγή του Ν. 4738/2020 (ΦΕΚ Α' 207/27-10-2020).

²⁰ Ψυχομάνης, Πτωχευτικό Δίκαιο και Δίκαιο ρύθμισης οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων, 6^η εκδ., 2016, σελ. 528.

Για τον λόγο αυτό, εισήχθη ο Ν. 3869/2010 (ΦΕΚ Α' 130/03-08-2010)²¹ με τίτλο «Ρύθμιση των οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων και άλλες διατάξεις», ο οποίος έχει υποστεί σε βάθος χρόνου πλείστες τροποποιήσεις, με την τελευταία να λαμβάνει χώρα προσφάτως με τον Ν. 4745/2020 (ΦΕΚ Α' 214/06-11-2020) και να επικεντρώνεται στην επιτάχυνση της εκδίκασης εκκρεμών υποθέσεων του Ν. 3869/2010, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 6 § 1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) ως προς την εύλογη διάρκεια της πολιτικής δίκης.

Η προβλεπόμενη στον Ν. 3869/2010 διαδικασία επιδιώκει σκοπούς διάφορους από αυτούς της οριζόμενης στον ΠτΚ διαδικασίας, αφού δεν επικεντρώνεται τόσο στην ικανοποίηση των πιστωτών ή στη διατήρηση της επιχείρησης του οφειλέτη (άλλωστε τέτοια δεν υπάρχει) όσο στην ανακούφιση των οφειλετών φυσικών προσώπων-μη εμπόρων από τα δεινά της υπερχρέωσης, χωρίς φυσικά να παραγκωνίζονται τα συμφέροντα των πιστωτών, αφού οι τελευταίοι θα εισπράξουν ποσά που διαφορετικά δε θα ελάμβαναν^{22,23}. Σκοπός, λοιπόν, της εν λόγω διαδικασίας είναι να αποκλειστεί οποιαδήποτε δυνατότητα ατομικής ή συλλογικής εκτέλεσης στη μελλοντική παρουσία του υπερχρεωμένου καταναλωτή για προϋφιστάμενες της κήρυξης της πτώχευσης οικονομικές του υποχρεώσεις, ενώ η μερική ικανοποίηση των πιστωτών με τις καταβολές που θα λαμβάνουν χώρα για καθορισμένο χρονικό διάστημα αποτελεί δοκιμασία του καταναλωτή ώστε να επιτύχει το ευεργετικό γι' αυτόν αποτέλεσμα της απαλλαγής του υπολοίπου των οφειλών του με την ολοκλήρωση της πτωχευτικής διαδικασίας²⁴.

Σημειωτέον δε, ότι η επιεικέστερη αυτή μεταχείριση των φυσικών προσώπων-μη εμπόρων συγκριτικά με αυτήν των εμπόρων οφειλετών οφείλεται πρωτίστως στην

²¹Σημειωτέον ότι πολλά κράτη προηγήθηκαν και προέβησαν στην θέσπιση νομοθετημάτων για τη ρύθμιση και την αντιμετώπιση της υπερχρέωσης των οφειλετών. Μεταξύ των κρατών αυτών ανήκουν οι Ηνωμένες Πολιτείες (13ο κεφάλαιο της Bankruptcy Reform Act, 1978), ο Καναδάς, η Ιαπωνία, η Μεγάλη Βρετανία, η Δανία από το 1982, η Ελβετία, η Νορβηγία, η Σουηδία και η Αυστρία από το 1994, η Ολλανδία από το 1998, η Γερμανία σε ισχύ από το 1999, το Βέλγιο από το 1999, η Γαλλία από το 2003, η Πορτογαλία από το 2004, η Τσεχία από το 2008 (βλ. Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 3869/2010).

²²Περάκης, Πτωχευτικό Δίκαιο, 3^η εκδ., 2017, σελ. 532-533.

²³Προέκυψε όμως το ζήτημα αν η απαλλαγή του υπολοίπου των χρεών μετά την καταβολή των οριζόμενων δόσεων καταστρατηγεί το άρθρ. 17 Συντ. και το άρθρ. 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ βλ. αναλυτικά Σταθόπουλο, ό.π., ΧρηΔικ 2/2011, σελ. 183 επ., όπου συμπεραίνεται ότι η απαλλαγή δεν είναι αντισυνταγματική, ούτε καταστρατηγεί το άρθρ. 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ.

²⁴Σπυράκος, ό.π., ΧρηΔικ 2/2008, σελ. 180 επ.

διαπραγματευτική ανισορροπία και την ασυμμετρία πληροφόρησης που υφίστανται στη σχέση Πιστωτικού Ιδρύματος-καταναλωτή, με τον τελευταίο να αποτελεί το ασθενέστερο μέρος της μεταξύ τους σχέσης²⁵. Σε καμία περίπτωση όμως, δεν πρέπει να υπονοηθεί ότι με τον νόμο αυτό επιδιώκεται η δικαίωση ή η άφεση του «κακοπληρωτή». Αντιθέτως, δίδεται μία δεύτερη ευκαιρία και μία διέξοδος στον οφειλέτη, ο οποίος ναι μεν επιθυμεί να αποπληρώσει τις οφειλές του, πλην όμως αδυνατεί²⁶.

Η ρυθμιστική λοιπόν, παρέμβαση του νομοθέτη ερείδεται στο ίδιο το κοινωνικό κράτος δικαίου και υπηρετεί την προστασία της προσωπικότητας των υπερχρεωμένων προσώπων και την επανένταξη τους στην οικονομική ζωή και το κοινωνικό σύνολο, αφού με την προβλεπόμενη στο Ν. 3869/2010 ρύθμιση και απαλλαγή από τα χρέη τους, επανακτούν την αγοραστική τους δύναμη και την οικονομική τους ελευθερία²⁷.

1.2. Το πρόβλημα των μη εξυπηρετούμενων δανείων («κόκκινα δάνεια»)

Τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια (ΜΕΔ)²⁸ ή τα λεγόμενα «κόκκινα δάνεια»²⁹, απόρροια αφενός μεν της μακροχρόνιας κρίσης ιδιωτικού χρέους, τόσο σε εγχώριο όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, που άρχισε να εμφανίζεται ήδη από το έτος 2008, αφετέρου δε του υπερδανεισμού που έλαβε χώρα τις τελευταίες δεκαετίες, εξελίχθηκαν τα τελευταία χρόνια σε ένα καίριο πρόβλημα του χρηματοπιστωτικού μας συστήματος, αναδεικνυόμενα σε δυνάμει συστημικό κίνδυνο³⁰. Ενώ μέχρι το 2010 και την ελληνική κρίση ιδιωτικού χρέους, το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων ανερχόταν σε μονοψήφια επίπεδα (βλ. παρακάτω εικόνα 3, όπου το 2008 το

²⁵ Ρεντούλης/Βαρσάνης, σε Εκούσια Δικαιοδοσία, επιμ. Λεοντής, 2018, σελ. 604· Περάκης, Πτωχευτικό Δίκαιο, 3^η εκδ., 2017, σελ. 533.

²⁶ Ρεντούλης/Βαρσάνης, σε Εκούσια Δικαιοδοσία, επιμ. Λεοντής, 2018, σελ. 607· Κρητικός, Ρύθμιση των οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων, 4^η εκδ., 2016, σελ. 13.

²⁷ Κρητικός, Ρύθμιση των οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων, 4^η εκδ., 2016, σελ. 3· Σπυράκος, Ρύθμιση χρεών και πτωχευτική διαδικασία ιδιωτών, ΧρηΔικ 2/2008, σελ. 180 επ.

²⁸ Ως απόδοση του αμερικάνικου όρου «non-performing loan» ή «NPL». Ορθότερος, ωστόσο, κρίνεται ο όρος «μη αποδιδόμενα» δάνεια, βλ. Ψυχομάνη, Η προβληματική των «κόκκινων δανείων», ΔΕΕ 11/2016, σελ. 1326.

²⁹ «Κόκκινα» χαρακτηρίστηκαν στη δημοσιογραφία τα πάσης φύσεως τραπεζικά δάνεια, για τα οποία, εικονικά, είχε ανάψει απειλητικά το κόκκινο φως, ως ένδειξη κινδύνου μη είσπραξης τους από τα Πιστωτικά Ιδρύματα (βλ. Ψυχομάνη, ό.π., ΔΕΕ 11/2016, σελ. 1326).

³⁰ Χασάπης, Τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια και η μεταχείρισή τους - Ζητήματα από την εφαρμογή του Ν. 4354/2015, ΕφΑΔΠολΔ 6/2020, σελ. 580-581.

ποσοστό τους ανερχόταν στο 4,67%, το 2009 στο 6,95% και το 2010 στο 9,12%), από το 2011 λόγω της εν γένει ύφεσης, στην οποία περιήλθε η ελληνική οικονομία, και της μείωσης του εισοδήματος των ελληνικών νοικοκυριών, το ποσοστό αυτό άρχισε να εκτοξεύεται με ραγδαίους ρυθμούς, με αποκορύφωμα το 2017 να ανέρχεται στο 45,57%.

Συνολικά ακαθάριστα μη εξυπηρετούμενα δάνεια και προκαταβολές στην ΕΕ,

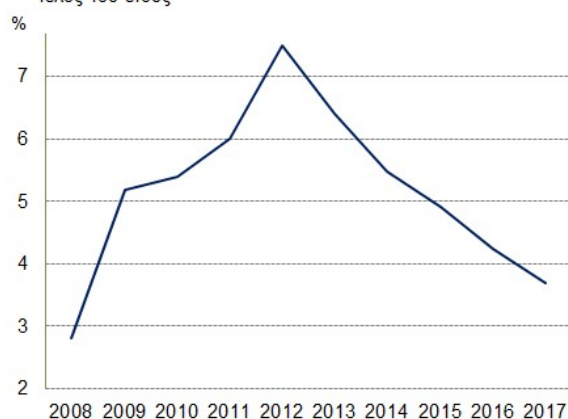
σε % των συνολικών ακαθάριστων δανείων και προκαταβολών, σε τιμές στο τέλος του τριμήνου

Πηγή: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα

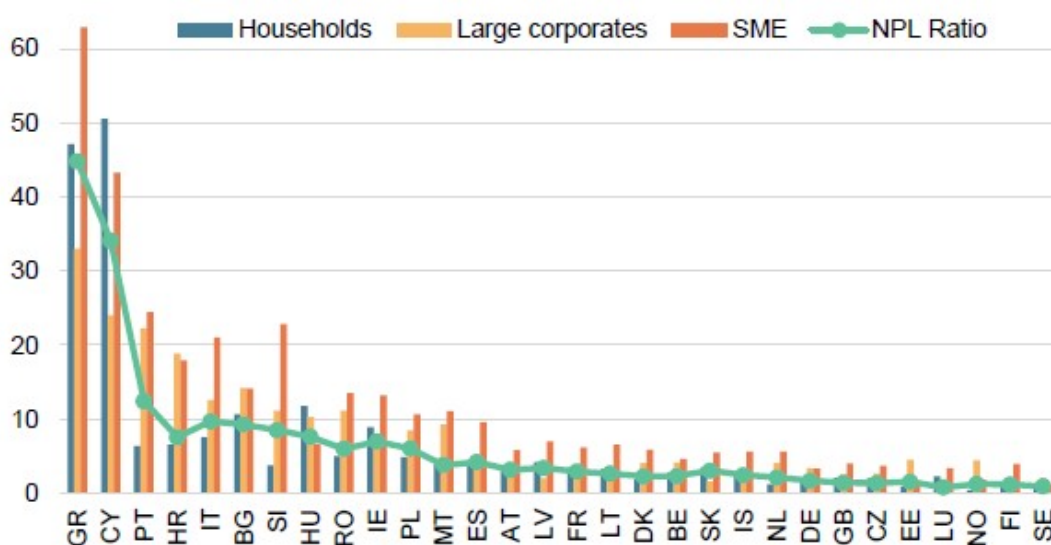
Συνολικά μη εξυπηρετούμενα δάνεια στην ΕΕ,

σε % των συνολικών ακαθάριστων δανείων, σε τιμές στο τέλος του έτους

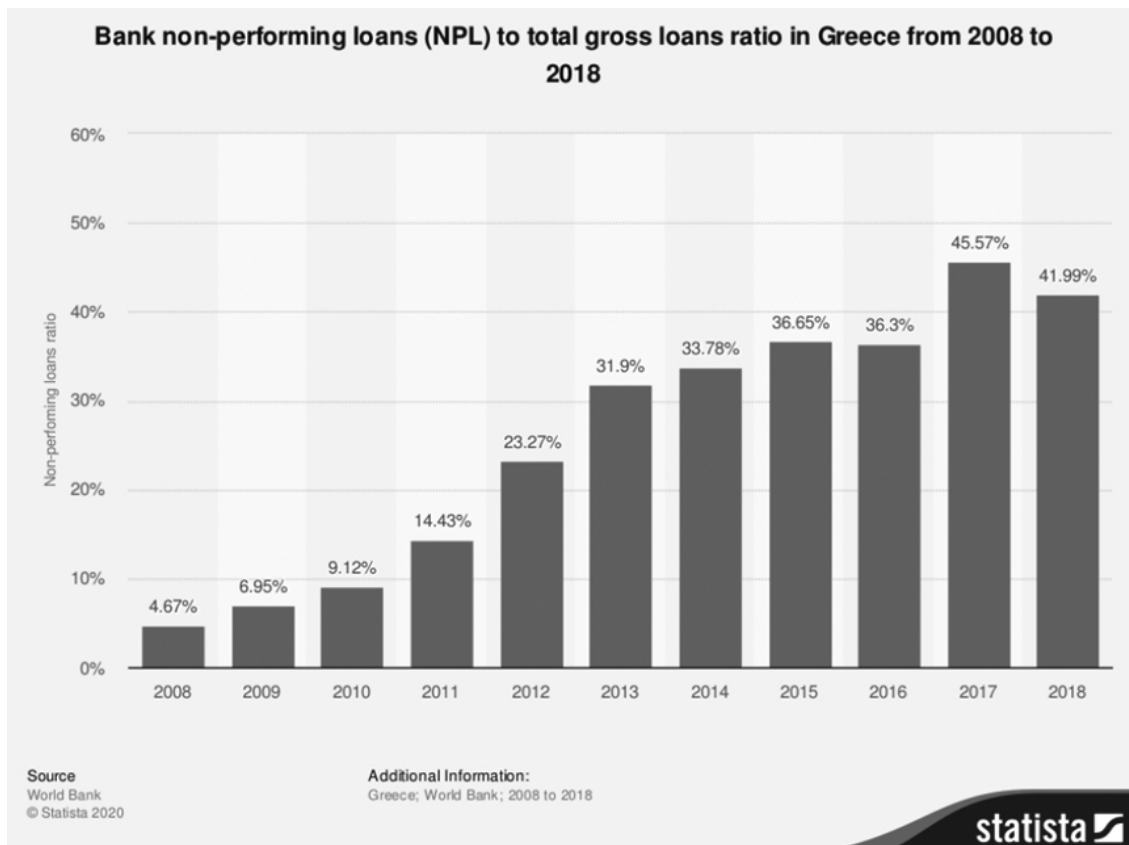

Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα - Δείκτες Παγκόσμιας Ανάπτυξης

Εικόνα 1: Δείκτης μη εξυπηρετούμενων δανείων στην Ένωση (Πηγή: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52019DC0278>)

Εικόνα 2: Δάνεια και ΜΕΔ σε τραπεζικούς ισολογισμούς ανά κατηγορία περιουσιακών στοιχείων και ανά χώρα τον Ιούνιο του 2018 (Πηγή: <https://www.bankofgreece.gr/en/news-and-media/press-office/news-list/news?announcement=40be6e37-c13c-4dd4-9b79-d810b151c45c>)

Εικόνα 3: Αναλογία μη εξυπηρετούμενων τραπεζικών δανείων προς το σύνολο των ακαθάριστων δανείων στην Ελλάδα από το 2008 έως το 2018 (Πηγή: Τριανταφυλλάκης, σε Υποχρεώσεις Χρηματοπιστωτικών Φορέων-29ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, επιμ. Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικόλογων, 2021, σελ. 452)

(€ thousand)	Mar 2019	Jun 2019	Sep 2019	Dec 2019	Mar 2020	Jun 2020	Sep 2020	Dec 2020	Mar 2021	Jun 2021
% Non-Performing Loans ratio (NPL ratio)	45,2	43,5	41,9	40,0	40,0	37,1	35,8	32,8	32,9	21,3
Consumer Loans	50,0	47,8	45,6	44,3	44,9	43,8	43,3	42,7	43,7	33,6
Residential Loans	44,3	42,7	42,5	41,8	41,6	39,4	38,9	33,9	34,0	20,4
Business Loans	44,9	43,3	41,0	38,2	38,4	34,8	32,9	30,8	30,8	20,2

Εικόνα 4: Αναλογία μη εξυπηρετούμενων δανείων στην Ελλάδα Μάρτιος 2019-Ιούνιος 2021 (Πηγή: <https://www.bankofgreece.gr/en/statistics/evolution-of-loans-and-non-performing-loans>)

Η αυξητική τάση των μη εξυπηρετούμενων δανείων («κόκκινων δανείων») συνέβαλε στην επιδείνωση της κεφαλαιακής επάρκειας του χρηματοπιστωτικού μας συστήματος και συνετέλεσε στην αύξηση τόσο του πιστωτικού κινδύνου των Πιστωτικών Ιδρυμάτων, όσο και του λειτουργικού κινδύνου και του κινδύνου ρευστότητας³¹.

Για την αντιμετώπιση του προβλήματος αυτού, μεταξύ άλλων πρωτοβουλιών που αναλήφθηκαν τόσο σε θεσμικό επίπεδο³² όσο και από τα ίδια τα Πιστωτικά Ιδρύματα, ψηφίστηκαν στην Ελλάδα αφενός ο Ν. 4224/2013 (ΦΕΚ Α' 288/31.12.2013) και κατ' εξουσιοδότηση αυτού³³ ο Κώδικας Δεοντολογίας των Τραπεζών³⁴ και αφετέρου ο Ν. 4354/2015 (ΦΕΚ Α' 176/16-12-2015), όπως τροποποιήθηκε και ισχύει, ο οποίος αφορά τη δυνατότητα διαχείρισης (ανάθεση)³⁵ ή απόκτησης (διάθεση)³⁶ απαιτήσεων από τέτοιου είδους δάνεια και πιστώσεις από εταιρίες ειδικού σκοπού^{37,38}.

³¹Κοτσίρης, σε Πιστωτικά Ιδρύματα-Νομικές & Θεσμικές Όψεις, επιμ. Ένωση Ελλήνων Νομικών e-ΘΕΜΙΣ, 2018, σελ. 113-114.

³²Λ.χ. η σύσταση του Κυβερνητικού Συμβουλίου Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους (ΚΥΣΔΙΧ), της Συντονιστικής Επιτροπής για τη Διαχείριση του Ιδιωτικού Χρέους και της Ειδικής Γραμματείας Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους (Ε.Γ.Δ.Ι.Χ.).

³³Αρχικά με την με αριθμ. 116/1/25.08.2014 Απόφαση της Επιτροπής Πιστωτικών και Ασφαλιστικών Θεμάτων (ΕΠΑΘ) της Τράπεζας της Ελλάδος, στη συνέχεια με την με αριθμ. 195/1/29.07.2016 Απόφαση της ως άνω Επιτροπής και τέλος με την με αριθμ. 392/1/31.05.2021 Απόφασή της, η ισχύς της οποία ξεκίνησε πολύ πρόσφατα, την 01/09/2021.

³⁴Αν και ο τίτλος «Κώδικας Δεοντολογίας» παραπέμπει σε κανόνες ήπιου δικαίου (soft law) και κώδικες επαγγελματιών, ο εν λόγω Κώδικας εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση νόμου με την μορφή Απόφασης της ΕΠΑΘ της Τράπεζας της Ελλάδας, δηλαδή με κανονιστική πράξη που έχει ισχύ ουσιαστικού νόμου (βλ. Ρόκα/Γκόρτσο/Μικρουλέα/Λιθαδά, Στοιχεία Τραπεζικού Δικαίου, 3^η εκδ., 2016, σελ. 506).

³⁵Δυνάμει του άρθρ. 1 στοιχ. α' Ν. 4354/2015, η διαχείριση των απαιτήσεων από δάνεια και πιστώσεις που χορηγούνται ή έχουν χορηγηθεί από Πιστωτικά ή Χρηματοδοτικά Ιδρύματα ανατίθεται σε Ανώνυμες Εταιρίες Διαχείρισης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις, ειδικού και αποκλειστικού σκοπού, που έχουν την έδρα τους στην Ελλάδα, καθώς και σε εταιρίες με έδρα σε κράτος μέλος του ΕΟΧ, οι οποίες αδειοδοτούνται και εποπτεύονται από την Τράπεζα της Ελλάδος.

³⁶Η απόκτηση αυτή, η οποία λαμβάνει χώρα λόγω πώλησης και εκχώρησης και διέπεται από τις διατάξεις του ΑΚ (και συγκεκριμένα άρθρ. 513επ. ΑΚ και 455επ. ΑΚ), προϋποθέτει αφενός εκχώρηση των αξιώσεων για είσπραξη των τοκοχρεωλυσιών και των ασφαλειών και αφετέρου αναδοχή της υποχρέωσης για εκταμίευση του υπολοίπου αν η πίστωση δεν έχει εκταμιευτεί στο σύνολό της. Η μεταβίβαση αυτή, υπόκειται σε έγγραφο συστατικό τύπου και γίνεται μόνο προς ανώνυμες εταιρίες που βάσει του καταστατικού τους δύνανται να προβαίνουν σε απόκτηση απαιτήσεων από δάνεια και πιστώσεις, έχουν την έδρα τους στην Ελλάδα και είναι καταχωρημένες στο Γ.Ε.ΜΗ. ή σε εταιρίες που εδρεύουν σε κράτος μέλος του ΕΟΧ ή σε τρίτη χώρα. Οι εταιρίες αυτές δεν αδειοδοτούνται από την Τράπεζα της Ελλάδας, αλλά για να είναι ισχυρή η σύμβαση πώλησης, πρέπει να έχουν υπογράψει συμφωνία ανάθεσης της διαχείρισης σε Ανώνυμη Εταιρία Διαχείρισης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις που έχει αδειοδοτηθεί και εποπτεύεται από την Τράπεζα της Ελλάδος (βλ. Ρόκα/Γκόρτσο/Μικρουλέα/Λιθαδά, Στοιχεία Τραπεζικού Δικαίου, 3^η εκδ., 2016, σελ. 565).

³⁷Να σημειωθεί ότι η μεταβίβαση δεν αφορά αποκλειστικά απαιτήσεις από ΜΕΔ αλλά και από εξυπηρετούμενες συμβάσεις, με σκοπό τόσο την ενίσχυση της εμπορευσιμότητας και της ελκυστικότητας των πωλούμενων απαιτήσεων με την μορφή πακέτου όσο και την επίτευξη υψηλότερου τιμήματος (βλ. Χασάπη, ό.π., ΕφΑΔΠολΔ 6/2020, σελ. 582).

Πιο αναλυτικά, αναφορικά με τον Κώδικα Δεοντολογίας των Τραπεζών, σ' αυτόν αποτυπώνονται αφενός οι γενικές αρχές συμπεριφοράς των Πιστωτικών Ιδρυμάτων και αφετέρου η διαδικασία που οφείλουν να ακολουθούν τα τελευταία για τον χειρισμό δανειοληπτών (φυσικών προσώπων, συμπεριλαμβανομένων των επαγγελματιών, και μικρών επιχειρήσεων) με οφειλές σε καθυστέρηση ή με ενδείξεις πιθανής καθυστέρησης. Για την εφαρμογή δε του Κώδικα, όλα τα Πιστωτικά Ιδρύματα υποχρεούνται να θεσπίσουν μία λεπτομερή Διαδικασία Επίλυσης Καθυστερήσεων (ΔΕΚ), σύμφωνα με όσα ορίζονται στον Κώδικα, η οποία περιλαμβάνει πέντε στάδια, τα οποία πρέπει υποχρεωτικώς να ακολουθούνται από τα Πιστωτικά Ιδρύματα προκειμένου να εξευρεθεί η καταλληλότερη, κατά περίπτωση, λύση³⁹.

Σχετικά δε με τον Ν. 4354/2015, ο σκοπός της θέσπισής του είναι διττός. Αφενός μεν αποβλέπει στην ενίσχυση της ρευστότητας των Πιστωτικών Ιδρυμάτων, η οποία επιτυγχάνεται μέσω της είσπραξης έστω και ενός τμήματος της αξίας της απαίτησης, το οποίο ούτε μέσω επίσπευσης διαδικασιών αναγκαστικής εκτέλεσης⁴⁰ θα μπορούσε να εισπραχθεί. Αφετέρου δε, ωφελείται και ο ίδιος ο δανειολήπτης⁴¹, αφού ο νέος δικαιούχος της απαίτησης δύναται να προβεί σε μακράν ευνοϊκότερη για τον δανειολήπτη πρόταση ρύθμισης της οφειλής συγκριτικά με το εκχωρήσαν Πιστωτικό Ίδρυμα, και τούτο διότι ο εκδοχέας θα έχει αποκτήσει την απαίτηση σε τιμή σαφώς μικρότερη της ονομαστικής της αξίας και ως εκ τούτου μία πρόταση ρύθμισης

³⁸ Ρόκας/Γκόρτσος/Μικρουλέα/Λιβαδά, Στοιχεία Τραπεζικού Δικαίου, 3^η εκδ., 2016, σελ. 505επ. και 563-565· Τζίβα, Ο «νέος» Κώδικας Τραπεζικής Δεοντολογίας. Quo vadis?, Αναμνηστικός Τόμος Λ. Γεωργακόπουλου, Τόμος II, 2016, σελ. 1037επ· Χρυσάνθη, Μεταβίβαση δανείων (Η μετάθεση του πιστωτικού κινδύνου της δανειακής συμβάσεως), ΔΕΕ 2/1996, σελ. 133επ· Τασίκας, Μεταβίβαση απαιτήσεων από πώληση δανείων μετά τον ν. 4354/2015, Αναμνηστικός Τόμος Λ. Γεωργακόπουλου, Τόμος II, 2016, σελ. 959επ· Λέκκας, Τρόποι εταιρικής χρηματοδότησης (ιδίως η τιτλοποίηση) και η οικονομική κρίση, ΧρηΔικ 1/2010, σελ. 16-24.

³⁹ Ρόκας/Γκόρτσος/Μικρουλέα/Λιβαδά, Στοιχεία Τραπεζικού Δικαίου, 3^η εκδ., 2016, σελ. 506-507.

⁴⁰ Η εκκίνηση διαδικασιών αναγκαστικής εκτέλεσης δεν προκρίνεται ως λύση για την αντιμετώπιση του προβλήματος των ΜΕΔ και τούτο διότι αφενός μεν ο δανειολήπτης αποξενώνεται από την περιουσία του, αφετέρου δε το Πιστωτικό Ίδρυμα συνήθως κατορθώνει να εισπράξει ποσό πολύ μικρότερο από αυτό της αξίωσής του (βλ. Χασάπη, ό.π., ΕφΑΔΠολΔ 6/2020, σελ. 581).

⁴¹ Βλ. όμως και Σπυράκο, σε Υποχρεώσεις Χρηματοπιστωτικών Φορέων-29ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, επιμ. Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικολόγων, 2021, σελ. 327, όπου υποστηρίζεται ότι η πώληση των ΜΕΔ επιδεινώνει τη θέση του δανειολήπτη και τούτο διότι «[η] οφειλή του θα εξακολουθεί να υφίσταται στο ακέραιο, ως πιστωτή και συνομιλητή δεν θα έχει πλέον εκείνον που εμπιστεύθηκε, αλλά μία εταιρία μικρότερου μεγέθους, εκτός συναλλακτικού πλαισίου, η οποία δεν νοιάζεται για τη φήμη της, δεν έχει κοινωνική ευθύνη (ευαισθησία) και δεν αναφέρεται στην πραγματική οικονομία. Έτσι οι διαπραγματεύσεις για τη συνέχιση και σωτηρία της πίστωσης έχουν να διεξαχθούν πλέον με μία εταιρία που έχει περισσότερο συμφέρον στη γρήγορη ρευστοποίηση και πώληση των ασφαλειών, παρά σε μία μακροπρόθεσμη πιστωτική σχέση. Η πώληση των πιστώσεων μειώνει, γι' αυτό, τις δυνατότητες προσαρμογής των πιστώσεων και αντιμετώπισης/αποτροπής της υπερχρέωσης.»

ζημιογόνα για το εκχωρήσαν Πιστωτικό Ίδρυμα μπορεί να είναι κερδοφόρα για τον νέο δικαιούχο της απαίτησης⁴².

1.3. Το πρόβλημα της ασύμμετρης πληροφόρησης

Ως πληροφοριακή ασυμμετρία ορίζεται η κατάσταση στην οποία το ένα συμβαλλόμενο μέρος (ήτοι ο πάροχος της υπηρεσίας) είναι καλύτερα πληροφορημένο για ουσιώδη σημεία της σύμβασης συγκριτικά με το άλλο (ήτοι ο καταναλωτής), με αποτέλεσμα ο πρώτος να υπερέχει και ο τελευταίος να μειονεκτεί στη μεταξύ τους σχέση. Το πρόβλημα οξύνεται έτι περισσότερο αφενός λόγω της πολυπλοκότητας και του αυξημένου βαθμού ειδίκευσης που χαρακτηρίζουν τις συμβάσεις χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών και αφετέρου λόγω της έλλειψης τεχνογνωσίας, εξοικείωσης και εμπειρίας που παρουσιάζουν οι συναλλασσόμενοι καταναλωτές⁴³.

Η πληροφοριακή ασυμμετρία στον τομέα των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών δεν κρίνεται δικαιοπολιτικά διατηρητέα, ενώ η πρόβλεψη για την αναγκαία αυτή άμβλυνση της ασυμμετρίας στην κατανομή των πληροφοριών αποτελεί καθήκον του δικαίου⁴⁴. Στο ερώτημα σε ποιον πρέπει να επιρριφθεί η υποχρέωση για άρση του φαινομένου της ασύμμετρης πληροφόρησης απάντηση δίνει η αρχή του βέλτιστου φορέα κινδύνου, σύμφωνα με την οποία τον κίνδυνο αθέτησης μίας σύμβασης πρέπει να τον φέρει ο συμβαλλόμενος που δύναται ή να την αποτρέψει ή να ασφαλιστεί έναντι του κινδύνου με το μικρότερο δυνατό κόστος⁴⁵. Εφαρμοζομένης της αρχής αυτής στην περίπτωσή μας, η επίρριψη του βάρους απάλυνσης της πληροφοριακής ασυμμετρίας πρέπει να γίνει στον πιστωτικό φορέα, ο οποίος αφού λάβει από τον καταναλωτή ακριβείς και αληθείς πληροφορίες για την οικονομική του κατάσταση, μπορεί να επιλέξει τα καταλληλότερα μέτρα για την εξασφάλιση της ομαλής εξέλιξης της συμβατικής τους σχέσης⁴⁶.

⁴²Χασάπης, ό.π., ΕφΑΔΠολΔ 6/2020, σελ. 581.

⁴³Πούλου, Οι εκ του νόμου υποχρεώσεις πληροφόρησης ως μέσο προστασίας του καταναλωτή με αφορμή της Οδηγία 2008/48/ΕΚ για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης, ΕλλΔνη 5/2014, σελ. 1329.

⁴⁴Κουτσοουράδης, Η ροή πληροφοριών στις αστικές έννομες σχέσεις, 1998, σελ. 50.

⁴⁵Κορνηλάκης, Η αθέτηση της αμφοτεροβαρούς σύμβασης, 2009, σελ. 372.

⁴⁶Πούλου, ό.π., ΕλλΔνη 5/2014, σελ. 1329· Κορνηλάκης, Η αθέτηση της αμφοτεροβαρούς σύμβασης, 2009, σελ. 373.

Για την επίτευξη δε, του σκοπού αυτού έχει θεσπιστεί πληθώρα διατάξεων, τόσο σε ενωσιακό όσο και σε εθνικό επίπεδο, με τις οποίες επιδιώκεται αφενός μεν η παροχή από το Πιστωτικό ίδρυμα επαρκούς πληροφόρησης στον καταναλωτή (προσυμβατικά, κατά την κατάρτιση της σύμβασης αλλά και κατά τη διάρκεια αυτής) σχετικά με τις ιδιότητες και τα χαρακτηριστικά της προσφερόμενης υπηρεσίας, το περιεχόμενο της σύμβασης, καθώς και τα απορρέοντα από αυτήν δικαιώματα και υποχρεώσεις για τα μέρη, αφετέρου δε η απαγόρευση αθέμιτων εμπορικών πρακτικών, η χρήση των οποίων συντελεί είτε στην παραπλάνηση του καταναλωτή ως προς τη φύση και τα χαρακτηριστικά μιας υπηρεσίας είτε στην άσκηση πίεσης προς αυτόν για την αποδοχή μιας υπηρεσίας, την οποία δεν θα επέλεγε αν δεν του είχε ασκηθεί πίεση⁴⁷.

Πλην όμως, πρέπει να επισημανθεί ότι η πληροφόρηση του καταναλωτή δεν πρέπει να αγγίζει τα όρια της υπερπληροφόρησης, αφού η τελευταία είναι εξίσου επιβλαβής και αναποτελεσματική με την ψευδοπληροφόρηση, την υποπληροφόρηση και την παραπληροφόρηση, αφού ο καταναλωτής «βομβαρδίζεται» με μεγάλο όγκο πληροφοριών που αδυνατεί να κατανοήσει και να επεξεργαστεί, αποπροσανατολίζεται από τα κρίσιμα χαρακτηριστικά της παρεχόμενης χρηματοπιστωτικής υπηρεσίας και ως εκ τούτου αποδυναμώνεται η θέση του⁴⁸.

Το φαινόμενο αυτό χαρακτηρίζεται «information overload» και αποτυπώνει τον νόμο της φθίνουσας οριακής απόδοσης της πληροφορίας, και τούτο διότι από ένα σημείο πληροφόρησης και έπειτα κάθε νέα πληροφορία φθίνει σε σχέση με το κόστος απόκτησης και επεξεργασίας της⁴⁹. Ο χρονικός προσδιορισμός επέλευσης του οριακού σημείου, μετά το οποίο φθίνει η αξία κάθε επιπλέον πληροφορίας, δεν εξαρτάται αποκλειστικά από ποσοτικά κριτήρια, αλλά αντιθέτως προκύπτει από τον συνδυασμό των εξής στοιχείων: της περιπλοκότητας των παρεχόμενων πληροφοριών, τον τρόπο παρουσιάσής τους, την ικανότητα αντίληψης του εκάστοτε καταναλωτή και τον χρόνο που διαθέτει ο τελευταίος για να κατανοήσει και να επεξεργαστεί τις πληροφορίες⁵⁰.

⁴⁷ Γκόρτσος, Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών: περιεχόμενο και ιδιαιτερότητες, ΧρηΔικ 2/2007, σελ. 161επ.

⁴⁸ Γκόρτσος, ό.π., ΧρηΔικ 2/2007, σελ. 161επ.

⁴⁹ Πούλου, ό.π., ΕλλΔνη 5/2014, σελ. 1335· Κορνηλάκης, Η αθέτηση της αμφοτεροβαρούς σύμβασης, 2009, σελ. 298.

⁵⁰ Πούλου, ό.π., ΕλλΔνη 5/2014, σελ. 1335.

1.4. Η μειωμένη διαπραγματευτική ισχύς του καταναλωτή

Κατά γενική ομολογία, ο καταναλωτής διαθέτει μειωμένη διαπραγματευτική ικανότητα σε σχέση με τον φορέα παροχής χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, και τούτο οφείλεται τόσο στην πληροφοριακή ασυμμετρία (για την οποία έγινε λόγος παραπάνω βλ. κεφάλαιο 1.3.) όσο και στην ευρεία χρήση των Γενικών Όρων Συναλλαγής (ΓΟΣ)⁵¹. Οι ΓΟΣ είναι προδιατυπωμένοι από τον πιστωτικό φορέα συμβατικοί όροι για απροσδιόριστο αριθμό μελλοντικών συμβάσεων, τους οποίους δεν είναι σε θέση να διαπραγματευτεί ο καταναλωτής και στην πλειοψηφία των περιπτώσεων τους αποδέχεται αναντίρρητα (σύμβαση προσχώρησης)⁵².

Η χρήση ΓΟΣ, απόρροια της τυποποίησης των σύγχρονων συναλλαγών, αποβλέπει στην εξασφάλιση προβλεψιμότητας, ασφάλειας των συναλλαγών αλλά και εξοικονόμησης δαπανών και χρόνου τόσο για τον πιστωτικό φορέα όσο και για τον καταναλωτή⁵³, ενώ σημειωτέον ότι ιδίως για τον καταναλωτή διασφαλίζεται η ίση μεταχείριση των προσώπων που ανήκουν στην ίδια κατηγορία⁵⁴. Πλην όμως, η απουσία διαπραγματευτικής ισοδυναμίας μεταξύ των συμβαλλομένων μερών (ήτοι καταναλωτή και πιστωτικού φορέα), αφού ο πιστωτικός φορέας είναι εκείνος που ως διαπραγματευτικά ισχυρότερος διαμορφώνει μονομερώς, χωρίς εξατομικευμένη διαπραγμάτευση, τους συμβατικούς όρους που απευθύνονται σε ένα σύνολο καταναλωτών, συνεπάγεται τη διατάραξη της συμβατικής τους ισορροπίας και δη στο μέτρο που γίνεται χρήση καταχρηστικών όρων⁵⁵.

Η ανισότητα μεταξύ των δύο συμβαλλόμενων επιτάσσει τον έλεγχο των ακραίων ορίων της συμβατικής ελευθερίας (άρθρ. 5 § 1 Συντ.) με σκοπό την κατοχύρωση της συμβατικής ελευθερίας του καταναλωτή, ο οποίος δεν δύναται να ασκήσει επιρροή στη διαδικασία διαμόρφωσης των ΓΟΣ⁵⁶. Για τον λόγο αυτό εξάλλου, οι ΓΟΣ ελέγχονται δικαστικά σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία για την προστασία του καταναλωτή (Ν. 2251/1994, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει) ως προς τρεις

⁵¹ Γκόρτσος, ό.π., ΧρηΔικ 2/2007, σελ. 161επ.· Περάκης, Η αρχή του «υπεύθυνου δανεισμού»; και η πρόσφατη κοινοτική Οδηγία για την καταναλωτική πίστη, ΧρηΔικ 3/2009, σελ. 352επ.· Πελένη-Παπαγεωργίου, σε Τιμητικό Τόμο Νικολάου Ρόκα, 2012, σελ. 786 επ.

⁵² Ρόκας/Γκόρτσος/Μικρουλέα/Λιθαδά, Στοιχεία Τραπεζικού Δικαίου, 3^η εκδ., 2016, σελ. 495.

⁵³ Γκόρτσος, ό.π., ΧρηΔικ 2/2007, σελ. 161επ.

⁵⁴ Λιθαδά, Το νέο ευρωπαϊκό ρυθμιστικό πλαίσιο για την καταναλωτική πίστη, 2008, σελ. 23.

⁵⁵ Γκόρτσος, ό.π., ΧρηΔικ 2/2007, σελ. 161επ.

⁵⁶ Κουμάνης, Καταχρηστικοί γενικοί όροι συναλλαγών στεγαστικού δανείου (Η επιβολή τους κόστους προεξόφλησης στεγαστικού δανείου και της εισφοράς του Ν. 128/1975 στον καταναλωτή με ΓΟΣ), ΧρΙΔ Δ/2004, 282.

παραμέτρους i) ως προς τη νομότυπη ένταξή τους στην εκάστοτε σύμβαση (άρθρ. 2 § 1-2), ii) ως προς την ερμηνεία τους (άρθρ. 2 § 3-5) και iii) ως προς την τυχόν καταχρηστικότητα⁵⁷ του περιεχομένου τους (άρθρ. 2 § 6-7)⁵⁸.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο - ΟΙ ΟΔΗΓΙΕΣ 2008/48/ΕΚ ΚΑΙ 2014/17/ΕΕ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΓΧΩΡΙΑ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ ΜΕ ΤΗΝ ΚΥΑ 699/23.6.2010 ΚΑΙ ΤΟΝ Ν. 4438/2016 ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΑ

2.1. Εισαγωγικά

Η ραγδαία εξέλιξη και διεύρυνση της αγοράς χρηματοοικονομικών-χρηματοπιστωτικών προϊόντων και υπηρεσιών είχαν ως απόρροια την αλματώδη αύξηση της συμμετοχής ιδιωτών-καταναλωτών στις τραπεζικές και χρηματιστηριακές συναλλαγές⁵⁹. Ωστόσο, σε ενωσιακό επίπεδο οι χρηματοπιστωτικές/χρηματοοικονομικές υπηρεσίες⁶⁰, οι οποίες δεν καταλαμβάνονται από το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας 2006/123/ΕΚ⁶¹ που αφορά τις υπηρεσίες στην εσωτερική αγορά, αναπτύχθηκαν ως ξεχωριστός κλάδος, ανεξάρτητος από την ρύθμιση των λοιπών υπηρεσιών⁶².

Πλην όμως, το σημαντικό μέγεθος της αγοράς των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών⁶³ συγκριτικά με το μέγεθος της αγοράς των λοιπών υπηρεσιών, σε συνδυασμό με την μέσω της προώθησης τυποποιημένων προϊόντων δυνατότητα

⁵⁷ Βλ. ενδεικτικά από τη νομολογία ΑΠ 1138/2020· ΑΠ 413/2019· ΑΠ 105/2019· ΑΠ 994/2018· ΑΠ 763/2017· ΑΠ 2037/2014· ΑΠ 7/2011· ΑΠ 2123/2009· ΑΠ 1219/2001· Εφθεσ 542/2021· ΕφΠατρ 58/2021· ΕφΠατρ 22/2021· ΕφΛαρ 139/2020· ΜΠρΑθ 1044/2021· ΠΠρΑθ 1208/1998, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

⁵⁸ Ρόκας/Γκόρτσος/Μικρουλέα/Λιθαδά, Στοιχεία Τραπεζικού Δικαίου, 3^η εκδ., 2016, σελ. 495.

⁵⁹ Γεωργιάδης Γ., Οι υποχρεώσεις της τράπεζας για ενημέρωση, διαφώτιση και παροχή συμβουλών στον πελάτη, ΧρΙΔ, Η/2008, σελ. 865.

⁶⁰ Ως χρηματοπιστωτική υπηρεσία ορίζεται, σύμφωνα με το άρθρ. 2 στ. β' της Οδηγίας 2002/65/ΕΚ, που αφορά την εξ' αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών προς τους καταναλωτές, κάθε υπηρεσία τραπεζικής, πιστωτικής, ασφαλιστικής ή επενδυτικής φύσεως, ή σχετική με ατομικές συντάξεις ή με πληρωμές.

⁶¹ Βλ. άρθρ. 2 § 2 στ. β' της Οδηγίας 2006/123/ΕΚ.

⁶² Πούλου, ό.π., ΕλλΔνη 5/2014, σελ. 1328.

⁶³ Το 2009 αποτελούσαν το 29,1% του συνολικού ΑΕΠ της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σύμφωνα με Στατιστική της Eurostat βλ. Eurostat, European Economic Statistics, 2010 Edition, Table 4.3., σελ. 146.

επίτευξης θετικών οικονομιών κλίμακας σε επίπεδο ευρωπαϊκής αγοράς⁶⁴, αλλά και η ανάγκη για προστασία του καταναλωτή που συναλλάσσεται με φορείς παροχής χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών (λόγω της πληροφοριακής ασυμμετρίας και της μειωμένης διαπραγματευτικής του ικανότητας)⁶⁵ δικαιολογούν το έντονο ενδιαφέρον του ενωσιακού νομοθέτη να παρέμβει και να επιδιώξει αφενός μεν την ομοιογενή δικαιική ρύθμιση των χρηματοπιστωτικών/χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, αφετέρου δε την προστασία των καταναλωτών.

Η αδήριτη λοιπόν, ανάγκη τόσο για δημιουργία μίας κοινής αγοράς χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών όσο και για προστασία των καταναλωτών, συντέλεσε στην παρέμβαση του ενωσιακού νομοθέτη, ο οποίος εξέδωσε αφενός για τον τομέα της καταναλωτικής πίστης την Οδηγία 2008/48/EK, που αντικατέστησε την Οδηγία 87/102/ΕΟΚ, και η οποία μεταφέρθηκε στο εσωτερικό μας δίκαιο με την Κοινή Υπουργική Απόφαση Ζ1-699/23-06-2010 (ΦΕΚ Β' 917/23-06-10) και αφετέρου για τον τομέα της στεγαστικής πίστης την Οδηγία 2014/17/ΕΕ, η οποία μεταφέρθηκε στην ελληνική νομοθεσία με τον Ν. 4438/2016 (ΦΕΚ Α' 220/28-11-2016).

2.2. Η Οδηγία 2008/48/EK για την καταναλωτική πίστη

i. Η πορεία προς την Οδηγία 2008/48/EK

Στον τομέα της καταναλωτικής πίστης αρχικά ο ενωσιακός νομοθέτης εξέδωσε την Οδηγία 87/102/ΕΟΚ (όπως τροποποιήθηκε στην συνέχεια με τις νεότερες Οδηγίες 90/88/ΕΟΚ και 98/7/ΕΟΚ), με την οποία απέβλεπε αφενός στην επίτευξη μίας κοινής αγοράς στον τομέα της καταναλωτικής πίστης και αφετέρου στην κατοχύρωση ενός minimum προστασίας των καταναλωτών⁶⁶.

Για την επίτευξη των στόχων αυτών η ως άνω Οδηγία περιείχε διατάξεις για την εναρμόνιση των ρυθμίσεων των κρατών μελών που αφορούσαν λ.χ. στην πληροφόρηση των καταναλωτών τόσο κατά το στάδιο της διαφήμισης των υπηρεσιών

⁶⁴ Πούλου, ό.π., ΕλλΔνη 5/2014, σελ. 1328.

⁶⁵ Γκόρτσος, ό.π., ΧρηΔικ 2/2007, σελ. 161επ.

⁶⁶ Πελλένη-Παπαγεωργίου, Η νέα Οδηγία 2008/48/EK για τις καταναλωτικές συμβάσεις, ΝοΒ 2010, σελ. 275· η ίδια, σε Τιμητικό Τόμο Νικολάου Κ. Ρόκα, 2012· Απ. Γεωργιάδης, Ενοχικό Δίκαιο, Ειδικό Μέρος, Τόμ. Ι, 2004, § 42 αρ. 2· Κλαθανίδου, Καταναλωτικά Δάνεια, 1997, σελ. 96επ.

όσο και κατά το στάδιο της σύναψης της σύμβασης (άρθρ. 3 και 6 αντίστοιχα), στο περιεχόμενο της καταρτισθείσης έγγραφης σύμβασης (άρθρ. 4 και 5), στην ανάκτηση των πωληθέντων αγαθών (άρθρ. 7), στην πρόωρη εκπλήρωση/αποπληρωμή (άρθρ. 8), στην εκχώρηση της πίστωσης σε τρίτο και στις ενστάσεις που εδύνατο να αντιτάξει ο καταναλωτής έναντι αυτού (άρθρ. 9), στις πληρωμές και εγγυήσεις μέσω αξιολογίων (άρθρ. 10), στην προσφυγή κατά του πιστωτικού φορέα στα δάνεια τριμερούς σχέσης (άρθρ. 11) και στην αδειοδότηση και επίβλεψη των δανειζόντων (άρθρ. 12).

Οι εν λόγω Οδηγίες ενσωματώθηκαν στην ελληνική έννομη τάξη δυνάμει υπουργικών αποφάσεων και ειδικότερα με την ΚΥΑ Φ1-983/07-03-1991 (ΦΕΚ Β' 172/21-03-1991), όπως τροποποιήθηκε στη συνέχεια με τις ΚΥΑ Φ1-5353/14-02-1994 (ΦΕΚ Β' 947/21-12-1994) και Ζ1-178/13-02-2001 (ΦΕΚ Β' 255/09-03-2001).

Πλην όμως, παρά την σπουδαιότητα και την σημαντικότητα των ρυθμίσεων της Οδηγίας 87/102/ΕΟΚ για τα δεδομένα της εποχής που εκδόθηκε, δεν μπορεί να παραβλεφθεί ο αναχρονιστικός και παρωχημένος χαρακτήρας της δύο δεκαετίες αργότερα, όταν η καταναλωτική πίστη γνώριζε την μεγάλη ακμή της. Και τούτο διότι, στα τέλη της δεκαετίας του 1980 ο ρόλος της πίστωσης ήταν αδιαμφισβήτητα περιορισμένος, ενώ συνήθης τρόπος πληρωμής ήταν η καταβολή σε μετρητά, σε αντίθεση με τα τέλη της δεκαετίας του 2000 που ήδη είχαν γνωρίσει μεγάλη άνθιση νέες μορφές πιστώσεων και καινοτόμα για την εποχή, χρηστικά τραπεζικά προϊόντα όπως λ.χ. οι πιστωτικές κάρτες⁶⁷.

Πέραν του ξεπερασμένου χαρακτήρα της εν λόγω Οδηγίας, αδήριτη κατέστη η ανάγκη για εκ νέου παρέμβαση του ενωσιακού νομοθέτη και εξαιτίας του γεγονότος ότι η Οδηγία αυτή ακολουθούσε το πρότυπο της ελάχιστης εναρμόνισης, με αποτέλεσμα να υφίστανται σημαντικές διαφορές στην εσωτερική έννομη τάξη των κρατών μελών στον τομέα της καταναλωτικής πίστης⁶⁸. Προκειμένου όμως, «να εξασφαλιστεί υψηλό και ισοδύναμο επίπεδο προστασίας όλων των καταναλωτών της Κοινότητας και να δημιουργηθεί γνήσια εσωτερική αγορά»⁶⁹ απαραίτητο κρίθηκε να ακολουθηθεί το πρότυπο της πλήρους εναρμόνισης, ώστε να απαγορεύεται στα

⁶⁷ Πελένη-Παπαγεωργίου, ό.π., ΝοΒ 2010, σελ. 275· η ίδια, σε Τιμητικό Τόμο Νικολάου Κ. Ρόκα, 2012· βλ. και 5^η αιτιολογική σκέψη του Προοιμίου της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ.

⁶⁸ Πελένη-Παπαγεωργίου, ό.π., ΝοΒ 2010, σελ. 275-276· η ίδια, σε Τιμητικό Τόμο Νικολάου Κ. Ρόκα, 2012· βλ. και 3^η αιτιολογική σκέψη του Προοιμίου της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ.

⁶⁹ Βλ. 9^η αιτιολογική σκέψη του Προοιμίου της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ.

κράτη μέλη να εισάγουν στο εσωτερικό τους δίκαιο ρυθμίσεις διάφορες του περιεχομένου της Οδηγίας.

Τέλος, δεν μπορεί να παραβλεφθεί και το γεγονός ότι η Οδηγία 87/102/ΕΟΚ δεν ανταποκρινόταν στα δύο κρίσιμα αιτήματα, ήτοι στο αίτημα για εξατομικευμένη πρόνοια και σ' αυτό για υπερατομική αντιμετώπιση της υπερχρέωσης. Για τους λόγους αυτούς, ξεκίνησαν οι συζητήσεις για τη θέσπιση ενός νέου προστατευτικού ρυθμιστικού πλαισίου, με αποτέλεσμα στις 20/09/2007 Κοινοβούλιο και Συμβούλιο να καταλήξουν σε ένα κοινό σχέδιο (9948/2/07 REV 2), το οποίο εντέλει αποτέλεσε το μέγιστο μέρος της τελικής Οδηγίας 2008/48/ΕΚ⁷⁰.

ii. Πρότυπο εναρμόνισης

Αν και πρόκειται για Οδηγία πλήρους εναρμόνισης⁷¹, ήδη από τις αιτιολογικές σκέψεις του προοιμίου⁷² επισημαίνεται ότι ναι μεν απαγορεύεται στα κράτη μέλη να διατηρούν ή να εισάγουν στην εσωτερική τους νομοθεσία διατάξεις που καταστρατηγούν το περιεχόμενο της Οδηγίας, πλην όμως, ο περιορισμός αυτός ισχύει μόνο αναφορικά με τις διατάξεις τις οποίες εναρμονίζει η εν λόγω Οδηγία. Στον βαθμό δηλαδή, που δεν υφίστανται εναρμονισμένες διατάξεις, ήτοι για ζητήματα που δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της, τα κράτη μέλη παραμένουν ελεύθερα να διατηρήσουν ή να εισάγουν εσωτερικές νομοθετικές ρυθμίσεις⁷³ (λ.χ. για την ακύρωση της σύμβασης παροχής υπηρεσιών ή πώλησης αγαθών αν ο καταναλωτής υπαναχωρήσει από τη σύμβαση πίστωσης ή για την από κοινού εις ολόκληρο ευθύνη του πιστωτικού φορέα και του πωλητή ή του παρόχου των υπηρεσιών)⁷⁴.

Έτσι, τα κράτη μέλη δύνανται να επεκτείνουν το προστατευτικό πλαίσιο της Οδηγίας και σε κατηγορίες πιστοληπτών που δεν εμπίπτουν στον ορισμό του «καταναλωτή» που υιοθετεί η Οδηγία⁷⁵ ή να διευρύνουν και το αντικειμενικό πεδίο

⁷⁰ Περράκης, ό.π., ΧρηΔικ 3/2009, σελ. 352επ.

⁷¹ Περράκης, ό.π., ΧρηΔικ 3/2009, σελ. 352επ.· βλ. και άρθρ. 22 § 1 της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ.

⁷² Βλ. 9^ο και 10^ο αιτιολογική σκέψη του Προοιμίου της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ.

⁷³ Πελλένη-Παπαγεωργίου, ό.π., ΝοΒ 2010, σελ. 276· Τασίκας, Η υποχρέωση του πιστωτικού φορέα για προσυμβατική πληροφόρηση του καταναλωτή στη Οδηγία 2008/48/ΕΚ για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης και η ένταξή της στο σύστημα κανόνων ιδιωτικού δικαίου για την κατάρτιση της σύμβασης (διαφήμιση, προσυμβατικό στάδιο, σύναψη), ΕλλΔνη 50/2019, σελ. 375.

⁷⁴ Βλ. 9^ο αιτιολογική σκέψη του Προοιμίου της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ.

⁷⁵ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Γερμανία, η οποία επέκτεινε την προστασία της Οδηγίας και στους ελεύθερους επαγγελματίες βλ. Πελλένη-Παπαγεωργίου, ό.π., ΝοΒ 2010, σελ. 276.

εφαρμογής των ενσωματωμένων στο εσωτερικό δίκαιο ρυθμίσεων της Οδηγίας λ.χ. να εφαρμόζονται και σε συμβάσεις πίστωσης που αφορούν ποσά κάτω των 200 ευρώ ή άνω των 75.000 ευρώ⁷⁶.

Η υιοθετούμενη αυτή αρχή εναρμόνισης του δικαίου θα μπορούσε να χαρακτηριστεί «πλήρης εναρμόνιση με εξαιρέσεις», αφού ναι μεν η Οδηγία προκρίνει την αρχή της πλήρους εναρμόνισης με αναγκαστικού χαρακτήρα διατάξεις υπέρ του καταναλωτή από τις οποίες ο τελευταίος δεν μπορεί να παραιτηθεί, με εξαιρέσεις όμως υπέρ της διακριτικής ευχέρειας του εθνικού νομοθέτη να ρυθμίζει ζητήματα για οποία δεν υφίστανται εναρμονιστικές διατάξεις⁷⁷.

Ως προς το ποιες διατάξεις δεν λογίζονται ως εναρμονισμένες, τούτο ισχύει κυρίως για τις περιπτώσεις όπου ο ενωσιακός νομοθέτης παραπέμπει ρητά στην εσωτερική νομοθεσία⁷⁸ (λ.χ. στο άρθρ. 23 της Οδηγίας σύμφωνα με το οποίο δίδεται στα κράτη μέλη η ευελιξία να προβλέψουν τα ίδια τις «αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές» εκείνες κυρώσεις που θα επισύρει μία ενδεχόμενη παράβαση των διατάξεων της εσωτερικής νομοθεσίας με τις οποίες θα μεταφερθεί η Οδηγία στις εθνικές έννομες τάξεις). Πλην όμως, η ευχέρεια αυτή που παραχωρείται στα κράτη μέλη εγείρει τον προβληματισμό αν πράγματι μπορεί να επιτευχθεί ο στόχος μίας ευρύτερης ενοποίησης της έννομης τάξης στον τομέα της προστασίας του καταναλωτή⁷⁹.

iii. Αντικειμενικό πεδίο εφαρμογής

Στο αντικειμενικό πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας 2008/48/EK εμπίπτουν οι συμβάσεις πίστωσης⁸⁰. Στη νομική επιστήμη, η πίστωση βάσει της οικονομικής της λειτουργίας συνίσταται στην προσωρινή ενίσχυση⁸¹ της αγοραστικής δύναμης του

⁷⁶Βλ. 10^η αιτιολογική σκέψη του Προοιμίου της Οδηγίας 2008/48/EK.

⁷⁷Τασίκας, ό.π., ΕλλΔνη 50/2019, σελ. 375· ο ίδιος, Η ενσωμάτωση στο εσωτερικό δίκαιο προστασίας του καταναλωτή του πεδίου εφαρμογής της Οδηγίας 2008/48/EK για την καταναλωτική πίστη υπό το πρίσμα του εναρμονιστικού της προτύπου, ΧρηΔικ 1/2009, σελ. 52επ.

⁷⁸Πελλένη-Παπαγεωργίου, ό.π., ΝοΒ 2010, σελ. 276.

⁷⁹Πελλένη-Παπαγεωργίου, ό.π., ΝοΒ 2010, σελ. 276.

⁸⁰Άρθρ. 2 § 1 της Οδηγίας 2008/48/EK.

⁸¹Τόσο η άμεση όσο και η έμμεση. Στην πρώτη περίπτωση μετατίθεται άμεσα από τον πιστοδότη στον πιστολήπτη χρηματικό ποσό (λ.χ. δάνειο), ενώ στην δεύτερη αυξάνεται απλώς η πιστωτική ικανότητα του πιστολήπτη χωρίς να μετατίθεται άμεσα αγοραστική δύναμη (λ.χ. πιστωτική κάρτα) (βλ. Γεωργιάδη

πιστολήπτη⁸². Ως σύμβαση πίστωσης ορίζεται εκείνη η σύμβαση «δυνάμει της οποίας πιστωτικός φορέας χορηγεί ή υπόσχεται να χορηγήσει σε καταναλωτή πίστωση, με την μορφή προθεσμιακής καταβολής, δανείου ή οποιασδήποτε άλλης παρόμοιας χρηματοδοτικής διευκόλυνσης»⁸³.

Αναφορικά με τη σύμβαση πίστωσης με τη μορφή προθεσμιακής καταβολής, αυτή συνίσταται στην παροχή προθεσμίας για την πληρωμή αγαθών ή υπηρεσιών, για τα οποία ο καταναλωτής δεν διαθέτει την απαραίτητη οικονομική δυνατότητα την χρονική στιγμή που τα χρειάζεται. Πρόκειται δηλαδή για συμφωνία μετάθεσης του ληξιπροθέσμου της οφειλής σε μεταγενέστερο χρονικό διάστημα. Η αποπληρωμή δε, μπορεί να γίνει είτε με μία είτε με περισσότερες δόσεις (τμηματική καταβολή)⁸⁴. Συνηθέστερη μορφή προθεσμιακής καταβολής αποτελεί η πώληση με δόσεις, όπου προμηθευτής και πιστοδότης ταυτίζονται, ενώ η σύμβαση παροχής αγαθών είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την σύμβαση πίστωσης⁸⁵. Στην περίπτωση δε αυτή, προκειμένου να εξασφαλιστεί ο πωλητής που παραδίδει το αγαθό στον αγοραστή και πιστώνει το τίμημα, συνήθως γίνεται χρήση της δυνατότητας που παρέχει η διάταξη του άρθρ. 532 ΑΚ, καταρτίζεται δηλαδή η πώληση με τον όρο παρακράτησης της κυριότητας⁸⁶.

Συνηθέστερη όμως, μορφή πίστωσης αποτελούν τα δάνεια, ιδιαίτερη κατηγορία των οποίων συνιστούν τα καταναλωτικά δάνεια ή δάνεια καταναλωτικής πίστης, που είναι και αυτά που εμπίπτουν εν προκειμένω στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω Οδηγίας. Αυτά μπορεί να είναι είτε προσωπικά δάνεια, των οποίων ο σκοπός χρησιμοποίησής τους είναι αδιάφορος ή δάνεια ορισμένου σκοπού. Βασική μορφή των τελευταίων είναι τα δάνεια τριμερούς σχέσης, όπου ο καταναλωτής συνάπτει σύμβαση πίστωσης για την αγορά αγαθών ή την παροχή υπηρεσιών με πρόσωπο διάφορο αυτού που θα του παράσχει το αγαθό ή την υπηρεσία (συνήθως Πιστωτικά Ιδρύματα). Στην τελευταία αυτή περίπτωση, οι δύο συμβάσεις, ήτοι η σύμβαση

Απ., Η εξασφάλιση των πιστώσεων, 2^η εκδ., 2008, § 1 αρ. 3· Πελένη-Παπαγεωργίου, ό.π., ΝοΒ 2010, σελ. 278).

⁸² Παμπούκης, Τραπεζικά πιστωτικά συμβάσεις, 1962, σελ. 97· Απ. Γεωργιάδης, Ενοχικό Δίκαιο, Ειδικό Μέρος, Τόμ. Ι, 2004, § 41 αρ. 3· Κλαβανίδου, Καταναλωτικά Δάνεια, 1997, σελ. 22· Πελένη-Παπαγεωργίου, ό.π., ΝοΒ 2010, σελ. 278.

⁸³ Άρθρ. 3 στοιχ. γ' της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ.

⁸⁴ Πελένη-Παπαγεωργίου, ό.π., ΝοΒ 2010, σελ. 277· Ρόκας/Γκόρτσος/Μικρουλέα/Λιθαδά, Στοιχεία Τραπεζικού Δικαίου, 3^η εκδ., 2016, σελ. 569· Κλαβανίδου, Καταναλωτικά Δάνεια, 1997, σελ. 42.

⁸⁵ Γεωργιάδης Απ., Η εξασφάλιση των πιστώσεων, 2^η εκδ., 2008, § 1 αρ. 25.

⁸⁶ Κλαβανίδου, Καταναλωτικά Δάνεια, 1997, σελ. 42.

προμήθειας και η σύμβαση πίστωσης συνδέονται με στενή οικονομική σχέση και για τον λόγο αυτό χαρακτηρίζονται ως «συνδεδεμένες συμβάσεις»⁸⁷. Για τις τελευταίες μάλιστα, η Οδηγία περιλαμβάνει ευνοϊκές για τον καταναλωτή ρυθμίσεις⁸⁸.

Στην έννοια δε, της παρόμοιας χρηματοδοτικής διευκόλυνσης συμπεριλαμβάνονται μεταξύ άλλων, οι πιστωτικές κάρτες, οι συμβάσεις ανοίγματος πίστωσης, οι συμβάσεις πίστωσης με δυνατότητα υπερανάληψης κ.λπ.⁸⁹. Ιδιαίτερο μάλιστα ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι τελευταίες, στο πλαίσιο των οποίων ο πιστωτικός φορέας καθιστά διαθέσιμα στον καταναλωτή κεφάλαια που υπερβαίνουν το υπόλοιπο του τρεχούμενου λογαριασμού του⁹⁰.

Σημειωτέον δε, ότι όπως προκύπτει από το άρθρ. 3 στοιχ. δ' της Οδηγίας, η σύμβαση αυτή είναι «ρητή» σύμβαση πίστωσης και τούτο είναι που την διαφοροποιεί από την «υπέρβαση» του στοιχ. ε' του ίδιου άρθρου της Οδηγίας, που συνιστά «σιωπηρή» αποδοχή υπερανάληψης⁹¹. Η πρακτική σημασία της διακρίσεως αυτής έγκειται στο ποιες διατάξεις της Οδηγίας θα εφαρμοστούν, αφού η εφαρμογή της είναι περιορισμένη και στις δύο περιπτώσεις⁹².

Εκ πρώτης όψεως το πεδίο εφαρμογής της εν λόγω Οδηγίας φαίνεται αρκετά ευρύ, ωστόσο δεν πρέπει να παραβλέψουμε τις υψίστης σημασίας εξαιρέσεις που εισάγονται⁹³. Συγκεκριμένα, η Οδηγία 2008/48/ΕΚ εφαρμόζεται μόνο σε καταναλωτικές συμβάσεις πίστωσης ποσού μεταξύ διακοσίων ευρώ και εβδομήντα πέντε χιλιάδων ευρώ (200-75.000€), πράγμα που σημαίνει ότι αποκλείονται από το πεδίο εφαρμογής της οι συμβάσεις καταναλωτικής πίστης ποσού μικρότερου των

⁸⁷ Πελλένη-Παπαγεωργίου, ό.π., ΝοΒ 2010, σελ. 279-280.

⁸⁸ Βλ. άρθρ. 15 της Οδηγίας, όπου σύμφωνα με την § 1, ο καταναλωτής δύναται να αποδεσμευτεί από την συνδεδεμένη σύμβαση, αν έχει προηγουμένως κάνει χρήση του δικαιώματος του για υπαναχώρηση από τη σύμβαση παροχής υπηρεσιών ή αγαθών, ενώ σύμφωνα με την § 2, παρέχεται στον καταναλωτή η ευχέρεια να στραφεί κατά του Πιστωτικού Ιδρύματος, εφόσον έχει ήδη στραφεί κατά του προμηθευτή, χωρίς όμως να έχει ικανοποιηθεί. Στην πρώτη περίπτωση διασπάται η αρχή της δεσμευτικότητας των συμβάσεων ("pacta sunt servanda"), ενώ στην δεύτερη η αρχή της σχετικότητας των ενοχών (βλ. Πελλένη-Παπαγεωργίου, ό.π., ΝοΒ 2010, σελ. 280).

⁸⁹ Ρόκας/Γκόρτσος/Μικρουλέα/Λιβαδά, Στοιχεία Τραπεζικού Δικαίου, 3^η εκδ., 2016, σελ. 569· Πελλένη-Παπαγεωργίου, ό.π., ΝοΒ 2010, σελ. 280.

⁹⁰ Άρθρ. 3 στοιχ. δ' της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ.

⁹¹ Πάντως και στις δύο περιπτώσεις κατ' ουσίαν πρόκειται για άνοιγμα πίστωσης, όπου ο δανειολήπτης δεν δεσμεύεται να την χρησιμοποιήσει για κάποιον συγκεκριμένο σκοπό, πλην όμως διαφέρουν από αυτήν στον βαθμό που η εξόφληση δεν λαμβάνει χώρα με καταβολή δόσεων αλλά με χρηματικές καταθέσεις στον λογαριασμό του με εκ νέου δυνατότητα υπερανάληψης (βλ. Πελλένη-Παπαγεωργίου, ό.π., ΝοΒ 2010, σελ. 280· Κλαθανίδου, Καταναλωτικά Δάνεια, 1997, σελ. 61-62).

⁹² Άρθρ. 2 § 3 και 4 της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ· Πελλένη-Παπαγεωργίου, ό.π., ΝοΒ 2010, σελ. 280.

⁹³ Άρθρ. 2 § 2 της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ· Τασίκας, ό.π., ΧρηΔικ 2009, σελ. 52 επ.

διακοσίων ευρώ (200€) και μεγαλύτερου των εβδομήντα πέντε χιλιάδων ευρώ (75.000€)⁹⁴.

Εξαιρούνται επίσης από το πεδίο εφαρμογής της όλης⁹⁵ οι συμβάσεις πιστώσεις που εξασφαλίζονται με εμπράγματα ασφάλεια επί ακινήτου⁹⁶ και τούτο διότι όπως μνημονεύεται στην 14^η αιτιολογική σκέψη του Προοιμίου της Οδηγίας, αυτού του είδους οι πιστώσεις έχουν ιδιαίτερο χαρακτήρα (λ.χ. μεγάλα ποσά, μεγάλη χρονική διάρκεια, μικρότερος κίνδυνος για τα Πιστωτικά Ιδρύματα κ.λπ.⁹⁷). Σημειωτέον δε ότι το ενδιαφέρον του ενωσιακού νομοθέτη γι' αυτού του είδους τις πιστώσεις οδήγησε λίγα χρόνια αργότερα στην Οδηγία 2014/17/ΕΕ, για την οποία γίνεται λόγος παρακάτω (βλ. κεφάλαιο 2.3.).

Τέλος, μεταξύ των εξαιρέσεων συγκαταλέγονται και οι εξής: α) οι συμβάσεις πίστωσης με σκοπό την απόκτηση ή διατήρηση δικαιωμάτων κυριότητας σε έγγεια ιδιοκτησία ή σε υπάρχον ή υπό κατασκευή κτίριο (οι οποίες επίσης καταλαμβάνονται από το αντικειμενικό πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας 2014/17/ΕΕ βλ. παρακάτω κεφάλαιο 2.3.), β) οι συμβάσεις μίσθωσης ή χρηματοδοτικής μίσθωσης, στις οποίες δεν προβλέπεται υποχρέωση αγοράς του αντικειμένου της σύμβασης, ενώ σημειωτέον, τέτοια θεωρείται ότι υφίσταται όταν ο πιστωτικός φορέας το αποφασίσει μονομερώς, γ) οι συμβάσεις πίστωσης με τη μορφή δυνατότητας υπερανάλληψης, στις οποίες η πίστωση πρέπει να εξοφληθεί εντός ενός μήνα, δ) οι συμβάσεις πίστωσης που είναι άτοκες και χωρίς άλλες επιβαρύνσεις καθώς και οι συμβάσεις πίστωσης, των οποίων η πίστωση πρέπει να αποπληρωθεί εντός τριών μηνών, ενώ η καταβλητέα επιβάρυνση είναι ήσσονος σημασίας, ε) οι συμβάσεις πίστωσης, τις οποίες χορηγεί άτοκα ο εργοδότης στους εργαζομένους του ως δευτερεύουσα δραστηριότητα ή με συνολικά ετήσια ποσοστά επιβάρυνσης αισθητά χαμηλότερα από εκείνα που

⁹⁴ Σάλιαρης/Αρματά, Ενέργειες της τράπεζας πριν από την χορήγηση πίστωσης σύμφωνα με την νέα (2010) ΚΥΑ για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης, ΔΕΕ 10/2011, σελ. 1086· Τασίκας,ό.π., ΧρηΔικ 2009, σελ. 52 επ.

⁹⁵ Σε αντίθεση με την προηγούμενη Οδηγία, από το πεδίο εφαρμογής της οποίας εξαιρούνταν μόνο τα στεγαστικά δάνεια.

⁹⁶ Σάλιαρης/Αρματά, ό.π., ΔΕΕ 10/2011, σελ. 1086· Τασίκας, ό.π., ΧρηΔικ 2009, σελ. 52 επ.

⁹⁷ Πελλένη-Παπαγεωργίου, ό.π., ΝοΒ 2010, σελ.278· Λιβαδά, Το νέο ευρωπαϊκό ρυθμιστικό πλαίσιο για την καταναλωτική πίστη, 2008, σελ. 151επ.· Η εγγραφή υποθήκης στο ακίνητο λειτουργεί με τέτοιο τρόπο, ώστε ο μεν πιστολήπτης να μην προβαίνει σε βεβιασμένες αποφάσεις, ο δε πιστοδότης να εκτίθεται σε περιορισμένο κίνδυνο ως προς την εξόφληση της πίστωσης, βλ. Πελλένη-Παπαγεωργίου, Η ελάχιστη εναρμόνιση Οδηγία 2014/17/ΕΕ σχετικά με τις συμβάσεις πίστωσης για ακίνητα που προορίζονται για κατοικία, ΧρηΔικ, 3/2015, σελ. 331· την ίδια, σε Ιωάννης Κ. Καρακώστας-Φιλίας και μαθητείας χάριν, Τόμος II, 2017, σελ. 1090.

κυριαρχούν στην αγορά, στ) οι συμβάσεις πίστωσης, οι οποίες καταρτίζονται με επενδυτικές επιχειρήσεις⁹⁸ ή πιστωτικά ιδρύματα⁹⁹, με σκοπό να δώσουν στον επενδυτή τη δυνατότητα διενέργειας συναλλαγής από αυτές που συγκαταλέγονται στο τμήμα Γ του παραρτήματος Ι της Οδηγίας 2004/39/ΕΚ, όταν η επενδυτική επιχείρηση ή το πιστωτικό ίδρυμα που χορηγεί την πίστωση συμμετέχει στην εν λόγω συναλλαγή, ζ) οι συμβάσεις πίστωσης που προκύπτουν κατόπιν διακανονισμού που επιτεύχθηκε ενώπιον δικαστηρίου ή άλλης δημόσιας αρχής, η) οι συμβάσεις πίστωσης που σχετίζονται με προθεσμιακή εξόφληση υφισταμένης οφειλής άνευ επιβαρύνσεων, θ) οι συμβάσεις πίστωσης, για τις οποίες ο καταναλωτής οφείλει να καταθέσει εμπράγματη ασφάλεια στον πιστωτικό φορέα ως ενέχυρο, ενώ η ευθύνη του καταναλωτή περιορίζεται αυστηρά στο εν λόγω ενέχυρο, ι) οι συμβάσεις πίστωσης που αφορούν δάνεια χορηγούμενα σε περιορισμένο κοινό για σκοπούς κοινής ωφελείας, με χαμηλότερο επιτόκιο συγκριτικά με αυτό που επικρατεί στην αγορά, ή ακόμη και άτοκα ή με άλλους, ευνοϊκότερους για τον καταναλωτή όρους και με επιτόκιο όχι υψηλότερο από αυτό που κυριαρχεί στην αγορά.

iv. Υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής

Αναφορικά με το υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας, αυτή απευθύνεται αφενός μεν στον καταναλωτή αφετέρου δε στον πιστωτικό φορέα ή στον μεσίτη πιστώσεων¹⁰⁰.

Καταναλωτής

Συμμορφούμενος ο ενωσιακός νομοθέτης στον στενό ορισμό της έννοια του «καταναλωτή» που ακολουθούσαν και οι λοιπές Οδηγίες^{101,102}, όρισε τον «καταναλωτή» ως «κάθε φυσικό πρόσωπο το οποίο, με τις δικαιопραξίες που

⁹⁸ Για τον ορισμό βλ. στο άρθρο. 4 § 1στοιχ. 1 της Οδηγίας 2004/39/ΕΚ.

⁹⁹ Για τον ορισμό βλ. στο άρθρο. 4 της Οδηγίας 2006/48/ΕΚ.

¹⁰⁰ Βλ. ενδεικτικά *Λιθαδά*, σε Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή, Ελληνικό-Ενωσιακό, Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 και άλλων σχετικών νομοθετημάτων, επιμ. Αλεξανδρίδου, 3η εκδ., 2018, σελ. 925επ.· *Ρόκα/Γκόρτσο/Μικρουλέα/Λιθαδά*, Στοιχεία Τραπεζικού Δικαίου, 3η εκδ., 2016, σελ. 567-569· *Πελλένη-Παπαγεωργίου*, ό.π., ΝοΒ 2010, σελ. 277-278· *Τασίκα*, ό.π., ΧρηΔικ 2009, σελ. 52 επ.

¹⁰¹ *Τασίκας*, ό.π., ΧρηΔικ 2009, σελ. 52 επ.· *Περάκης*, Η έννοια του καταναλωτή κατά το νέο νόμο 2251/1994, ΔΕΕ 1995, σελ. 32επ.

¹⁰² Λ.χ. οι Οδηγίες 87/102/ΕΟΚ, 93/13/ΕΟΚ, 97/7/ΕΚ, 98/6/ΕΚ, 1999/44/ΕΚ, 2000/31/ΕΚ.

καλύπτει η παρούσα οδηγία, επιδιώκει σκοπούς που είναι άσχετοι με την εμπορική, επιχειρηματική ή επαγγελματική δραστηριότητά του»^{103,104}. Ως εκ τούτου για να εμπίπτει κανείς στην στενή αυτή έννοια του καταναλωτή πρέπει να συντρέχουν σωρευτικά δύο προϋποθέσεις, μία θετική, που αφορά στην νομική του μορφή και μία αρνητική, που αφορά στο πλαίσιο εντός του οποίου ενεργεί. Εκείνος λοιπόν, που χρίζει προστασίας κατά τον ενωσιακό νομοθέτη αφενός μεν πρέπει να τυγχάνει φυσικό πρόσωπο, αφετέρου δε δεν πρέπει να ενεργεί στο πλαίσιο της εμπορικής, επιχειρηματικής ή επαγγελματικής του δραστηριότητας. Και τούτο διότι τεκμαίρεται ότι εκείνος που ενεργεί με σκοπό την ικανοποίηση των ιδιωτικών του συμφερόντων ενεργεί «ερασιτεχνικά» και με λιγότερη επιμέλεια, σε αντίθεση με εκείνον που ενεργεί για την ικανοποίηση των επαγγελματικών του αναγκών και άρα οφείλει να λειτουργεί με επαγγελματική ευσυνειδησία και επιμέλεια¹⁰⁵.

Σημειωτέον ότι, ο ορισμός της έννοιας του «καταναλωτή» στην ελληνική έννομη τάξη, δυνάμει του Ν. 2251/1994 (όπως ίσχυε τότε) για την προστασία του καταναλωτή, ήταν εμφανώς ευρύτερος από αυτόν που υιοθέτησε η Οδηγία 2008/48/ΕΚ, αφού σ' αυτόν σε αντίθεση με την Οδηγία εντασσόταν κάθε «τελικός αποδέκτης» των προϊόντων και υπηρεσιών, φυσικό ή νομικό πρόσωπο^{106,107}, ο

¹⁰³ Άρθρ. 3 στοιχ. α' της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ.

¹⁰⁴ Το υποκειμενικό πεδίο της εν λόγω Οδηγίας είναι αισθητά στενότερο από την αρχική πρόταση τροποποίησης της 87/102/ΕΟΚ Οδηγίας, και τούτο αφορά ιδίως τις συμβάσεις εγγύησης, οι οποίες εν τέλει δεν συμπεριλήφθησαν στο τελικό κείμενο της Οδηγίας και έτσι έμεινε εκτός του πεδίου εφαρμογής της ο εγγυητής που ενεργεί για μη επαγγελματικούς σκοπούς (βλ. *Λιθαδά*, Το νέο Ευρωπαϊκό ρυθμιστικό πλαίσιο για την καταναλωτική πίστη, 2008, σελ. 93· *Δέλλιο*, Ατομική και συλλογική προστασία των καταναλωτών από την έλλειψη ουσιαστικής διαπραγμάτευσης των όρων της σύμβασης, 2008, αρ. 91, σημ. 224· *Πελένη-Παπαγεωργίου*, ό.π., ΝοΒ 2010, σελ. 277· *Τασίκα*, ό.π., ΧρηΔικ 2009, σελ. 52 επ.). Ωστόσο, ακριβώς λόγω του μοντέλου εναρμόνισης που υιοθετήθηκε (βλ. παραπάνω κεφάλαιο 2.2. ii), δεν απαγορεύεται στα κράτη μέλη να επεκτείνουν την προστασία που παρέχει η εν λόγω Οδηγία και στους τελευταίους (βλ. *Πελένη-Παπαγεωργίου*, ό.π., ΝοΒ 2010, σελ. 277).

¹⁰⁵ *Ρόκας/Γκόρτσος/Μικρουλέα/Λιθαδά*, Στοιχεία Τραπεζικού Δικαίου, 3η εκδ., 2016, σελ. 567-568.

¹⁰⁶ Σε αντίθεση δηλαδή, με την Οδηγία 2008/48/ΕΚ, σύμφωνα με τον Ν. 2251/1994 όπως ίσχυε, στην έννοια του καταναλωτή εντάσσονταν και οι ιδιώτες, που δραστηριοποιούνταν στο πλαίσιο του επαγγέλματός τους ή ακόμη και τα νομικά πρόσωπα, αρκεί να αποτελούσαν τον τελικό αποδέκτη των προσφερόμενων προϊόντων ή υπηρεσιών (βλ. *Τασίκα*, ό.π., ΧρηΔικ 2009, σελ. 52 επ.).

¹⁰⁷ Ωστόσο, κρίθηκε τόσο ευρύς ο ορισμός που δόθηκε (αφού τελικός αποδέκτης αγαθών ή υπηρεσιών θα μπορούσε να είναι και μια μεγάλο μέγεθος εταιρία, τράπεζα ή δημόσια επιχείρηση) με αποτέλεσμα να προκληθεί στην επιστημονική κοινότητα ο προβληματισμός αν τελικά υπάρχει κάποιο πρόσωπο που να μην θεωρείται καταναλωτής (βλ. *Αλεξανδρίδου*, Ο νόμος 2251/1994 για την προστασία του καταναλωτή – ομοιότητες και διαφορές από το Ν. 1961/1991, σχέση με το Ν. 146/1914, Αρμ. 1996, σελ. 290· *Πυροβέτσης*, Προστασία του καταναλωτή – Γενικοί όροι – Γενικοί καταχρηστικοί όροι των συναλλαγών με τους καταναλωτές, Αρμ. 1996, σελ. 299επ.· *Πουρνάρας*, Η έννοια του καταναλωτή σήμερα ιδίως στις τραπεζικές πιστωτικές συμβάσεις υπό το πρίσμα της ΟΛΑΠ 13/2015, ΕφΑΔ 2015, σελ. 1065επ.).

«τελικός κρίκος» της αλυσίδας¹⁰⁸, ανεξαρτήτως του αν ενεργεί για την εξυπηρέτηση προσωπικών ή επαγγελματικών σκοπών^{109,110}. Ωστόσο, ακριβώς λόγω του μοντέλου εναρμόνισης που υιοθέτησε η εν λόγω Οδηγία, ο έλληνας νομοθέτης κατά την μεταφορά της Οδηγίας στην εθνική μας έννομη τάξη θα μπορούσε να επεκτείνει την προστατευτική της λειτουργία σε κάθε «τελικό αποδέκτη», προκειμένου να αποφευχθεί η σύγχυση που θα προκαλούταν από την ύπαρξη πολλών διαφορετικών αποδόσεων της έννοιας του καταναλωτή¹¹¹.

Ωστόσο, παρά τον μέχρι πρότινος¹¹² ευρύ ορισμό της έννοιας του καταναλωτή βάσει του Ν. 2251/1994, στην ΚΥΑ Ζ1-699/23-06-2010 (ΦΕΚ Β' 917/23-06-10) με την οποία μεταφέρθηκε στο εθνικό μας δίκαιο η Οδηγία 2008/48/ΕΚ, μεταφέρθηκε αυτούσιος ο ορισμός της έννοιας του «καταναλωτή» της Οδηγίας στην εσωτερική μας έννομη τάξη¹¹³.

Σημειωτέον μάλιστα ότι, ο έλληνας νομοθέτης όχι μόνο δεν επέκτεινε τις προστατευτικές διατάξεις της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ στον εν ευρεία εννοία καταναλωτή, όπως αυτός οριζόταν στον Ν. 2251/1994, αλλά εμφανώς επηρεασμένος από την ενωσιακή προσέγγιση της έννοιας, προσδιόρισε εκ νέου την έννοια του καταναλωτή σχετικά πρόσφατα, αφού με το άρθρ. 100 του Ν. 4512/2018 προστέθηκε στον Ν. 2251/1994 το άρθρ. 1^α, στον αριθμό 1 του οποίου ως καταναλωτής ορίζεται «κάθε φυσικό πρόσωπο το οποίο ενεργεί για λόγους οι οποίοι δεν εμπίπτουν στην εμπορική, επιχειρηματική, βιοτεχνική ή ελευθέρια επαγγελματική του δραστηριότητα».

¹⁰⁸Κοτσίρης, Δίκαιο Ανταγωνισμού, 7^η εκδ., 2015, σελ. 37, σημ. 63· Αλεξανδρίδου, Αθέμιτος Ανταγωνισμός και προστασία του καταναλωτή, 1992, σελ. 49· Περάκης, ό.π., ΔΕΕ 1995, σελ. 32επ· Περάκης/Λιβαδά, σε Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή, Ελληνικό –Ενωσιακό, Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 και άλλων σχετικών νομοθετημάτων, επιμ. Αλεξανδρίδου, 3η εκδ., 2018, άρθρ. 1, σελ. 35επ· Καρακώστας, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή Ν. 2251/1994 Ερμηνεία-Νομολογία-Πρακτική Εφαρμογή, 2016, σελ. 112-113.

¹⁰⁹Βλ. ενδεικτικά από τη νομολογία ΑΠ 1138/2020· ΑΠ 891/2013· ΑΠ 1343/2012· ΑΠ 1332/2012· ΑΠ 733/2011· ΑΠ 1738/2009· ΑΠ 989/2004· ΕφΑθ 2407/2021· ΕφΠατρ 58/2021· ΕφΑθ63/2012· ΕφΑθ 6151/2011· ΕφΠειρ 72/2011, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

¹¹⁰Δικαιολογητική βάση του ορισμού αυτού, και ως εκ τούτου της επέκτασης των προστατευτικών διατάξεων και στους ιδιώτες που ενεργούσαν για την εξυπηρέτηση επαγγελματικών σκοπών αλλά και στα νομικά πρόσωπα ήταν το γεγονός ότι και αυτοί μπορούν εξίσου να βρεθούν σε μειονεκτική θέση, λόγω διαπραγματευτικής αδυναμίας ή πληροφοριακής ασυμμετρίας (βλ. Τασίκα, ό.π., ΧρηΔικ 2009, σελ. 52 επ.).

¹¹¹Πελένη-Παπαγεωργίου, ό.π., ΝοΒ 2010, σελ. 277-278.

¹¹²Αφού ο Ν. 2251/1994 τροποποιήθηκε με τον Ν. 4512/2018, με αποτέλεσμα τον περιορισμό του μέχρι τότε ισχύοντος ορισμού της έννοιας του «καταναλωτή».

¹¹³Άρθρ. 3 στοιχ. α' της ΚΥΑ Ζ1-699/23-06-2010.

Πιστωτικός φορέας

Ως πιστωτικός φορέας ορίζεται στο άρθρ. 3 στοιχ. β' της Οδηγίας «κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που χορηγεί ή υπόσχεται να χορηγήσει πίστωση στο πλαίσιο της εμπορικής, επιχειρηματικής ή επαγγελματικής του δραστηριότητας». Η προϋπόθεση που τίθεται από την Οδηγία, ήτοι η εμπορική, επιχειρηματική ή επαγγελματική ιδιότητα του πιστοδότη, περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα προσώπων που χορηγούν πιστώσεις, αφενός μεν κατ' επάγγελμα (λ.χ. Πιστωτικά Ιδρύματα¹¹⁴, εταιρίες παροχής πιστώσεων ή άλλα χρηματοδοτικά ιδρύματα που αδειοδοτούνται από την Τράπεζα της Ελλάδος να προσφέρουν κατ' επάγγελμα πιστώσεις σύμφωνα με τις προϋποθέσεις της ΠΔ/ΤΕ 2622/2009), αφετέρου δε στα πλαίσια άσκησης εμπορικής ή επιχειρηματικής τους δραστηριότητας (λ.χ. ο έμπορος που χρηματοδοτεί με πίστωση την αγορά των αγαθών που εμπορεύεται)¹¹⁵. Μάλιστα, η παροχή πίστωσης δεν χρειάζεται να γίνεται κατά συνήθη τρόπο, αλλά μπορεί να γίνεται και περιστασιακά.

Μεσίτης Πιστώσεων

Για πρώτη φορά, με την Οδηγία 2008/48/ΕΚ εισάγεται ο όρος «μεσίτης πιστώσεων», ο οποίος σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να συγχέεται με την έννοια του πιστωτικού φορέα. Ο μεσίτης πιστώσεων είναι αυτός που αναλαμβάνει όλες τις μορφές διαμεσολάβησης τρίτων προσώπων για την προώθηση συμβάσεων πίστωσης¹¹⁶. Ειδικότερα, στο άρθρ. 3 στοιχ. στ' της Οδηγίας ως «μεσίτης πιστώσεων» ορίζεται το φυσικό ή νομικό πρόσωπο, το οποίο χωρίς να ενεργεί ως πιστωτικός φορέας, ενεργεί στο πλαίσιο της εμπορικής, επιχειρηματικής ή επαγγελματικής του δραστηριότητας, και αμείβεται για την εργασία που προσφέρει, είτε χρηματικά είτε με οποιαδήποτε άλλη συμφωνηθείσα μορφή οικονομικού ανταλλάγματος. Ο μεσίτης πιστώσεων αυτό που κάνει είναι να προτείνει ή να προσφέρει συμβάσεις πίστωσης στους καταναλωτές, να επικουρεί τους καταναλωτές διεκπεραιώνοντας προπαρασκευαστικές εργασίες για τη σύναψη συμβάσεων πίστωσης εκτός της

¹¹⁴Βλ. Ν.4261/2014, άρθρ. 3 § 1, στοιχ. 1 και άρθρ. 9 § 2.

¹¹⁵Ρόκας/Γκόρτσος/Μικρούλεα/Λιθαδά, Στοιχεία Τραπεζικού Δικαίου, 3η εκδ., 2016, σελ. 568· Πελλένη-Παπαγεωργίου, ό.π., ΝοΒ 2010, σελ. 278· Τασίκας, ό.π., ΧρηΔικ 2009, σελ. 52 επ.

¹¹⁶Πελλένη-Παπαγεωργίου, ό.π., ΝοΒ 2010, σελ. 278· Τασίκας, ό.π., ΧρηΔικ 2009, σελ. 52 επ.

πρότασης ή προσφοράς, ή να καταρτίζει συμβάσεις πίστωσης με τους καταναλωτές εξ' ονόματος του πιστωτικού φορέα¹¹⁷.

Παραδείγματος χάρη, μεταξύ των προβλεπόμενων στην ΚΥΑ Ζ1-699/23-06-2010 ενεργειών του μεσίτη πιστώσεων συγκαταλέγονται η παροχή τυποποιημένων πληροφοριών και επαρκών εξηγήσεων στον καταναλωτή προκειμένου να λάβει ο τελευταίος τεκμηριωμένη απόφαση αναφορικά με τη σύναψη σύμβασης πίστωσης και να αξιολογήσει αν αυτή ανταποκρίνεται στις ανάγκες και την οικονομική του κατάσταση (άρθρ. 5 § 1 εδ. α' και άρθρ. 5 § 6), η γνωστοποίηση της σχέσης που συνδέει τον μεσίτη πιστώσεων με τον πιστωτικό φορέα, αν δηλαδή συνεργάζεται αποκλειστικά με έναν ή περισσότερους πιστωτικούς φορείς ή αν εργάζεται ως ανεξάρτητος μεσίτης (άρθρ. 20 § 1), η συμφωνία μεταξύ του μεσίτη πιστώσεων και του καταναλωτή για το αν και πόσο θα πρέπει να καταβάλει ο τελευταίος στον πρώτο ως αμοιβή (άρθρ. 20 § 2) κ.λπ.

Στόχος του νέου αυτού μορφώματος διαμεσολάβησης, που δεν πρέπει να συγχέεται με τις υπάρχουσες στις εθνικές ρυθμίσεις μορφές διαμεσολάβησης (λ.χ. τον μεσίτη του ΑΚ), ήταν πρωτίστως η βελτίωση της πληροφοριακής κατάστασης του καταναλωτή κατά το προσυμβατικό στάδιο όταν ο μεσάζων είναι αυτός που φέρνει σε επαφή τον πιστωτικό φορέα με τον καταναλωτή. Στην περίπτωση αυτή, ο μεσίτης πιστώσεων, στο πλαίσιο της δυσχερώς εποπτεύσιμης πιστωτικής αγοράς, καθίσταται η μοναδική πηγή πληροφόρησης του καταναλωτή κατά το προσυμβατικό στάδιο. Ως εκ τούτου, αν ο μεσίτης πιστώσεων παρέχει παραπλανητικές ή ανεπαρκείς πληροφορίες, τούτο συντελεί στην αδιαφάνεια της αγοράς και στην ανασφάλεια των καταναλωτών, οι οποίοι ενδέχεται εξ' αυτού του λόγου να καταρτίσουν συμβάσεις, που δεν ανταποκρίνονται στις πραγματικές τους ανάγκες και στην οικονομική τους κατάσταση¹¹⁸.

¹¹⁷ Ρόκας/Γκόρτσος/Μικρουλέα/Λιθαδά, Στοιχεία Τραπεζικού Δικαίου, 3η εκδ., 2016, σελ. 568-569· βλ. τυπολογικά στοιχεία της έννοιας του «μεσίτη πιστώσεων» σε Χασάπη, Η έννοια του μεσίτη πιστώσεων στο ελληνικό και το ευρωπαϊκό δίκαιο της καταναλωτικής και της στεγαστικής πίστης και η σχέση της με την έννοια του μεσίτη του ΑΚ, ΧρηΔικ 2-3/2017, σελ. 251-254.

¹¹⁸ Χασάπης, ό.π., ΧρηΔικ 2-3/2017, σελ. 257.

2.3. Η Οδηγία 2014/17/ΕΕ για την στεγαστική πίστη

ι. Η πορεία προς την Οδηγία 2014/17/ΕΕ

Ως προελέχθη (βλ. παραπάνω κεφάλαιο 2.2. iii), το αντικειμενικό πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ καλύπτει αποκλειστικά την καταναλωτική πίστη, αφήνοντας παντελώς αρρύθμιστο τον τομέα της στεγαστικής πίστης¹¹⁹, ο οποίος ακριβώς λόγω των διαφορετικών εθνικών ρυθμίσεων έχρηζε ενιαίας αντιμετώπισης σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Καθοριστικός παράγοντας για τη μη συμπερίληψη της στεγαστικής πίστης στην Οδηγία 2008/48/ΕΚ κατέστη η αντίδραση πολλών κρατών μελών κατά μίας ενιαίας ευρωπαϊκής ρύθμισης της αγοράς των στεγαστικών δανείων¹²⁰.

Οι λόγοι που αφενός μεν διαδραμάτισαν σπουδαίο λόγο στον αποκλεισμό της στεγαστικής πίστης από την ρυθμιστική εμβέλεια της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ, αφετέρου δε καθυστέρησαν την έκδοση μίας νέας Οδηγίας αποκλειστικά για την στεγαστική πίστη, ήταν 1^ο το γεγονός ότι σε αντίθεση με την καταναλωτική πίστη που αφορά απλώς καταναλωτικά αγαθά, η στεγαστική πίστη αφορά το υψίστης σημασίας αγαθό πρώτης ανάγκης, την στέγη, μία επένδυση εξαιρετικά δαπανηρή και συνήθως εφ' όρου ζωής, και 2^ο το γεγονός ότι στο πλαίσιο της στεγαστικής πίστης συνδυάζεται το ενοχικό δίκαιο με το εμπράγματο και συγκεκριμένα με τη σύσταση δικαιώματος εμπράγματης ασφάλειας, ήτοι υποθήκης, που αποτελεί παραδοσιακά προνομιακό ρυθμιστικό πεδίο των κρατών μελών της Ένωσης με τις διαφορές μεταξύ των εσωτερικών ρυθμίσεων να είναι αδιαμφισβήτητα αισθητές¹²¹.

Ως εκ τούτου, με σκοπό τη διασφάλιση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας, την κατοχύρωση ενός υψηλού επιπέδου καταναλωτικής προστασίας με την αποτροπή του ανεύθυνου δανεισμού και της υπερχρέωσης και την εγκαθίδρυση και λειτουργία μίας κοινής αγοράς στον τομέα της στεγαστικής πίστης, αν και με ουσιώδη καθυστέρηση¹²², ο ενωσιακός νομοθέτης, βαθιά επηρεασμένος από την παγκόσμια

¹¹⁹Σημειωτέον όμως, ότι στην Οδηγία 2008/48/ΕΚ εμπίπτουν οι πιστώσεις προς ανακαίνιση ακινήτων, οι οποίες δεν είναι εξασφαλισμένες με εμπράγματο δικαίωμα και δεν υπερβαίνουν τις 75.000 ευρώ (βλ. 14^η αιτιολογική σκέψη του Προοιμίου της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ).

¹²⁰Χασάπης, Η Οδηγία 2014/17/ΕΕ σχετικά με τις συμβάσεις πίστωσης σε καταναλωτές για ακίνητα, που προορίζονται για κατοικία: Μια συνοπτική παρουσίαση, ΔΕΕ 6/2015, σελ. 335.

¹²¹Χασάπης, ό.π., ΔΕΕ 6/2015, σελ. 335-336· Πελένη-Παπαγεωργίου, ό.π., ΧρηΔικ 3/2015, σελ. 330· η ίδια, σε Ιωάννης Κ. Καρακώστας-Φιλίας και μαθητείας χάριν, Τόμος II, 2017, σελ. 1088.

¹²²Οι προσπάθειες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την έκδοση μίας Οδηγίας, που θα ενίσχυε το προστατευτικό ρυθμιστικό πλαίσιο στον τομέα της στεγαστικής πίστης ήταν μακροχρόνιες. Ξεκίνησαν

και ευρωπαϊκή οικονομική κρίση, προέβη στην Οδηγία 2014/17/ΕΕ¹²³ σχετικά με τις συμβάσεις πίστωσης σε καταναλωτές για ακίνητα που προορίζονται για κατοικία¹²⁴.

Παρότι η Οδηγία 2008/48/ΕΚ είχε προλειάνει το έδαφος για την έλευση μίας αντίστοιχης Οδηγίας στον τομέα της στεγαστικής πίστης, χρειάστηκαν έξι ακόμη έτη εντατικών νομοπαρασκευαστικών εργασιών για την εκπόνηση του νέου ευρωπαϊκού νομοθετήματος¹²⁵. Η Οδηγία 2014/17/ΕΕ αποτέλεσε στον τομέα της στεγαστικής πίστης το λειτουργικό ισοδύναμο της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ, ενώ με την θέσπισή της πληρώθηκε τα κενά που κατέλειπε η τελευταία¹²⁶.

ii. Πρότυπο εναρμόνισης

Όσον αφορά το πρότυπο εναρμόνισης που ενστερνίζεται η Οδηγία 2014/17/ΕΕ, αυτό είναι κατά βάση το σύστημα της ελάχιστης εναρμόνισης^{127,128}. Τούτο σημαίνει ότι κάθε κράτος μέλος έχει την ευχέρεια να διατηρεί ή να εισάγει αυστηρότερες διατάξεις¹²⁹ αποβλέποντας στην πληρέστερη προστασία των καταναλωτών του, με

ήδη από το έτος 1985 με μια πρώτη πρόταση οδηγίας (με τον τίτλο «Οδηγία για την ενυπόθηκη πίστη»), η οποία τροποποιήθηκε δύο έτη αργότερα, το 1987, χωρίς όμως τελικά οι εν λόγω προτάσεις να τελεσφορήσουν και να καταλήξουν σε οδηγία. Από το έτος 2001 έως και το έτος 2007 είχαν γίνει σημαντικά βήματα στον τομέα της στεγαστικής πίστης (λ.χ. σύσταση για προσυμβατική πληροφόρηση εκ μέρους του δανειοδότη, έκδοση αφενός της Πράσινης Βίβλου για την ενυπόθηκη πίστη και αφετέρου της Λευκής Βίβλου για την ολοκλήρωση των αγορών ενυπόθηκτης πίστης στην Ευρωπαϊκή Ένωση). Το έτος 2011, επανήλθε η Επιτροπή και κατέθεσε πρόταση οδηγίας σχετικά με τις συμβάσεις πίστωσης για ακίνητα κατοικίας και τελικά, τρία έτη αργότερα, το 2014, εκδόθηκε και δημοσιεύτηκε η Οδηγία 2014/17/ΕΕ σχετικά με τις συμβάσεις πίστωσης για ακίνητα (βλ. *Πελλένη-Παπαγεωργίου*, ό.π., ΧρηΔικ 3/2015, σελ. 330· *την ίδια*, σε Ιωάννης Κ. Καρακώστας-Φιλίας και μαθητείας χάριν, Τόμος II, 2017, σελ. 1087-1088· *Τζακας*, Ο ενυπόθηκος δανεισμός σε ημεδαπό νόμισμα μετά τον Ν 4438/2016, ΧρηΔικ 2-3/2017, σελ. 230).

¹²³ «το επιστέγασμα μίας μακροχρόνιας και επίπονης νομοθετικής διαδικασίας» βλ. *Τζακας*, ό.π., ΧρηΔικ 2-3/2017, σελ. 229.

¹²⁴ *Χασάπης*, ό.π., ΔΕΕ 6/2015, σελ. 342· *Πελλένη-Παπαγεωργίου*, ό.π., ΧρηΔικ 3/2015, σελ. 330-331· *η ίδια*, σε Ιωάννης Κ. Καρακώστας-Φιλίας και μαθητείας χάριν, Τόμος II, 2017, σελ. 1088.

¹²⁵ *Τζακας*, ό.π., ΧρηΔικ 2-3/2017, σελ. 229.

¹²⁶ *Γιοβαννόπουλος*, σε Το Οικονομικό Δίκαιο την εποχή της κρίσης-1ο Συνέδριο ΕΜΕΟΔ, επιμ. Εταιρεία Μελέτης Εμπορικού και Οικονομικού Δικαίου (ΕΜΕΟΔ), 2017, σελ. 63.

¹²⁷ Άρθρ. 2 § 1 της Οδηγίας 2014/17/ΕΕ, καθώς και 7^η αιτιολογική σκέψη του Προοιμίου της.

¹²⁸ Πλην όμως, έχουν εκφρασθεί επιφυλάξεις ως προς την επιτευχθείσα προσέγγιση των νομοθεσιών των κρατών μελών μέσω της ενσωμάτωσης οδηγίων ελάχιστης εναρμόνισης, και τούτο διότι το πρότυπο της ελάχιστης εναρμόνισης συντελεί στον κατακερματισμό των εθνικών νομοθεσιών και δημιουργεί ασάφεια ως προς τον βαθμό της δεσμευτικότητας των επιμέρους ρυθμίσεων (βλ. *Πελλένη-Παπαγεωργίου*, ό.π., ΧρηΔικ 3/2015, σελ. 333· *την ίδια*, σε Ιωάννης Κ. Καρακώστας-Φιλίας και μαθητείας χάριν, Τόμος II, 2017, σελ. 1094).

¹²⁹ Στους εθνικούς νομοθέτες δόθηκε η ευχέρεια όχι μόνο να θεσπίσουν αυστηρότερες διατάξεις συγκριτικά με τα προβλεπόμενα στην Οδηγία 2014/17/ΕΕ, αλλά και να διευρύνουν το πεδίο εφαρμογής της εθνικής νομοθεσίας μεταφοράς της στην εκάστοτε εσωτερική έννομη τάξη (εν προκειμένω στην Ελλάδα το πεδίο εφαρμογής του Ν. 4438/2016). Στην τελευταία δε περίπτωση, θα

την προϋπόθεση βέβαια ότι οι διατάξεις του είναι συνεπείς με τις υποχρεώσεις που του τάσσει το δίκαιο της Ένωσης¹³⁰.

Πλην όμως, με την § 2 του άρθρ. 2 της Οδηγίας, εισάγεται εξαίρεση από το υιοθετούμενο σύστημα της ελάχιστης εναρμόνισης. Συγκεκριμένα, πλήρης εναρμόνιση, χωρίς δυνατότητα του κράτους μέλους να παρεκκλίνει από την Οδηγία ισχύει μόνο για τις διατάξεις του άρθρ. 14 § 2 και του Παραρτήματος II μέρος Α αναφορικά με τις τυποποιημένες προσυμβατικές πληροφορίες, μέσω του τυποποιημένου ευρωπαϊκού δελτίου πληροφοριών (ESIS), καθώς και για τις διατάξεις του άρθρ. 17 § 1-5, 7 και 8 και του Παραρτήματος I σχετικά με το κοινό και συνεπές ενωσιακό πρότυπο για τον υπολογισμό του συνολικού ετήσιου πραγματικού επιτοκίου (ΣΕΠΕ)¹³¹.

Τούτη η επιλογή του ενωσιακού νομοθέτη δεν είναι βεβαίως τυχαία, αλλά στοχευμένη και δικαιολογείται απόλυτα αφενός μεν από την ιδιαίτερη φύση των συμβάσεων που αφορούν ακίνητα, αφετέρου δε από τις διαφορετικές εσωτερικές ρυθμίσεις εκάστου κράτους μέλους για την στεγαστική πίστη¹³².

iii. Αντικειμενικό πεδίο εφαρμογής

Στην ρυθμιστική εμβέλεια της Οδηγίας 2014/17/ΕΕ υπάγονται συμβάσεις πίστωσης οι οποίες εξαιρούνται από το αντικειμενικό πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ¹³³. Συγκεκριμένα, στην ρυθμιστική της εμβέλεια εμπίπτουν αφενός μεν οι συμβάσεις πίστωσης¹³⁴ που είναι εξασφαλισμένες είτε με υποθήκη είτε με άλλη παρόμοια εξασφάλιση (λ.χ. προσημείωση υποθήκης) επί ακινήτων που προορίζονται

γινόταν λόγος όχι για μεταφορά, αλλά για την λεγόμενη «υπέρβαση του ρυθμιστικού εύρους της Οδηγίας». Η αυτονομία αυτή ίσχυε πρωτίστως για αρρύθμιστα από την Οδηγία ζητήματα, λ.χ. το κύρος των συμβάσεων πίστωσης, η καταχώρηση στο κτηματολόγιο, το εμπράγματο δίκαιο κ.λπ. (βλ. Τζακά, ό.π., ΧρηΔικ 2-3/2017, σελ. 231).

¹³⁰Χασάπης, ό.π., ΔΕΕ 6/2015, σελ. 345· Τζακάς, ό.π., ΧρηΔικ 2-3/2017, σελ. 231· Πελλένη-Παπαγεωργίου, ό.π., ΧρηΔικ 3/2015, σελ. 334· η ίδια, σε Ιωάννης Κ. Καρακώστας-Φιλίας και μαθητείας χάριν, Τόμος II, 2017, σελ. 1095.

¹³¹Χασάπης, ό.π., ΔΕΕ 6/2015, σελ. 345· Πελλένη-Παπαγεωργίου, ό.π., ΧρηΔικ 3/2015, σελ. 334· η ίδια, σε Ιωάννης Κ. Καρακώστας-Φιλίας και μαθητείας χάριν, Τόμος II, 2017, σελ. 1095.

¹³²Τζακάς, ό.π., ΧρηΔικ 2017, 231· Πελλένη-Παπαγεωργίου, ό.π., ΧρηΔικ 3/2015, σελ. 334· η ίδια, σε Ιωάννης Κ. Καρακώστας-Φιλίας και μαθητείας χάριν, Τόμος II, 2017, σελ. 1095.

¹³³Άρθρ. 2 § 2 στοιχ. α' και β' της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ.

¹³⁴Για τον ορισμό βλ. άρθρ. 4 στοιχ. 3 της Οδηγίας 2014/17/ΕΕ.

για κατοικία¹³⁵, αφετέρου δε οι συμβάσεις πίστωσης σκοπός των οποίων είναι η απόκτηση ή διατήρηση κυριότητας επί εγγείου ιδιοκτησίας ή επί υπάρχοντος ή υπό κατασκευή κτιρίου¹³⁶. Δηλαδή, η Οδηγία απευθύνεται εντέλει σε δύο αλληλένδετους κύκλους πιστώσεων, τις ενυπόθηκες πιστώσεις και τις πιστώσεις προς κτήση ακινήτων. Συνήθως, βέβαια, η πίστωση εμπίπτει και στους δύο κύκλους, αφού αφενός αποσκοπεί στην χρηματοδότηση για κτήση κυριότητας επί ακινήτου ενώ ταυτόχρονα εξασφαλίζεται με εμπράγματο δικαίωμα επί ακινήτου¹³⁷.

Από το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας εξαιρούνται ρητώς¹³⁸ οι εξής ειδικές μορφές πιστώσεων: α) οι συμβάσεις πίστωσης αποδέσμευσης περιθωρίου αξίας, β) οι συμβάσεις πίστωσης, όπου η πίστωση παρέχεται από τον εργοδότη στους εργαζομένους του, ως δευτερεύουσα δραστηριότητα, άτοκα ή με συνολικό ετήσιο πραγματικό επιτόκιο (ΣΕΠΕ) χαμηλότερο από εκείνο που κυριαρχεί στην αγορά, γ) οι συμβάσεις πίστωσης, όπου η πίστωση παρέχεται άτοκα και άνευ άλλων επιβαρύνσεων, με εξαίρεση όμως εκείνες που αποσκοπούν στην ανάκτηση του κόστους που συνδέεται άρρηκτα με την εξασφάλιση της πίστωσης, δ) οι συμβάσεις πίστωσης με τη μορφή δυνατότητας υπερανάληψης, στις οποίες η πίστωση πρέπει να αποπληρωθεί εντός ενός μήνα, ε) οι συμβάσεις πίστωσης που είναι απόρροια διακανονισμού που έλαβε χώρα ενώπιον δικαστηρίου ή άλλης δημόσιας αρχής και στ) οι συμβάσεις πίστωσης που σχετίζονται με την προθεσμιακή εξόφληση υφιστάμενης οφειλής, άνευ επιβαρύνσεων.

Στο άρθρ. 3 § 3 της Οδηγίας αναγνωρίζεται στα κράτη μέλη ένα δικαίωμα προαίρεσης μη εφαρμογής της Οδηγίας (opt-out). Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με την πρώτη περίπτωση, τα κράτη μέλη δύνανται να μην εφαρμόζουν τα άρθρ. 11 και 14 και το Παράρτημα II, που αφορούν τις τυποποιημένες πληροφορίες κατά τη διαφήμιση και το προσυμβατικό στάδιο, αλλά τις διατάξεις της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ και τούτο

¹³⁵ Ο όρος «ακίνητο που προορίζεται για κατοικία» χρησιμοποιείται αποκλειστικά και μόνο για να προσδιορίσει και οριοθετήσει το είδος του μέσου εξασφάλισης. Ως εκ τούτου, στην ρυθμιστική εμβέλεια της Οδηγίας υπάγεται και η σύμβαση πίστωσης για αγορά αγροικίας ή οικίσκου κήπου που προφανώς δεν προορίζονται για κατοικία, βλ. *Χασάπη, ό.π., ΔΕΕ 6/2015, σελ. 344· Τζάκα, ό.π., ΧρηΔικ 2017, 232.*

¹³⁶ Άρθρ. 3 § 1 της Οδηγίας 2014/17/ΕΕ· *Ρόκας/Γκόρτσος/Μικρουλέα/Λιθαδά, Στοιχεία Τραπεζικού Δικαίου*, 3η εκδ., 2016, σελ. 569· *Χασάπη, ό.π., ΔΕΕ 6/2015, σελ. 343-344· Πελλένη-Παπαγεωργίου, ό.π., ΧρηΔικ 3/2015, σελ. 335· η ίδια, σε Ιωάννης Κ. Καρακώστας-Φιλίας και μαθητείας χάριν, Τόμος II, 2017, σελ. 1097.*

¹³⁷ *Χασάπη, ό.π., ΔΕΕ 6/2015, σελ. 344.*

¹³⁸ Άρθρ. 3 § 2 της Οδηγίας 2014/17/ΕΕ.

στις συμβάσεις πίστωσης για καταναλωτές, οι οποίες είναι μεν εμπραγμάτως εξασφαλισμένες, πλην όμως σκοπός τους δεν είναι η απόκτηση ή διατήρηση δικαιώματος επί ακινήτου που προορίζεται για κατοικία λ.χ. σύμβαση πίστωσης με εμπράγματα εξασφάλιση του πιστωτή για αγορά αυτοκινήτου (μερικό δικαίωμα opt-out, ήτοι μη εφαρμογή συγκεκριμένων διατάξεων της Οδηγίας)¹³⁹.

Σύμφωνα με τη δεύτερη περίπτωση, τα κράτη μέλη δύνανται να μην εφαρμόζουν την εν λόγω Οδηγία: 1^{ov} στις συμβάσεις πίστωσης σχετικές με ακίνητο, εφόσον η σύμβαση πίστωσης προβλέπει ότι το ακίνητο δεν θα μπορέσει ποτέ να χρησιμοποιηθεί ως οικία, διαμέρισμα ή άλλος χώρος διαμονής από τον καταναλωτή ή από μέλος της οικογένειάς του και πρέπει να χρησιμοποιείται ως οικία, διαμέρισμα ή άλλος χώρος διαμονής δυνάμει σύμβασης μίσθωσης, δηλαδή θα εκμισθώνεται από τον δανειολήπτη. Στην περίπτωση αυτή οφείλουν τα κράτη μέλη να θεσπίσουν σε εθνικό επίπεδο διατάξεις γι' αυτό το είδος πίστωσης. 2^{ov} στις συμβάσεις που αφορούν πιστώσεις που χορηγούνται σε περιορισμένο κοινό βάσει νόμιμης διάταξης για σκοπούς κοινής ωφέλειας, είτε άτοκα είτε με χαμηλότερα επιτόκια από αυτά που επικρατούν στην αγορά είτε με άλλους όρους ευνοϊκότερους από αυτούς της αγοράς και με χρεωστικό επιτόκιο όχι υψηλότερο από αυτό που επικρατεί. Και 3^{ov} στις πιστώσεις όπου ο πιστωτικός φορέας εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρ. 2 § 5 της Οδηγίας 2008/48/EK (πλήρες δικαίωμα opt-out υπό όρους, ήτοι μη εφαρμογή της Οδηγίας εν συνόλω υπό όρους)¹⁴⁰.

Τέλος, σύμφωνα με την τρίτη περίπτωση, δίνεται στα κράτη μέλη η δυνατότητα άνευ όρων και περιορισμών να μην εφαρμόζουν τις διατάξεις της Οδηγίας στα ενδιάμεσα δάνεια (πλήρες δικαίωμα opt-out χωρίς όρους, ήτοι μη εφαρμογή της Οδηγίας εν συνόλω άνευ περιορισμών)¹⁴¹.

Στο σημείο αυτό, να σημειωθεί ότι ο έλληνας νομοθέτης έκανε εξαιρετικά περιορισμένη χρήση της εν λόγω ευχέρειας, εξουσιοδοτώντας με το άρθρ. 2 § 3 του Ν. 4438/2016 τους Υπουργούς Οικονομικών και Οικονομίας και Ανάπτυξης με κοινή απόφαση τους να εξαιρέσουν μερικά ή ολικά από την εφαρμογή του Ν. 4438/2016 συμβάσεις που αφορούν πιστώσεις παρεχόμενες σε περιορισμένο κοινό δυνάμει

¹³⁹Χασάπης, ό.π., ΔΕΕ 6/2015, σελ. 345.

¹⁴⁰Χασάπης, ό.π., ΔΕΕ 6/2015, σελ. 345.

¹⁴¹Χασάπης, ό.π., ΔΕΕ 6/2015, σελ. 345.

νομίμων διατάξεων για σκοπούς κοινής ωφελείας. Οι εν λόγω πιστώσεις πρέπει να παρέχονται είτε άτοκα, είτε με επιτόκιο χορηγήσεων χαμηλότερο από αυτό που κυριαρχεί στην αγορά, είτε με άλλους όρους, ευνοϊκότερους για τον καταναλωτή από τους επικρατούντες στην αγορά και με επιτόκιο χορήγησης όχι υψηλότερο από αυτό που επικρατεί¹⁴².

iv. Υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής

Όπως η Οδηγία 2008/48/ΕΚ ομοίως και η Οδηγία 2014/17/ΕΕ απευθύνεται αφενός στον καταναλωτή και αφετέρου στον πιστωτικό φορέα ή στον μεσίτη πιστώσεων.

Για την έννοια του καταναλωτή η Οδηγία 2014/17/ΕΕ παραπέμπει στον ορισμό του άρθρ. 3 στοιχ. α' της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ, για τον οποίο έχει ήδη γίνει λόγος παραπάνω (βλ. κεφάλαιο 2.2. iv). Η Οδηγία, δηλαδή, ακολουθεί το παγιωμένο στην ενωσιακή πρακτική των οδηγιών για την προστασία του καταναλωτή στενό κριτήριο οριοθέτησης των εκπροσώπων του συγκεκριμένου συναλλακτικού κύκλου. Ως καταναλωτής λογίζεται κάθε φυσικό πρόσωπο το οποίο, με τις συναλλαγές που εμπíπτουν στο αντικειμενικό πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας *«επιδιώκει σκοπούς που είναι άσχετοι με την εμπορική, επιχειρηματική ή επαγγελματική δραστηριότητά του»*. Παρά τον χαρακτηρισμό της Οδηγίας ως ελάχιστης εναρμόνισης (με την επιφύλαξη των εξαιρέσεων του άρθρ. 2 § 2 της Οδηγίας), ο Έλληνας νομοθέτης δεν διεύρυνε το υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής του Ν. 4438/2016, με τον οποίο μεταφέρθηκε στην ελληνική νομοθεσία η Οδηγία, μέσω παραπομπής στην ευρεία έννοια του καταναλωτή του Ν. 2251/1994, σε αντίθεση με την πρακτική που ακολουθούσε στο παρελθόν με τις Οδηγίες ελάχιστης εναρμόνισης^{143,144}.

Σημειωτέον μάλιστα, ότι στο πλαίσιο συμβάσεων διττού σκοπού, όπου η σύμβαση συνάπτεται για σκοπούς εν μέρει εντός και εν μέρει εκτός των εμπορικών,

¹⁴²Τζάκας, ό.π., ΧρηΔικ 2017, σελ. 233.

¹⁴³Γιοβαννόπουλος, σε Το Οικονομικό Δίκαιο την εποχή της κρίσης-1ο Συνέδριο ΕΜΕΟΔ, επιμ. Εταιρεία Μελέτης Εμπορικού και Οικονομικού Δικαίου (ΕΜΕΟΔ), 2017, σελ. 64-65· Τζάκας, ό.π., ΧρηΔικ 2017, σελ. 235.

¹⁴⁴Τούτο είχε ως αποτέλεσμα να υφίστανται αφενός μεν συμβάσεις στις οποίες εφαρμοζόταν πλήρως τόσο ο Ν. 4438/2016 όσο και ο Ν. 2251/1994 (όταν ο πιστολήπτης ήταν και εν στενή και εν ευρεία εννοία καταναλωτής), αφετέρου δε συμβάσεις στις οποίες εφαρμοζόταν μόνο ο Ν. 2251/1994 και ουχί ο Ν. 4438/2016 (όταν ο πιστολήπτης δεν πληρούσε τις προϋποθέσεις του εν στενή εννοία καταναλωτή) βλ. Τζάκα, ό.π., ΧρηΔικ 2017, σελ. 235.

επιχειρηματικών ή επαγγελματικών δραστηριοτήτων του φυσικού προσώπου, η δε εμπορική, επιχειρηματική ή επαγγελματική σκοπιμότητα είναι ήσσονος σημασίας και δεν καταλαμβάνει εξέχουσα θέση στο γενικό σύνολο της σύμβασης, το εν λόγω φυσικό πρόσωπο που την καταρτίζει θα πρέπει εξίσου να εμπίπτει στην έννοια του καταναλωτή¹⁴⁵. Δεν αποκλείεται, δηλαδή, η εμπορική, επιχειρηματική ή επαγγελματική δραστηριότητα του φυσικού προσώπου, με την προϋπόθεση όμως ότι η εμπορική, επιχειρηματική ή επαγγελματική σκοπιμότητα είναι περιορισμένη. Τούτο είναι χρήσιμο και για την ερμηνεία της έννοιας του καταναλωτή στην Οδηγία για την καταναλωτική πίστη 2008/48/ΕΚ, διότι από την σκοπιά αυτή καταναλωτής λογίζεται και ο δικηγόρος που αγοράζει (με πιστωτική σύμβαση) ηλεκτρονικό υπολογιστή για το γραφείο του και ο έμπορος που αγοράζει ηλεκτρονικούς υπολογιστές για την επιχείρησή του^{146,147}.

Αναφορικά με την έννοια του πιστωτικού φορέα, αυτή ορίζεται στην διάταξη του άρθρ. 4 στοιχ. 2, ως κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, το οποίο χορηγεί ή υπόσχεται να χορηγήσει στεγαστική πίστη ενεργώντας στο πλαίσιο της εμπορικής, επιχειρηματικής ή επαγγελματικής του ιδιότητας. Αντίστοιχα με τον ορισμό του άρθρ. 3 στοιχ. β' της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ, και στη Οδηγία 2014/17/ΕΕ ο πιστωτικός φορέας οριοθετείται με τρόπο ευρύ¹⁴⁸ προκειμένου να καταλαμβάνει ένα μεγάλο κύκλο συναλλασσόμενων επαγγελματιών στον χώρο της στεγαστικής πίστης¹⁴⁹. Σημειωτέον μάλιστα, ότι ο Έλληνας νομοθέτης κατά την μεταφορά της Οδηγίας στην εθνική μας έννομη τάξη,

¹⁴⁵ Βλ. την 12^η αιτιολογική σκέψη του Προοιμίου της Οδηγίας 2014/17/ΕΕ.

¹⁴⁶ Πελένη-Παπαγεωργίου, ό.π., ΧρηΔικ 3/2015, σελ. 335· η ίδια, σε Ιωάννης Κ. Καρακώστας-Φιλίας και Μαθητείας χάριν, Τόμος II, 2017, σελ. 1096-1097.

¹⁴⁷ Βλ. ΔΕΕ Horațiu Ovidiu Costea κατά SC Volksbank România SA, 23.04.2015, C-110/14, όπου σε απάντηση προδικαστικού ερωτήματος από το Judecătoria Oradea (Ρουμανία) απεφάνθη τα εξής: 1^ο ότι στην έννοια του καταναλωτή του άρθρ. 2 στοιχ. β' της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ (αναφορικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που καταρτίζονται με καταναλωτές), εμπίπτει και το φυσικό πρόσωπο που ασκεί το επάγγελμα του δικηγόρου και προβαίνει σε σύμβαση πίστωσης με πιστωτικό ίδρυμα, ακόμη και όταν στο πλαίσιο της εν λόγω σύμβασης συμβάλλεται ως εγγυητής το ατομικό δικηγορικό του γραφείο και παρέχει εμπράγματη ασφάλεια επί ακινήτου το οποίο ανήκει κατά κυριότητα στο τελευταίο, με την προϋπόθεση ότι ο πιστολήπτης έχει ενεργήσει για σκοπούς που δεν εμπίπτουν στο πλαίσιο της επαγγελματικής του δραστηριότητας, 2^ο ότι σε περίπτωση που πρόκειται για σύμβαση διττού σκοπού, ο πιστολήπτης πρέπει να θεωρηθεί ως καταναλωτής με την προϋπόθεση ότι ο επαγγελματικός σκοπός δεν είναι ο πρωτεύων στο γενικό πλαίσιο της σύμβασης, και 3^ο ότι ο ρόλος ενός φυσικού προσώπου, ως νομικού εκπροσώπου του ατομικού δικηγορικού του γραφείου κατά τη σύναψη της σύμβασης εγγύησης (επικουρική σύμβαση) δεν επηρεάζει την ιδιότητά του ως καταναλωτή όσον αφορά την κύρια σύμβαση πίστωσης.

¹⁴⁸ Σαφώς ο ορισμός του πιστωτικού φορέα είναι ευρύτερος από αυτόν του Πιστωτικού Ιδρύματος, αφού πιστωτικός φορέας μπορεί να είναι και μη Πιστωτικό Ίδρυμα, Χασάπης, ό.π., ΔΕΕ 6/2015, σελ. 344.

¹⁴⁹ Γιοβαννόπουλος, σε Το Οικονομικό Δίκαιο την εποχή της κρίσης-1ο Συνέδριο ΕΜΕΟΔ, επιμ. Εταιρεία Μελέτης Εμπορικού και Οικονομικού Δικαίου (ΕΜΕΟΔ), 2017, σελ. 65.

συμπεριέλαβε ρητά στον κύκλο των πιστωτικών φορέων και τις εταιρίες Διαχείρισης Απαιτήσεων από Δάνεια και Πιστώσεις (Ε.Δ.Α.Δ.Π.) της διάταξης του άρθρ. 1 § 1 περ. α' του Ν. 4354/2015.

Τέλος, ως προς τον μεσίτη πιστώσεων στο άρθρ. 4 στοιχ. 5 της Οδηγίας 2014/17/ΕΕ, παρά την κατά τα λοιπά ταυτόσημη διατύπωση με το άρθρ. 3 στοιχ. στ' της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ, η Οδηγία για την στεγαστική πίστη εξαιρεί ρητά όχι μόνο τους πιστωτικούς φορείς αλλά και τους συμβολαιογράφους. Η βούληση του νομοθέτη να εξαιρέσει τους συμβολαιογράφους από την έννοια του μεσίτη πιστώσεων δεν προκύπτει ευθέως ούτε από το γράμμα της διάταξης ούτε από τις σκέψεις του Προοιμίου, αλλά πρέπει να αναζητηθεί στην ούτως ή άλλως απαραίτητη συμμετοχή τους στις συμβάσεις που σχετίζονται με εμπράγματα δικαιώματα επί ακινήτων¹⁵⁰.

2.4. Συγκριτική επισκόπηση των δύο Οδηγιών

Όπως ειπώθηκε ήδη (βλ. κεφάλαιο 2.2. iii), από το αντικειμενικό πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ εξαιρέθηκαν, μεταξύ άλλων, και τούτο λόγω του ιδιαίτερου χαρακτήρα τους, αφενός μεν οι συμβάσεις πίστωσης που είναι εξασφαλισμένες είτε με υποθήκη είτε με άλλη παρόμοια εξασφάλιση (λ.χ. προσημείωση υποθήκης) επί ακινήτων που προορίζονται για κατοικία, αφετέρου δε οι συμβάσεις πίστωσης σκοπός των οποίων είναι η απόκτηση ή διατήρηση κυριότητας επί εγγείου ιδιοκτησίας ή επί υπάρχοντος ή υπό κατασκευή κτιρίου, και οι οποίες εμπίπτουν στη ρυθμιστική εμβέλεια της μεταγενέστερης Οδηγίας 2014/17/ΕΕ. Συνεπώς, θα λέγαμε ότι η Οδηγία για την στεγαστική πίστη, ως προς το αντικειμενικό πεδίο εφαρμογής της, λειτουργεί συμπληρωματικά, «*παραπληρωματικά*» στην Οδηγία 2008/48/ΕΚ¹⁵¹.

Συγκρίνοντας την Οδηγία 2008/48/ΕΚ για την καταναλωτική πίστη με την Οδηγία 2014/17/ΕΕ για την στεγαστική πίστη, παρά τις σημαντικές ομοιότητες που παρουσιάζουν¹⁵², δεν πρέπει να παραβλέψουμε και τις ουσιαστικές διαφορές τους, οι

¹⁵⁰Χασάπης, ό.π., ΧρηΔικ 2-3/2017, σελ. 251.

¹⁵¹Τζάκας, Ο Ν. 4438/2016 για τον ενυπόθηκο δανεισμό και τα αρρύθμισα ζητήματα, ιδίως το κατά χρόνο πεδίο εφαρμογής και οι αστικού δικαίου έννομες συνέπειες, ΔΕΕ 8-9/2018, σελ. 1002· Γιοβαννόπουλος, σε Το Οικονομικό Δίκαιο την εποχή της κρίσης-1ο Συνέδριο ΕΜΕΟΔ, επιμ. Εταιρεία Μελέτης Εμπορικού και Οικονομικού Δικαίου (ΕΜΕΟΔ), 2017, σελ. 63.

¹⁵²Ο ενωσιακός νομοθέτης της Οδηγίας 2014/17/ΕΕ ακολούθησε σε μεγάλο βαθμό τη δομή της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ, και τούτο προκειμένου να εξασφαλιστεί ένα συνεπές πλαίσιο για τους καταναλωτές στον τομέα της στεγαστικής πίστης. Έτσι, λ.χ. πολλές διατάξεις της Οδηγίας 2014/17/ΕΕ,

οποίες είναι κρίσιμες για να αντιληφθούμε εναργέστερα το περιεχόμενο εκάστης εξ' αυτών.

Η σπουδαιότερη διαφορά εντοπίζεται στο οικονομικό και ιστορικό πλαίσιο θέσπισης των δύο νομοθετημάτων, και τούτο διότι η μεν Οδηγία για την καταναλωτική πίστη ήταν προσανατολισμένη στο οικονομικό περιβάλλον της εποχής πριν από την παγκόσμια και ευρωπαϊκή οικονομική κρίση, ενώ από την άλλη πλευρά η Οδηγία για την στεγαστική πίστη, σαφώς επηρεασμένη από αυτήν, έχει επικεντρωθεί όχι στην αύξηση των κερδών των πιστωτικών φορέων, αλλά στην επίτευξη της χρηματοοικονομικής σταθερότητας και την προστασία των καταναλωτών¹⁵³. Τούτο μάλιστα αποδεικνύεται και από το ίδιο το περιεχόμενο των δύο Οδηγιών και δη από το επίπεδο ρύθμισης και συνακόλουθα καταναλωτικής προστασίας, το οποίο είναι εμφανώς υψηλότερο στην Οδηγία για την στεγαστική πίστη (βλ. ενδεικτικά διεύρυνση της υποχρέωσης προσυμβατικής ενημέρωσης ακόμη και πριν τις διαπραγματεύσεις, ρύθμιση των πιστώσεων σε ξένο νόμισμα, απαγόρευση των πρακτικών δέσμευσης κ.λπ.)¹⁵⁴.

Περαιτέρω, όπως ήδη ειπώθηκε, η Οδηγία 2014/17/ΕΕ δεν θέτει ως πλαίσιο την πλήρη εναρμόνιση, σε αντίθεση με την προγενέστερή της Οδηγία για την καταναλωτική πίστη, αλλά αντιθέτως τάσσεται υπέρ της ελάχιστης εναρμόνισης (για τις διαφορές των δύο προτύπων εναρμόνισης βλ. αναλυτικά παραπάνω κεφάλαια 2.2.ii. και 2.3.ii.)¹⁵⁵.

Καταλήγοντας, δεν πρέπει να αποκλείσουμε το ενδεχόμενο ο ενωσιακός νομοθέτης να επιδιώξει επαύξηση της συνοχής του ευρωπαϊκού ιδιωτικού δικαίου και να προβεί σε ενοποίηση των δύο Οδηγιών 2008/48/ΕΚ και 2014/17/ΕΕ σε μία νέα τρίτη Οδηγία¹⁵⁶.

παραπέμπουν ρητά στις ρυθμίσεις της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ, ενώ άλλες περιλαμβάνουν όμοιες ρυθμίσεις με αυτές της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ. Χρήσιμο δε έχει κριθεί, όσον αφορά την επίλυση ζητημάτων που προκύπτουν κατά την εφαρμογή των διατάξεων της Οδηγίας 2014/17/ΕΕ, να ακολουθείται η ερμηνεία που έχει αποδοθεί σε αντίστοιχες περιπτώσεις της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ βλ. *Πελένη-Παπαγεωργίου*, ό.π., ΧρηΔικ 3/2015, σελ. 331-332· *την ίδια*, σε Ιωάννης Κ. Καρακώστας-Φιλίας και μαθητείας χάριν, Τόμος II, 2017, σελ. 1090-1091.

¹⁵³ *Χασάπης*, ό.π., ΔΕΕ 6/2015, σελ. 345-346· *Πελένη-Παπαγεωργίου*, ό.π., ΧρηΔικ 3/2015, σελ. 331· *η ίδια*, σε Ιωάννης Κ. Καρακώστας-Φιλίας και μαθητείας χάριν, Τόμος II, 2017, σελ. 1090.

¹⁵⁴ *Χασάπης*, ό.π., ΔΕΕ 6/2015, σελ. 346.

¹⁵⁵ *Χασάπης*, ό.π., ΔΕΕ 6/2015, σελ. 346.

¹⁵⁶ Τούτο μάλιστα έχει ήδη συμβεί με την Οδηγία 2011/83/ΕΕ, η οποία ενοποίησε και κατάργησε τις Οδηγίες 85/577/ΕΟΚ και 97/7/ΕΚ (βλ. *Χασάπη*, ό.π., ΔΕΕ 6/2015, σελ. 347).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο - Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΥΠΕΥΘΥΝΟΥ ΔΑΝΕΙΣΜΟΥ

3.1. Εννοιολογικός προσδιορισμός της αρχής

Με σκοπό την προληπτική αντιμετώπιση της υπερχρέωσης¹⁵⁷, καθιερώθηκε σε ενωσιακό επίπεδο, αρχικά με την Οδηγία 2008/48/ΕΚ^{158,159} και εν συνεχεία με την Οδηγία 2014/17/ΕΕ^{160,161} η αρχή του «υπεύθυνου δανεισμού».

Σύμφωνα με την αποδεκτή ευρεία απόδοση της έννοιας του υπεύθυνου δανεισμού (responsible lending), πρόκειται για ένα σύνολο πρακτικών υπευθυνότητας, διαφάνειας, πληροφόρησης και προστασίας υπέρ του καταναλωτή¹⁶², ο οποίος όμως

¹⁵⁷Γαργαντζιώτη, Τα βασικά δικαιώματα του καταναλωτή από την Οδηγία 2008/48/ΕΚ για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης, ένθα 9/2018, σελ. 20· Λιβαδά, σε Τιμητικό Τόμο Ελίζας Δ. Αλεξανδρίδου, 2016, σελ. 362· Πελένη-Παπαγεωργίου, σε Τιμητικό Τόμο Νικολάου Κ. Ρόκα, 2012· η ίδια, σε Ιωάννης Κ. Καρακώστας-Φιλίας και μαθητείας χάριν, Τόμος II, 2017, σελ. 1103· Αλεξάκης/Καλφάογλου, Το Κανονιστικό Πλαίσιο Λειτουργίας των Τραπεζών, 2019, σελ. 340· Από μερίδα της θεωρίας δε, υποστηρίζεται ότι η αρχή του υπεύθυνου δανεισμού πέραν της πρόληψης της υπερχρέωσης των καταναλωτών, αποσκοπεί και στην προστασία των ίδιων των Τραπεζών από απατηλές συμπεριφορές δανειοληπτών, βλ. Δεσποτίδου, σε Υποχρεώσεις Χρηματοπιστωτικών Φορέων-29ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, επιμ. Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών, 2021, σελ. 224· Πανίτσας/Γεροντίδης/Δρίτσουλας, σε Τραπεζικές Συναλλαγές, επιμ. Λαδάς, 2016, σελ. 30· Κλαβανίδου, Η αρχή του υπεύθυνου δανεισμού στις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης, σε Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Ευρωπαϊκό Τραπεζικό Δίκαιο, 2019, σελ. 42.

¹⁵⁸Άρθρ. 8 της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ και το ταυτόσημο άρθρο της ΚΥΑ Ζ1-699/23-06-2010.

¹⁵⁹Αν και στις προεργασίες της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ χρησιμοποιούνταν ρητά ο όρος «υπεύθυνος δανεισμός», στο τελικό κείμενο της Οδηγίας δεν εντοπίζεται ρητή αναφορά του όρου. Τούτο δημιούργησε το ερώτημα, αν ο έλεγχος της πιστοληπτικής ικανότητας του πιστολήπτη όπως τελικά υιοθετήθηκε με το αρθρ. 8 της Οδηγίας εξακολουθεί να αποτελεί τον «υπεύθυνο δανεισμό» για τον οποίο γινόταν λόγος στο αρχικό σχέδιο της Οδηγίας. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ήταν στο σημείο αυτό αρνητική και υποστήριξε ότι η έννοια του «υπεύθυνου δανεισμού» είχε εγκαταλειφθεί στο σχέδιο του 2007. Πλην όμως, αν η αρχή του «υπεύθυνου δανεισμού» είχε πράγματι εγκαταλειφθεί, όπως διατεινόταν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στην 26^η αιτιολογική σκέψη του Προοιμίου της Οδηγίας δε θα γινόταν λόγος για «υπεύθυνες πρακτικές» και για παρότρυνση για αποφυγή του «ανεύθυνου δανεισμού» (βλ. Περάκη, ό.π, ΧρηΔικ 3/2009, σελ. 352επ.· Τασίκα, Ο υπεύθυνος δανεισμός στην καταναλωτική πίστη, Εκδόσεις της αρχής του υπεύθυνου δανεισμού στην καταναλωτική πίστη: Η παροχή επαρκών εξηγήσεων στον καταναλωτή και η αξιολόγηση της πιστοληπτικής του ικανότητας, ΕπισκεΔ Β/2011, σελ. 348-349).

¹⁶⁰Άρθρ. 18-20 της Οδηγίας 2014/17/ΕΕ και άρθρ. 17-19 του Ν. 4438/2016.

¹⁶¹Συγκριτικά με τη σύντομη και λακωνική ρύθμιση του άρθρ. 8 της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ, τα άρθρ. 18-20 της Οδηγίας 2014/17/ΕΕ ρυθμίζουν διεξοδικότερα το ζήτημα και περιλαμβάνουν λεπτομερέστερες ρυθμίσεις και τούτο διότι οι οικονομικές επιπτώσεις για τον πιστολήπτη στεγαστικού δανείου είναι σαφώς σοβαρότερες από αυτές που θα υποστεί ο πιστολήπτης καταναλωτικού δανείου (βλ. Πελένη-Παπαγεωργίου, σε Ιωάννης Κ. Καρακώστας-Φιλίας και μαθητείας χάριν, Τόμος II, 2017, σελ. 1104).

¹⁶²Αν και ούτε το κείμενο της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ αλλά ούτε και οι αιτιολογικές σκέψεις του Προοιμίου της απηχούν ρητά τον σκοπό της προστασίας των καταναλωτών, μετά την απόφαση του ΔΕΕ Crédit Lyonnais δε χωράει πλέον αμφισβήτηση ότι η αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας γίνεται με σκοπό την προστασία των καταναλωτών. Το Δικαστήριο στην απόφαση αυτή έκανε λόγο για «υποχρέωση ελέγχου, πριν από τη σύμβαση δανείου, της πιστοληπτικής ικανότητας του δανειολήπτη», η οποία «αποσκοπεί στην προστασία των καταναλωτών από τους κινδύνους της υπερχρέωσης και αφερεγγυότητας» (βλ. Χασάπη, Το βάρος απόδειξης της εκπλήρωσης των προσυμβατικών υποχρεώσεων ενημέρωσης και αξιολόγησης εκ μέρους του πιστωτικού φορέα σε σύμβαση

σε κάθε περίπτωση δεν είναι άμοιρος ευθυνών, καθώς η αρχή του υπεύθυνου δανεισμού συνεπάγεται και για τον ίδιο την αντίστοιχη πρακτική της συνετής χρέωσης ανάλογα με τις δυνατότητές του. Πρόκειται δηλαδή, για την υπεύθυνη παροχή πίστωσης εκ μέρους του πιστωτικού φορέα άλλως για την υπεύθυνη λήψη πίστωσης εκ μέρους του καταναλωτή¹⁶³. Εφαρμόζεται, δηλαδή, και εδώ η ουσία των αμφοτεροβαρών συμβάσεων, σύμφωνα με την οποία στη συναλλακτική σχέση δεν είναι δυνατό να υπάρξουν μονομερή και μεμονωμένα δικαιώματα ή υποχρεώσεις. Έτσι, από τη μία πλευρά προστατεύεται ο πιστολήπτης από την υπερχρέωση, αλλά από την άλλη πλευρά προστατεύεται και ο πιστοδότης από υποεξυπηρετούμενα ή μη εξυπηρετούμενα δάνεια, εδραιώνοντας έτσι και την αξιοπιστία του¹⁶⁴.

Η έννοια της αρχής του υπεύθυνου δανεισμού δεν πρέπει να συγχέεται με την γενικότερη νομοθετική και ερμηνευτική τάση περιορισμού της εξάρτησης των καταναλωτών από τα πιστωτικά ιδρύματα. Δεν πρόκειται δηλαδή, για μία κοινωνικά φορτισμένη δικαιοπολιτική έννοια του υπεύθυνου δανεισμού που θεωρεί ότι η προσφυγή στην πίστωση είναι εν γένει επισφαλής και ότι ο πιστωτικός φορέας την χορηγεί μόνο όταν είναι βέβαιος ότι ο καταναλωτής δε δύναται να την αποπληρώσει, εκμεταλλευόμενος τις δυσμενείς συνέπειες και την οικονομική κατάρρευση του υπερχρεωμένου καταναλωτή («κοινωνικά βλαπτικός δανεισμός»)¹⁶⁵. Αντιθέτως, ο υπεύθυνος δανεισμός, όπως ενσωματώθηκε στις δύο Οδηγίες και εν συνεχεία στην εσωτερική μας έννομη τάξη, νοείται ως ένα αίτημα (που υπήρχε ήδη από τον 19^ο αιώνα¹⁶⁶) της μικροοικονομικής και μακροοικονομικής επιστήμης¹⁶⁷, που ακόμα και

καταναλωτικής πίστωσης και το ζήτημα της μεταξύ τους σχέσης, Με αφορμή την απόφαση CA Consumer Finance του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΕλλΔνη 5/2015, σελ. 1356). Το ζήτημα απασχόλησε ιδιαίτερος και την ελληνική θεωρία βλ. *Περάκη*, ό.π., ΧρηΔικ 3/2009, σελ. 352επ.· *Γκόρτσου*, ό.π., ΧρηΔικ 2/2007, σελ. 161επ.· *Τασίκα*, Η υποχρέωση του πιστωτικού φορέα για αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας του καταναλωτή στην παροχή καταναλωτικής πίστης, ΝοΒ 2011, σελ. 2284, 2286 επ.

¹⁶³*Τασίκα*, ό.π., ΕπισκεΔ Β/2011, σελ. 339, 350· *Πελένη-Παπαγεωργίου*, ό.π., ΝοΒ 2010, σελ. 282, 286· *Χασάπης*, ό.π., ΔΕΕ 6/2015, σελ. 347· *Κλαβανίδου*, Η αρχή του υπεύθυνου δανεισμού στις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης, σε Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Ευρωπαϊκό Τραπεζικό Δίκαιο, 2019, σελ. 53· *Περάκης*, ό.π., ΧρηΔικ 3/2009, σελ. 352επ.· *Αλεξάκης/Καλφάογλου*, Το Κανονιστικό Πλαίσιο Λειτουργίας των Τραπεζών, 2019, σελ. 340· βλ. και *Λιβαδά*, σε Τιμητικό Τόμο Ελίζας Δ. Αλεξανδρίδου, 2016, σελ. 364-366, όπου υποστηρίζεται ότι η αρχή του υπεύθυνου δανεισμού κυρίως επιβαρύνει τον δανειστή, στον οποίο επαφίεται η ορθή εκτίμηση της πιστοληπτικής ικανότητας του καταναλωτή και η βάσει αυτής απόφαση χορήγησης ή μη της πίστωσης σε αυτόν (υπεύθυνος δανειστής).

¹⁶⁴*Χασάπης*, ό.π., ΔΕΕ 6/2015, σελ. 347.

¹⁶⁵*Τασίκα*, ό.π., ΕπισκεΔ Β/2011, σελ. 339· *Περάκης*, ό.π., ΧρηΔικ 3/2009, σελ. 352επ.

¹⁶⁶Το 1850 ξεκίνησαν να λειτουργούν στην Μεγάλη Βρετανία τα πρώτα γραφεία πληροφοριών στον χρηματοπιστωτικό τομέα (credit reporting agencies ή credit bureaus), ενώ το παράδειγμα αυτό

όταν οι πιστωτικοί όροι ή οι συνθήκες σύμβασης είναι αφεγάδιαστοι, υφίσταται ανάγκη διασφάλισης της πιστοληπτικής ικανότητας του δανειολήπτη¹⁶⁸.

Βασικότερη συνιστώσα της αρχής του υπεύθυνου δανεισμού αποτελεί η υποχρέωση του πιστωτικού φορέα να αξιολογεί την πιστοληπτική ικανότητα του καταναλωτή, να επαληθεύει δηλαδή την αντικειμενική ικανότητα (και όχι την πρόθεση βλ. παρακάτω κεφάλαιο 3.2.) του πιστολήπτη να τηρήσει τις απορρέουσες από τη σύμβαση υποχρεώσεις του και να εξοφλήσει το αναλαμβανόμενο χρέος του (στενή έννοια της αρχής)¹⁶⁹.

Η εκτίμηση της πιστοληπτικής ικανότητας του καταναλωτή διενεργείται τόσο πριν από τη σύναψη της σύμβασης πίστωσης όσο και μετά από αυτήν, αν τα μέρη επιθυμούν να προβούν σε σημαντική αύξηση του συνολικού ποσού της πίστωσης¹⁷⁰. Βασικοί πυλώνες της υποχρέωσης αξιολόγησης είναι αφενός μεν η λήψη επαρκούς πληροφόρησης και αληθών στοιχείων από τον ίδιο τον καταναλωτή για την οικονομική του κατάσταση (ενδεικτικά εισόδημα, περιουσιακά στοιχεία, αποταμιεύσεις, δαπάνες, χρέη κ.λπ.), η οποία (πληροφόρηση) αναζητείται από τον πιστωτικό φορέα ή από τον μεσίτη πίστώσεων, αν αυτός μεσολαβεί για τη σύναψη

ακολούθησαν το 1857 οι ΗΠΑ και η Γαλλία και περίπου το 1860 η Γερμανία. Το 1899 δημιουργήθηκε στην Ατλάντα της Γεωργίας η Equifax inc., η πρώτη εταιρία με αντικείμενο την παροχή εξειδικευμένων πληροφοριών για τον «λιανικό» δανεισμό (υπό την έννοια της παροχής πιστώσεων σε ιδιώτες βλ. Τζάκα, ό.π., ΔΕΕ 8-9/2018, σελ. 1002), ενώ το 1927 ιδρύθηκε αντίστοιχα στην Γερμανία η Schutzgemeinschaft für allgemeine Kreditsicherung e.V. Στην Ελλάδα δε, η οργανωμένη παροχή πληροφοριών ρυθμίστηκε για πρώτη φορά με το ΝΔ της 8/15.8.1926 «περί γραφείων εμπορικών πληροφοριών» (βλ. Χιωτέλλη, Προσωπικά δεδομένα και πιστοληπτική ικανότητα, ΧρηΔικ 2010, σελ. 302-303).

¹⁶⁷ Χιωτέλλης, ό.π., ΧρηΔικ 2010, σελ. 302.

¹⁶⁸ Τασίκας, ό.π., ΕπισκεΔ Β/2011, σελ. 340· Περάκης, ό.π., ΧρηΔικ 3/2009, σελ. 352επ.

¹⁶⁹ Βλ. ενδεικτικά Πελένη-Παπαγεωργίου, ό.π., ΧρηΔικ 3/2015, σελ. 338· την ίδια, ό.π., ΝοΒ 2010, σελ. 282· Δεσποτίδου, σε Υποχρεώσεις Χρηματοπιστωτικών Φορέων-29ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, επιμ. Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών Λόγων, 2021, σελ. 223· Τζάκα, ό.π., ΧρηΔικ 2-3/2017, σελ. 223· Λιβαδά, Η εξέλιξη της αρχής του «υπεύθυνου δανεισμού» στο ενωσιακό δίκαιο με έμφαση στις ρυθμίσεις της υπό υιοθέτηση πρότασης της Οδηγίας για τις συμβάσεις πίστωσης σε ακίνητα κατοικίας, ΧρηΔικ 2/2012, σελ. 203επ· Ειρλάριας 78/2013, ΧρηΔικ 1/2013, σελ. 138-142.

¹⁷⁰ Βλ. ενδεικτικά Λιβαδά, σε Τιμητικό Τόμο Ελίζας Δ. Αλεξανδρίδου, 2016, σελ. 363, 366· την ίδια, σε Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή, Ελληνικό –Ενωσιακό, Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 και άλλων σχετικών νομοθετημάτων, επιμ. Αλεξανδρίδου, 3η εκδ., 2018, σελ. 919επ· Δεσποτίδου, σε Υποχρεώσεις Χρηματοπιστωτικών Φορέων-29ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, επιμ. Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών Λόγων, 2021, σελ. 223· Τζάκα, ό.π., ΧρηΔικ 2-3/2017, σελ. 224· Τασίκα, ό.π., ΝοΒ 2010, σελ. 2285· Κλαβανίδου, Η αρχή του υπεύθυνου δανεισμού στις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης, σε Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Ευρωπαϊκό Τραπεζικό Δίκαιο, 2019, σελ. 39.

της σύμβασης πίστωσης, αφετέρου δε η έρευνα σε βάσεις δεδομένων (λ.χ. ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ)¹⁷¹.

Στο πλαίσιο αυτό, ο πιστωτικός φορέας είναι αυτός που φέρει την ευθύνη για τον καθορισμό/επιλογή των στοιχείων που κατά περίπτωση κρίνει απαραίτητα για την αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας του καταναλωτή, ενώ ο τελευταίος φέρει την ευθύνη για την ορθότητα, την ακρίβεια και την πληρότητα των πληροφοριών που θα εισφέρει στην διαδικασία¹⁷². Σύμφωνα δε με ρητή νομοθετική πρόβλεψη, η επεξεργασία δεδομένων που λαμβάνει χώρα στο πλαίσιο της προβλεπόμενης ενδεδειγμένης εκτίμησης των ως άνω κρίσιμων χρηματοοικονομικών πληροφοριών, πρέπει να σέβεται και να ακολουθεί τις διατάξεις της ενωσιακής και εσωτερικής νομοθεσίας για την προστασία των προσωπικών δεδομένων και να εφαρμόζει την αρχή της αναλογικότητας¹⁷³.

Σημειωτέον ότι, οι πιστωτικοί φορείς ήλεγχαν, με δική τους πρωτοβουλία και για δική τους εξασφάλιση, την πιστοληπτική ικανότητα του καταναλωτή που επιθυμούσε να συμβληθεί μαζί τους και πριν την εισαγωγή της αρχής του υπεύθυνου δανεισμού με την Οδηγία 2008/48/ΕΚ¹⁷⁴. Ευλόγως λοιπόν, θεωρήθηκε ότι η τελευταία δεν εισέφερε στο κομμάτι αυτό κάτι που δεν ίσχυε ήδη. Αντιθέτως, προκλήθηκε ανασφάλεια δικαίου από την καθιέρωση ως «υποχρέωσης» μιας αξιολόγησης που μέχρι πρότινος διενεργούταν για την εξασφάλιση των συμφερόντων του «υπόχρεου»¹⁷⁵.

Εύλογα και δικαιολογημένα λοιπόν, η καθιέρωση από τον ενωσιακό νομοθέτη υποχρεωτικής αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας του καταναλωτή κατά το

¹⁷¹Βλ. ενδεικτικά *Ρόκα/Γκόρτσο/Μικρουλέα/Λιθαδά*, Στοιχεία Τραπεζικού Δικαίου, 3η εκδ., 2016, σελ. 572· *Τασίκα*, ό.π., ΝοΒ 2011, σελ. 2285· *Σάλιαρη/Αρματά*, ό.π., ΔΕΕ 10/2011, σελ. 1087· *Χιωτέλλη*, ό.π., ΧρηΔικ 2010, σελ. 304-305· *Λιθαδά*, σε Τιμητικό Τόμο Ελίζας Δ. Αλεξανδρίδου, 2016, σελ. 366· *την ίδια*, σε Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή, Ελληνικό –Ενωσιακό, Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 και άλλων σχετικών νομοθετημάτων, επιμ. Αλεξανδρίδου, 3η εκδ., 2018, σελ. 919επ.· *την ίδια*, Η εξέλιξη της αρχής του «υπεύθυνου δανεισμού» στο ενωσιακό δίκαιο με έμφαση στις ρυθμίσεις της υπό υιοθέτηση πρότασης Οδηγίας για τις συμβάσεις πίστωσης σε ακίνητα κατοικίας, ΧρηΔικ 2/2012, σελ. 203επ.

¹⁷²*Δεσποτίδου*, σε Υποχρεώσεις Χρηματοπιστωτικών Φορέων-29ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, επιμ. Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικολόγων, 2021, σελ. 226· *Περάκης*, ό.π., ΧρηΔικ 3/2009, σελ. 352επ.

¹⁷³*Δεσποτίδου*, σε Υποχρεώσεις Χρηματοπιστωτικών Φορέων-29ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, επιμ. Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικολόγων, 2021, σελ. 226.

¹⁷⁴*Λιθαδά*, σε Τιμητικό Τόμο Ελίζας Δ. Αλεξανδρίδου, 2016, σελ. 364· *Τασίκας*, ό.π., ΝοΒ 2011, σελ. 2285.

¹⁷⁵*Τασίκας*, ό.π., ΝοΒ 2011, σελ. 2285.

προσυμβατικό στάδιο, μολονότι οι πιστωτικοί φορείς προέβαιναν ήδη σε αυτήν, αποσκοπώντας αποκλειστικά στην ίδια προστασία τους από τυχόν ανώμαλη εξέλιξη της πιστωτικής σύμβασης, και ουχί στην προστασία του καταναλωτή, δημιούργησε το ερώτημα αν η αξιολόγηση πράγματι αποσκοπεί στην αποτροπή της υπερχρέωσης ή εξυπηρετούνται άλλοι σκοποί.

Πλην όμως, ορώμενη πλέον η υποχρέωση προς αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας του καταναλωτή κατά το προσυμβατικό στάδιο υπό το πρίσμα του αστικοδικαιϊκού της χαρακτήρα, της νομικής φύσης και θεμελίωσή της, δεν πείθει ως υποχρέωση χάριν προστασίας του πιστωτικού φορέα και ως εκ τούτου πρέπει να συγκαταλεχθεί στις αστικού δικαίου προσυμβατικές υποχρεώσεις του πιστωτικού φορέα για προστασία του καταναλωτή¹⁷⁶. Δεν μπορεί βέβαια να παραβλεφθεί ότι ο πιστωτικός φορέας κατά τη διενέργεια της αξιολόγησης οφείλει να επιδεικνύει την επιμέλεια που θα επεδείκνυε για ίδιες υποθέσεις στις συναλλαγές (*diligentia quam in suis*)¹⁷⁷.

Περαιτέρω, σημειωτέον ότι, αν και όπως προελέχθη η αρχή του υπεύθυνου δανεισμού συμπεριλήφθηκε τόσο στην Οδηγία 2008/48/EK για την καταναλωτική πίστη, όσο και στην νεότερη Οδηγία 2014/17/EE για την στεγαστική πίστη, οι σχετικές διατάξεις των δύο νομοθετημάτων διαφοροποιούνται ουσιωδώς μεταξύ τους, αφού η μεν Οδηγία για την καταναλωτική πίστη είναι εμφανώς λακωνικότερη από την δε Οδηγία για την στεγαστική πίστη που ρυθμίζει το ζήτημα πιο διεξοδικά¹⁷⁸.

Πιο συγκεκριμένα, το άρθρ. 8 της Οδηγίας 2008/48/EK για την καταναλωτική πίστη, ρυθμίζει το ζήτημα επιδερμικά και σύντομα, περιλαμβάνοντας γενικές και αόριστες διατάξεις, αφού δεν προσδιορίζει ούτε το περιεχόμενο της πληροφόρησης που πρέπει να αναζητήσει ο πιστωτικός φορέας¹⁷⁹, ούτε τυχόν περιορισμούς που έχει σε περίπτωση αρνητικής πιστοληπτικής αξιολόγησης¹⁸⁰.

¹⁷⁶Τασίκας, ό.π., ΝοΒ 2011, σελ. 2288.

¹⁷⁷Τασίκας, ό.π., ΝοΒ 2011, σελ. 2288.

¹⁷⁸Ρόκας/Γκόρτσος/Μικρουλέα/Λιθαδά, Στοιχεία Τραπεζικού Δικαίου, 3η εκδ., 2016, σελ. 572· Λιθαδά, σε Τιμητικό Τόμο Ελίζας Δ. Αλεξανδρίδου, 2016, σελ. 366· η ίδια,ό.π., ΧρηΔικ 2/2012, σελ. 203επ· Πελλήνη-Παπαγεωργίου, σε Ιωάννης Κ. Καρακώστας-Φιλίας και μαθητείας χάριν, Τόμος II, 2017, σελ. 1104.

¹⁷⁹Αν δηλαδή στην αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας του καταναλωτή πρέπει να ληφθούν υπόψη και σε ποιο βαθμό στοιχεία όπως η συνολική περιουσία του καταναλωτή ή μόνο η ακίνητη περιουσία του και τυχόν άλλα εισοδήματα, άλλως αν πρέπει ο πιστωτικός φορέας να αξιολογήσει την πιστοληπτική ικανότητα μόνο από τις περιοδικές μηνιαίες μισθολογικές παροχές, ώστε η πίστωση να

Λόγω της αοριστίας δε, της εν λόγω διάταξης της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ δόθηκε η ευχέρεια στα κράτη μέλη να προβλέψουν επιμέρους υποχρεώσεις του πιστωτικού φορέα (λ.χ. συγκεκριμενοποίηση των μέσων αξιολόγησης, έννομες συνέπειες λόγω μη τήρησης της εν λόγω υποχρέωσης κ.λπ.) ή του πελάτη-καταναλωτή προκειμένου να πληρωθεί το περιεχόμενο της εν λόγω έννοιας¹⁸¹. Εν προκειμένω, στην περίπτωση της καταναλωτικής πίστης, ο Έλληνας νομοθέτης δεν αξιοποίησε στο έπακρο την ευχέρεια που του δόθηκε αφού με το άρθρο 8 της ΚΥΑ Ζ1-699/23-06-2010 μεταφέρθηκε αυτούσιο το περιεχόμενο της ταυτάριθμης διάταξης της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ, με μοναδική προσθήκη την πρόβλεψη εννόμων συνεπειών στην περίπτωση υπαίτιας παραβίασης της εν λόγω υποχρέωσης εκ μέρους του πιστωτικού φορέα, που συνίστανται στην απαλλαγή του καταναλωτή από το συνολικό κόστος της πίστωσης, συμπεριλαμβανομένων των τόκων, και καταβολή μόνο του κεφαλαίου, σύμφωνα με τις προβλεπόμενες στην σύμβαση πίστωσης δόσεις¹⁸².

Συνεπεία της αοριστίας αφενός μεν της ενωσιακής αφετέρου δε της εθνικής διάταξης για την εκτίμηση της πιστοληπτικής ικανότητας, επαφίεται στον πιστωτικό φορέα να κρίνει ποια μέσα είναι κατά περίπτωση αναγκαία για τον προσδιορισμό της πιστοληπτικής ικανότητας του πιστολήπτη, ενώ σε περίπτωση αρνητικής πιστοληπτικής ικανότητας δεν προβλέπεται ρητή υποχρέωση του πιστωτικού φορέα να αρνηθεί την πίστωση. Αυτός άλλωστε είναι και ο λόγος που η υποχρέωση αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας χαρακτηρίστηκε ως ένα «καθήκον πρόνοιας» του πιστωτικού φορέα, μία υποχρέωση «ως προς τα μέσα» και όχι «ως

μην θέτει σε κίνδυνο την λοιπή περιουσία του καταναλωτή. Ελλείπουν επίσης διευκρινίσεις για το αν θα ληφθούν υπόψη όλες οι πιστώσεις που επιβαρύνουν τον καταναλωτή ή μόνο αυτές που βρίσκονται σε καθυστέρηση πληρωμών ή μόνο αυτές που λογίζονται ως «επικίνδυνες». Ακόμη ελλείπουν διευκρινίσεις για το αν θα πρέπει να ληφθούν υπόψη τυχόν εγγυήσεις ή εμπράγματα εξασφαλίσεις που έχουν δοθεί (βλ. *Τασίκα*, ό.π., ΝοΒ 2011, σελ. 2291). Συνεπώς, τόσο σχετικά με την πληροφόρηση που θα λάβει ο πιστωτικός φορέας από τον καταναλωτή όσο και σχετικά με την έρευνα σε βάσεις δεδομένων στην οποία ενδεχομένως θα προβεί, ο πιστωτικός φορέας είναι αυτός που φέρει την ευθύνη και κρίνει τι πρέπει να κάνει κατά περίπτωση, φέροντας και το βάρος απόδειξης ότι έπραξε τα δέοντα βάσει των πραγματικών περιστατικών κάθε υπόθεσης (βλ. *Λιθαδά*, σε Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή, Ελληνικό-Ενωσιακό, Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 και άλλων σχετικών νομοθετημάτων, επιμ. Αλεξανδρίδου, 3η εκδ., 2018, σελ. 919επ.).

¹⁸⁰Ετσι οι πιστωτικοί φορείς έχοντας απλώς ερευνησει σε βάσεις δεδομένων θα μπορούσαν να ισχυριστούν ότι έχουν εκπληρώσει την προσυμβατική υποχρέωσή τους για αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας του καταναλωτή και να προβούν στην παροχή της πίστωσης, ανεξαρτήτως του αποτελέσματος του ελέγχου, αποσυνδέοντας δηλαδή την ουσία του ελέγχου από το κρίσιμο ερώτημα αν θα παράσχουν ή όχι την πίστωση. Με αυτόν όμως, τον τρόπο ο έλεγχος θα κατέληγε απλώς τυπικό καθήκον των πιστωτικών φορέων, «βάρους», στο οποίο θα ανταποκρίνονταν απλώς τυπικά (βλ. *Τασίκα*, ό.π., ΝοΒ 2011, σελ. 2286).

¹⁸¹*Τασίκας*, ό.π., ΕπισκεΔ Β/2011, σελ. 340· *Τασίκας*, σε Τιμητικό Τόμο Νικολάου Κ. Ρόκα, 2012.

¹⁸²*Ρόκας/Γκόρτσος/Μικρούλεα/Λιθαδά*, Στοιχεία Τραπεζικού Δικαίου, 3η εκδ., 2016, σελ. 572.

προς το αποτέλεσμα» και τούτο διότι η ευθύνη του πιστωτικού φορέα περιορίστηκε στην εξέταση όλων των μέσων που έχει στη διάθεσή του ώστε να εξετάσει την πιστοληπτική ικανότητα του καταναλωτή και δεν συνδέθηκε με την επίτευξη αποφυγής της υπερχρέωσης¹⁸³.

Από την άλλη πλευρά, η Οδηγία 2014/17/ΕΕ για την στεγαστική πίστη ρυθμίζει το ζήτημα διεξοδικότερα συγκριτικά με την προγενέστερή της (λ.χ. πρόβλεψη για μη χορήγηση της πίστωσης σε περίπτωση αρνητικής πιστοληπτικής ικανότητας, καθιέρωση ενδελεχούς, επιμελούς και επίμονης -όχι απλώς διεξοδικής- αξιολόγησης, πρόβλεψη ότι η αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας δεν μπορεί να ερείδεται στην αξία του ακινήτου κ.λπ.), χωρίς ωστόσο αυτό να σημαίνει ότι δεν παραμένουν αρρύθμιστα θέματα, για τα οποία και πάλι μπορούν να προνοήσουν τα κράτη μέλη. Η προσαρμογή, βέβαια, του υπεύθυνου δανεισμού στις ιδιαιτερότητες εκάστης εθνικής αγοράς μπορεί να υποσκάψει τον σκοπό μίας ενιαίας και ομοιόμορφης αποτελεσματικότητας στην εφαρμογή της αρχής¹⁸⁴.

3.2. Αξιολόγηση της φερεγγυότητας ή της πιστοληπτικής ικανότητας του δανειολήπτη;

Σκοπός της αξιολόγησης είναι να διερευνηθεί όχι η υποκειμενική πρόθεση του καταναλωτή να αποπληρώσει την χορηγούμενη σε αυτόν πίστωση («φερεγγυότητα») αλλά η αντικειμενική ικανότητά του να ανταποκριθεί στους όρους και τις απαιτήσεις του πιστωτικού προϊόντος («πιστοληπτική ικανότητα»)¹⁸⁵. Αν και οι όροι «πιστοληπτική ικανότητα» και «φερεγγυότητα» χρησιμοποιούνται συνήθως ως ταυτόσημοι, οι έννοιες τους στην πραγματικότητα δεν ταυτίζονται, αφού κάποιος μπορεί αντικειμενικά να έχει πιστοληπτική ικανότητα αλλά υποκειμενικά να στερείται φερεγγυότητας και τούτο διότι απλώς δε θέλει να αποπληρώσει τις υποχρεώσεις του, και αντίστροφα μπορεί να είναι υποκειμενικά φερέγγυος (να θέλει δηλαδή να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του) αλλά αντικειμενικά να στερείται πιστοληπτικής

¹⁸³Τασίκας, ό.π., ΝοΒ 2011, σελ. 2292· Λιβαδά, σε Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή, Ελληνικό-Ενωσιακό, Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 και άλλων σχετικών νομοθετημάτων, επιμ. Αλεξανδρίδου, 3η εκδ., 2018, σελ. 919επ.· η ίδια, Το νέο ευρωπαϊκό ρυθμιστικό πλαίσιο για την καταναλωτική πίστη, 2008, σελ. 331· Περάκης, ό.π., ΧρηΔικ 3/2009, σελ. 352επ.

¹⁸⁴Τασίκας, ό.π., ΕπισκΕΔ Β/2011, σελ. 341.

¹⁸⁵Δεσποτίδου, σε Υποχρεώσεις Χρηματοπιστωτικών Φορέων-29ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, επιμ. Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικολόγων, 2021, σελ. 224· Τασίκας, ό.π., ΝοΒ 2011, σελ. 2290.

ικανότητας¹⁸⁶. Δηλαδή, ο όρος «πιστοληπτική ικανότητα» σχετίζεται με την ικανότητα του προσώπου να αποπληρώσει την πίστωση, ενώ ο όρος «φερεγγυότητα» με την βούληση του να ανταποκριθεί στις δανειακές του υποχρεώσεις¹⁸⁷. Αυτός άλλωστε είναι και ο λόγος που πλέον στα νομοθετικά κείμενα γίνεται διάκριση των δύο όρων (λ.χ. βλ. άρθρ. 8 και 9 της ΚΥΑ Ζ1-699/23-06-2010¹⁸⁸).

Πλην όμως πρέπει να σημειωθεί ότι στην ελληνική έννομη τάξη ο όρος «φερεγγυότητα», ο οποίος δεν ήταν άγνωστος αφού απαντάται στα άρθρ. 468 (ανάληψη ευθύνης του εκχωρητή για την φερεγγυότητα του οφειλέτη) και 809 ΑΚ (υπόσχεση δανείου σε αφερέγγυο πρόσωπο) συνιστά νομική έννοια με συγκεκριμένο περιεχόμενο που περιλαμβάνει αφενός μεν αντικειμενικά αφετέρου δε υποκειμενικά στοιχεία, αφού οι διατάξεις δεν διακρίνουν αν η αφερεγγυότητα οφείλεται σε έλλειψη ρευστότητας ή και περιουσιακών στοιχείων του οφειλέτη ή σε κακοβουλία ή δυστροπία αυτού. Η κρατούσα βέβαια, στην Ελλάδα άποψη φαίνεται να θεωρεί ότι λαμβάνονται υπόψη αποκλειστικά αντικειμενικά στοιχεία¹⁸⁹.

3.3. Αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας του δανειολήπτη – Πηγές αξιολόγησης

i. Βάσει της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ και εν συνεχεία της ΚΥΑ 699/23.6.2010

Η αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας του δανειολήπτη, η οποία λαμβάνει χώρα το πρώτον προ της σύναψης της σύμβασης καταναλωτικής πίστης (§ 1 του άρθρ. 8 της Οδηγίας και του ταυτάριθμου άρθρου της ΚΥΑ), και εν συνεχεία προ σημαντικής αύξησης του συνολικού ποσού της πίστωσης (§ 2 των επίμαχων άρθρων), διενεργείται αφενός μεν βάσει «επαρκών στοιχείων» (“sufficient”), που κατά περίπτωση (“where

¹⁸⁶ Χιωτέλλης, ό.π., ΧρηΔικ 2010, σελ 303.

¹⁸⁷ Κλαβανίδου, Η αρχή του υπεύθυνου δανεισμού στις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης, σε Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Ευρωπαϊκό Τραπεζικό Δίκαιο, 2019, σελ. 44.

¹⁸⁸ Βέβαια, η κατ’ άρθρ. 8 § 1 υποχρέωση του πιστωτικού φορέα να αξιολογεί πέρα από την πιστοληπτική ικανότητα και τη φερεγγυότητα του υποψήφιου πιστολήπτη εκφεύγει του προστατευτικού σκοπού της διάταξης και κρίνεται ανεπιτυχής. Για τον λόγο αυτό, ορθότερο κρίνεται να περιορισθεί η αξιολόγηση στην πιστοληπτική ικανότητα του καταναλωτή (βλ. Κλαβανίδου, Η αρχή του υπεύθυνου δανεισμού στις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης, σε Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Ευρωπαϊκό Τραπεζικό Δίκαιο, 2019, σελ. 45).

¹⁸⁹ Χιωτέλλης, ό.π., ΧρηΔικ 2010, σελ 303.

appropriate”) παρέχει στον πιστωτικό φορέα ο ίδιος ο καταναλωτής¹⁹⁰, τόσο εκείνων που παρέχει κατά το προσυμβατικό στάδιο, όσο και εκείνων που του έχει ήδη παράσχει κατά τη διάρκεια της μακροχρόνιας συναλλακτικής τους σχέσης¹⁹¹ (εσωτερικές πηγές), αφετέρου δε, όταν παρίσταται ανάγκη (“where necessary”)¹⁹² κατόπιν έρευνας στις κατάλληλες βάσεις δεδομένων (εξωτερικές πηγές)¹⁹³.

Ωστόσο, τα «επαρκή στοιχεία» στα οποία πρέπει να στηριχθεί η εκτίμηση του πιστωτικού φορέα για την πιστοληπτική ικανότητα του καταναλωτή δεν προβλέπονται ούτε στο άρθρ. 8 της Οδηγίας 2008/48/EK ούτε στο ταυτάριθμο άρθρο της πράξης ενσωμάτωσής της στην ελληνική έννομη τάξη. Ως εκ τούτου, λόγω της λακωνικότητας των επίμαχων διατάξεων των δύο νομοθετημάτων (βλ. παραπάνω κεφάλαιο 3.1.), η υποχρέωση εκτίμησης της πιστοληπτικής ικανότητας του καταναλωτή χρήζει

¹⁹⁰Η συγκέντρωση και επεξεργασία των εν λόγω στοιχείων για την εκτίμηση της πιστοληπτικής ικανότητας ενός εν δυνάμει δανειολήπτη λαμβάνει χώρα κατά την κλασική μέθοδο επί τη βάσει των ατομικών δεδομένων του εκάστοτε προσώπου που διαπραγματεύεται τον δανεισμό. Τα δεδομένα αυτά συγκεντρώνονται και αναλύονται κατόπιν συνέντευξης του υποψήφιου δανειολήπτη, ο οποίος και προσκομίζει όλα τα απαραίτητα οικονομικά του στοιχεία. Σημειωτέον όμως ότι, την δεκαετία του 1940 στις ΗΠΑ αναπτύχθηκε η αποπροσωποποιημένη μέθοδος του credit scoring, μία στατιστική-μαθηματική μέθοδος με την οποία ο εν δυνάμει δανειολήπτης, βάσει των προσωπικών και δημογραφικών του χαρακτηριστικών (όπως η ηλικία του, το επάγγελμα του, το εισόδημα του, η οικογενειακή του κατάσταση, η δυνατότητά του για παροχή εξασφαλίσεων για την πίστωση κ.λπ.) εντάσσεται αυτόματα με τη χρήση αλγορίθμων σε μία ευρύτερη πληθυσμιακή ομάδα, για την οποία υφίστανται ανωνυμοποιημένα στοιχεία ως προς τον τρόπο συμπεριφοράς των μελών της σε συγκεκριμένες καταστάσεις όπως λ.χ. αναφορικά με την τακτική και σύννομη εκπλήρωση των οικονομικών τους υποχρεώσεων. Από την ενσωμάτωσή του υποψήφιου δανειολήπτη σε κάποια πληθυσμιακή ομάδα βάσει των αλγορίθμων προκύπτει το credit score του, ένας αριθμός, που όσο μικρότερο είναι το ύψος του τόσο μεγαλύτερη η πιστοληπτική του ικανότητα (λ.χ. οι επί πολλά έτη δημόσιοι υπάλληλοι έφεραν μικρότερο credit score και άρα μεγαλύτερη πιστοληπτική ικανότητα συγκριτικά με τους νεοπροσληθθέντες ιδιωτικούς υπαλλήλους). Ωστόσο, η εν λόγω μέθοδος επικρίθηκε έντονα, και όχι αδικώς, διότι καταλήγει σε ανεπίτρεπτες διακρίσεις και άνισα αποτελέσματα (βλ. *Χιωτέλλη*, ό.π., ΧρηΔικ 2010, σελ. 304-305· *Παπαδοπούλου*, Η αξιολόγηση πιστοληπτικής ικανότητας στο δίκαιο προστασίας προσωπικών δεδομένων ΗΠΑ και ΕΕ, ΔιΜΕΕ 1/2021, σελ. 18). Η αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας πρέπει να είναι εξατομικευμένη, βάσει ατομικών πληροφοριών και στοιχείων, ενώ αξιολογήσεις λόγω ένταξης του καταναλωτή σε κάποια πληθυσμιακή ομάδα, χωρίς εξέταση της ατομικής του περίπτωσης δεν είναι συμβατές με την Οδηγία (βλ. *Χασάπη*, Το βάρος απόδειξης της εκπλήρωσης των προσυμβατικών υποχρεώσεων ενημέρωσης και αξιολόγησης εκ μέρους του πιστωτικού φορέα σε σύμβαση καταναλωτικής πίστωσης και το ζήτημα της μεταξύ τους σχέσης, Με αφορμή την απόφαση CA Consumer Finance του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΕλλΔνη 5/2015, σελ. 1355)

¹⁹¹Αν, μάλιστα, ο πιστωτικός φορέας έχει ήδη στη διάθεση του όλες τις απαραίτητες για την αξιολόγηση πληροφορίες λόγω της υφιστάμενης συναλλακτικής τους σχέσης, δύναται να παραλείψει τη συγκέντρωση στοιχείων από τον ίδιο τον καταναλωτή (βλ. *Χασάπη*, ό.π., ΕλλΔνη 5/2015, σελ. 1355).

¹⁹²Ο πιστωτικός φορέας δεν έχει υποχρέωση να αναζητήσει στοιχεία στις βάσεις δεδομένων. Τούτο συμβαίνει μόνο σε περίπτωση που οι παρασχεθείσες από τον καταναλωτή πληροφορίες είναι ανεπαρκείς ή αντιφατικές. Η μη υποχρεωτικότητα της αναζήτησης σε βάσεις δεδομένων συνηγορεί υπέρ της θέσης ότι η αξιολόγηση τίθεται όχι με σκοπό την προστασία του πιστοδότη αλλά του πιστολήπτη (βλ. *Χασάπη*, ό.π., ΕλλΔνη 5/2015, σελ. 1354).

¹⁹³*Χιωτέλλης*, ό.π., ΧρηΔικ 2010, σελ. 305· *Χασάπης*, ό.π., ΕλλΔνη 5/2015, σελ. 1354· *Περάκης*, ό.π., ΧρηΔικ 3/2009, σελ. 352επ.· *Λιθαδά*, ό.π., ΧρηΔικ 2/2012, σελ. 203επ..

διευκρινίσεων, και δη ως προς το περιεχόμενο, τα όρια (ήτοι το εύρος) και τις παραμέτρους της¹⁹⁴.

Το ερώτημα που ευλόγως τίθεται λοιπόν, είναι ποιο επίπεδο πληροφόρησης εννοεί ο ενωσιακός νομοθέτης με τον όρο «επαρκή στοιχεία», δηλαδή ποιο επίπεδο γνώσεων πρέπει να αιτηθεί και να λάβει ο πιστωτικός φορέας σχετικά με την οικονομική κατάσταση του υποψήφιου πιστολήπτη πριν από την κατάρτιση της σύμβασης. Τα συμπεράσματα που αντλούνται από την στοχοθεσία της εν λόγω Οδηγίας που έχει ανάγει την αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας σε προϋπόθεση ενός υπεύθυνου δανεισμού με απώτερο σκοπό την προστασία του καταναλωτή από την υπερημερία και την υπερχρέωση, οδηγούν στην σκέψη ότι «επαρκή στοιχεία» θεωρούνται εκείνα που οδηγούν σε μία υπεύθυνη και ορθολογική απόφαση για τη χορήγηση πίστωσης. Υπό αυτήν την άποψη, υπεύθυνος δανεισμός είναι αποκλειστικά εκείνος που επιτρέπει στον πιστωτικό φορέα να πιθανολογήσει βάσει των πληροφοριών που έχουν συγκεντρωθεί ότι ο καταναλωτής αν παραμείνει ως έχει η οικονομική του κατάσταση θα είναι διαρκώς σε θέση να ανταποκρίνεται στις ανειλημμένες απορρέουσες από την σύμβαση πίστωσης υποχρεώσεις του, χωρίς δηλαδή να επέλθει υπερημερία ή υπερχρέωση. Το περιθώριο ελευθερίας που διαθέτει ο πιστωτικός φορέας, δηλαδή, έγκειται στην έκταση της πληροφόρησης που κρίνει κατά περίπτωση ότι πρέπει να λάβει¹⁹⁵.

Στη θεωρία υποστηρίζεται ότι τα κράτη μέλη διαθέτουν ευρεία διακριτική ευχέρεια για τη διαμόρφωση της εκτίμησης της πιστοληπτικής ικανότητας και τούτο ερείδεται κυρίως στην 26^η αιτιολογική σκέψη του Προοιμίου της Οδηγίας, σύμφωνα με την οποία οι αρχές των κρατών μελών δύνανται να παρέχουν στους πιστωτικούς φορείς κατάλληλες οδηγίες και κατευθυντήριες γραμμές. Τα κράτη μέλη δηλαδή, μπορούν να καθιερώσουν λεπτομερέστερες ρυθμίσεις αναφορικά με την αξιοποίηση των διάφορων πηγών γνώσης λ.χ. την έρευνα σε βάσεις δεδομένων κ.λπ., πλην όμως δεν μπορούν να μεταβάλλουν το επίπεδο των «επαρκών στοιχείων», αφού αυτό είναι ζήτημα που ρυθμίζεται, όπως μόλις προελέχθη, από την ίδια την Οδηγία¹⁹⁶.

¹⁹⁴Τασίκας, ό.π., ΝοΒ 2011, σελ. 2290.

¹⁹⁵Χασάπης, ό.π., ΕλλΔνη 5/2015, σελ. 1354-1355.

¹⁹⁶Χασάπης, ό.π., ΕλλΔνη 5/2015, σελ. 1355-1356.

Τέλος, να σημειωθεί ότι απέναντι στην υποχρέωση του πιστωτικού φορέα για αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας του καταναλωτή, βρίσκεται η υποχρέωση του τελευταίου να του παράσχει αληθείς, ακριβείς και επαρκείς πληροφορίες αναφορικά με την οικονομική του κατάσταση, υποχρέωση που απορρέει από την αρχή της καλής πίστης και ερείδεται στα άρθρ. 288 ΑΚ και 197-198 ΑΚ¹⁹⁷. Τυχόν δε παράβαση της υποχρέωσης αυτής του καταναλωτή οδηγεί σε αξιώσεις αποζημίωσης (ιδίως βάσει των διατάξεων των άρθρ. 197-198 και 914 ΑΚ σε συνδυασμό με το άρθρ. 386 ΠΚ). Πλην όμως, η νομική αυτή υποχρέωση απορρέει μόνο από την εθνική μας έννομη τάξη και ουχί από το περιεχόμενο της Οδηγίας^{198,199}.

ii. Βάσει της Οδηγίας 2014/17/ΕΕ και εν συνεχεία του Ν. 4438/2016

α. Γενικά

Εν αντιθέσει με τη λακωνική διατύπωση της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ, όπως ήδη έχει αναφερθεί (βλ. παραπάνω κεφάλαιο 3.1.), η Οδηγία για την στεγαστική πίστη, τόσο στα άρθρ. 18-20 όσο και στις αιτιολογικές σκέψεις του Προοιμίου της, περιλαμβάνει εκτενέστερες και πιο κατατοπιστικές ρυθμίσεις αναφορικά με την αξιολόγηση της

¹⁹⁷ Ψυχομάνης, Τραπεζικό Δίκαιο – Δίκαιο Τραπεζικών Συμβάσεων, 5η εκδ., 2001, σελ. 94.

¹⁹⁸ Χασάπης ό.π., ΕλλΔνη 5/2015, σελ. 1355.

¹⁹⁹ Σε περίπτωση δε, που συνυπάρχουν η υπαίτια αθέτηση της υποχρέωσης του πιστωτικού φορέα για αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας του καταναλωτή με την εκ μέρους του τελευταίου παρασιώπηση ή διαστρέβλωση της οικονομικής του κατάστασης, ο πιστωτικός φορέας δύναται να επικαλεστεί τη διάταξη του άρθρ. 300 §1 ΑΚ (συντρέχον πταίσμα), ώστε, εφόσον η έννομη συνέπεια της απαλλαγής του καταναλωτή από τους τόκους νοηθεί ως κατ' αποκοπή αποζημίωση, και συντρεχουσών των προϋποθέσεων της ως άνω διάταξης, να μην επιδικασθεί καθόλου ή να επιδικασθεί μειωμένη αποζημίωση. Πλην όμως, υποστηρίζεται ότι η «συνευθύνη» του ζημιωθέντος δεν μπορεί να νοηθεί διαφορετικά από την προκύπτουσα από την διάταξη του άρθρ. 330 ΑΚ ευθύνη του ζημιώσαντος και ως εκ τούτου οποιοσδήποτε βαθμός πταίσματος αρκεί για την εφαρμογή της διάταξης του άρθρ. 300 ΑΚ (βλ. Πελένη-Παπαγεωργίου, Ζητήματα από τις νέες ρυθμίσεις για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης, 2012, σελ 239-241). Σημειωτέον ότι, υποστηρίζεται η εφαρμογή της διάταξης του άρθρ. 300 ΑΚ και προς την αντίθετη κατεύθυνση, δηλαδή επικαλούμενη από τον δανειολήπτη, εφόσον ο πιστωτικός φορέας θεωρηθεί συνυπαίτιος για τη ζημία του από τη μη εκπλήρωση της παροχής εκ μέρους του οφειλέτη (βλ. Δωρή, ΝοΒ 39/1991, σελ 748-749· Κοντογιάννη, Η συνυπευθυνότητα του ζημιωθέντος στο αστικό δίκαιο, 2006, § 24, αρ. 3επ., σε αντίθεση με την κρατούσα άποψη που θέλει η διάταξη του άρθρ. 300 ΑΚ να εφαρμόζεται μόνο σε δευτερογενή αξίωση προς αποζημίωση βλ. Γεωργιάδη Απ., Ενοχικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 2η εκδ., 2015, σελ. 165· ΑΠ 56/1994· ΕφαΘ 5482/2006, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ). Επομένως, εφόσον ο δανειστής παρέλειψε τον έλεγχο της πιστοληπτικής ικανότητας του υποψήφιου δανειολήπτη, ή τον διενήργησε πλημμελώς και παρ' όλα αυτά χορήγησε την πίστωση, πρέπει να υποστεί έναν εύλογο περιορισμό της απαιτήσεώς του, όπως είναι εν προκειμένω η έννομη συνέπεια του άρθρ. 8 § 3 της ΚΥΑ 699/2010, ήτοι η απώλεια των τόκων του χορηγηθέντος κεφαλαίου (βλ. Μεντή, Άμυνα και ελευθέρωση του υπερχρεωμένου οφειλέτη. Η πορεία προς μια νέα σεισάχθεια στα όρια μεταξύ αστικού δικαίου και νέου πτωχευτικού δικαίου, Δίκαιο και Οικονομία, 2012, σελ. 57-59).

πιστοληπτικής ικανότητας του (εν δυνάμει) πιστολήπτη²⁰⁰. Το ίδιο δε, ισχύει και για τις διατάξεις του Ν. 4438/2016 (άρθρ. 17-19), με τον οποίο μεταφέρθηκε η εν λόγω Οδηγία στην εσωτερική μας νομοθεσία, οι οποίες συγκριτικά με τις ρυθμίσεις της ΚΥΑ 699/23.6.2010 ρυθμίζουν διεξοδικότερα την υποχρέωση για αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας του καταναλωτή.

Σύμφωνα με την διάταξη του αρθρ. 18 § 1 της Οδηγίας 2014/17/ΕΕ (αντίστοιχο άρθρ. 17 § 1 του Ν. 4438/2016) «*Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι, πριν από τη σύναψη της σύμβασης πίστωσης²⁰¹, οι πιστωτικοί φορείς πραγματοποιούν ενδελεχή αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας του καταναλωτή. Η αξιολόγηση αυτή λαμβάνει δεόντως υπόψη παράγοντες που επιτρέπουν την εξακρίβωση της προοπτικής του καταναλωτή να τηρήσει τις υποχρεώσεις του στο πλαίσιο της σύμβασης πίστωσης.*», ενώ περαιτέρω σύμφωνα με την διάταξη του άρθρ. 20 § 1 της Οδηγίας (αντίστοιχο άρθρ. 19 § 1 του Ν. 4438/2016) η αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας διενεργείται βάσει αναγκαίων, επαρκών και αναλογικών πληροφοριών σχετικά με το εισόδημα, τις δαπάνες του καταναλωτή και τις εν γένει χρηματοοικονομικές του συνθήκες. Ως πηγές πληροφόρησης του πιστωτικού φορέα λειτουργούν εσωτερικές και εξωτερικές πηγές, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται ο ίδιος ο καταναλωτής, οι παρεχόμενες στον μεσίτη πιστώσεων ή τον εντεταλμένο αντιπρόσωπό του πληροφορίες κατά τη διάρκεια της διαδικασίας αίτησης για τη χορήγηση της πίστωσης²⁰² και οι βάσεις δεδομένων^{203,204}.

²⁰⁰ Ρόκας/Γκόρτσος/Μικρουλέα/Λιθαδά, Στοιχεία Τραπεζικού Δικαίου, 2016, σελ. 572· Χασάπης, Σκέψεις για την εναρμόνιση του ελληνικού δικαίου προς την Οδηγία 2014/17/ΕΕ σχετικά με τις συμβάσεις πίστωσης σε καταναλωτές για ακίνητα, που προορίζονται για κατοικία, ΕφΑΔΠολΔ 8-9/2015, 719· Πελένη-Παπαγεωργίου, σε Ιωάννης Κ. Καρακώστας-Φιλίας και μαθητείας χάριν, Τόμος II, 2017, σελ. 1104· Λιθαδά, σε Τιμητικό Τόμο Ελίζας Δ. Αλεξανδρίδου, 2016, σελ. 366· η ίδια, ό.π., ΧρηΔικ 2/2012, σελ. 203επ.

²⁰¹ Προτού καν δοθούν οι προσυμβατικές πληροφορίες του άρθρ. 14, και τούτο διότι η εκτίμηση της πιστοληπτικής ικανότητας ασκεί επιρροή κατ' ανάγκη στο περιεχόμενό τους (βλ. Χασάπη, ό.π., ΕφΑΔΠολΔ 8-9/2015, 719).

²⁰² Σύμφωνα με την διάταξη του άρθρ. 20 § 2 της Οδηγίας, τα κράτη μέλη φροντίζουν ώστε οι παρεχόμενες στους μεσίτες πιστώσεων ή στους εντεταλμένους αντιπροσώπους τους απαραίτητες πληροφορίες να διαβιβάζονται στον ενδιαφερόμενο πιστωτικό φορέα, προκειμένου να καταστεί εφικτή η εκτίμηση της πιστοληπτικής ικανότητας του εν δυνάμει πιστολήπτη.

²⁰³ Τόσο οι βάσεις δεδομένων του ίδιου του πιστωτικού φορέα από τις οποίες αντλεί πληροφορίες αναφορικά με τη συναλλακτική του σχέση με τον εν λόγω καταναλωτή, τη συναλλακτική συμπεριφορά του τελευταίου και το προφίλ του (εσωτερική πηγή) όσο και οι βάσεις δεδομένων εξωτερικών φορέων (εξωτερική πηγή) βλ. Αλεξάκη/Καλφάογλου, Το Κανονιστικό Πλαίσιο Λειτουργίας των Τραπεζών, 2019, σελ. 343.

²⁰⁴ Οι βασικοί, δηλαδή, πυλώνες της υποχρέωσης αξιολόγησης είναι σε αμφότερες τις περιπτώσεις (στην 2008/48/ΕΚ και στην 2014/17/ΕΕ Οδηγία) ίδιες, ήτοι αυτή ερείδεται αφενός στην πληροφόρηση

Στην 55^η αιτιολογική σκέψη του Προοιμίου της Οδηγίας μάλιστα, εξειδικεύονται οι παράγοντες που θα μπορούσαν να επηρεάσουν την ικανότητα του καταναλωτή να ανταποκριθεί στις απορρέουσες από τη σύμβαση υποχρεώσεις του και να αποπληρώσει την πίστωση, και ως εκ τούτου η έρευνα για την πιστοληπτική ικανότητα του εν δυνάμει πιστολήπτη θα πρέπει να προσανατολίζεται στην εξέταση των απαιτούμενων μελλοντικών πληρωμών ή αυξήσεων στις πληρωμές λόγω αρνητικής απόσβεσης ή υστερόχρονων πληρωμών του κεφαλαίου ή των τόκων, ενώ η εξέταση αυτή θα πρέπει να διενεργείται υπό το πρίσμα άλλων τακτικών εξόδων, χρεών και εν γένει οικονομικών υποχρεώσεων καθώς και του εισοδήματος, των αποταμιεύσεων και των περιουσιακών του στοιχείων. Θα πρέπει επίσης, να γίνεται εύλογη πρόβλεψη για μελλοντικά γεγονότα στη διάρκεια της προτεινόμενης σύμβασης πίστωσης, όπως λ.χ. μια μείωση του εισοδήματος αν η διάρκεια της πίστωσης φτάνει έως τη συνταξιοδότηση ή, κατά περίπτωση, μια αύξηση του χρεωστικού επιτοκίου ή μια αρνητική εξέλιξη στη συναλλαγματική ισοτιμία.

Σημειωτέον δε ότι στη διάταξη του άρθρ. 18 § 6 της Οδηγίας (αντίστοιχο άρθρ. 17 § 6 του Ν. 4438/2016) προβλέπεται ότι η πιστοληπτική ικανότητα του καταναλωτή επαναξιολογείται βάσει επικαιροποιημένων πληροφοριών, πριν από την έγκριση σημαντικής αύξησης του ποσού της πίστωσης, εκτός αν η συμπληρωματική πίστωση προβλεπόταν και συμπεριλαμβανόταν στην αρχική αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας.

β. Οι υποχρεώσεις του καταναλωτή

Ο καταναλωτής δε, από την πλευρά του οφείλει σε κάθε περίπτωση να διευκολύνει τη διαδικασία αξιολόγησης της πιστοληπτικής του ικανότητας, εισφέροντας αληθείς και κατά το δυνατόν πλήρεις πληροφορίες για την σκιαγράφηση της οικονομικής του κατάστασης, όπως ρητώς προβλέπεται στη διάταξη του άρθρ. 20 § 4 της Οδηγίας

που παρέχει ο ίδιος ο καταναλωτής και αφετέρου στις βάσεις δεδομένων (βλ. Ρόκα/Γκόρτσο/Μικρουλέα/Λιθαδά, Στοιχεία Τραπεζικού Δικαίου, 2016, σελ. 572· Αλεξάκη/Καλφάογλου, Το Κανονιστικό Πλαίσιο Λειτουργίας των Τραπεζών, 2019, σελ. 343· Λιθαδά, σε Δίκαιο Προστασίας καταναλωτή. Ελληνικό-Ενωσιακό, επιμ. Αλεξανδρίδου, 2018, σελ. 954· την ίδια, σε Τμητικό Τόμο Αλεξανδρίδου, 2016, σελ. 366· Δεσποτίδου, σε Υποχρεώσεις Χρηματοπιστωτικών Φορέων-29ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, επιμ. Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικολόγων, 2021, σελ. 225-226)

(αντίστοιχο άρθρ. 19 § 4 του Ν. 4438/2016)²⁰⁵. Ωστόσο, βασική προϋπόθεση αυτού, κατ' άρθρ. 20 § 3 (αντίστοιχο άρθρ. 19 § 3 του Ν. 4438/2016), συνιστά ο προηγηθείς σαφής και κατανοητός προσδιορισμός εκ μέρους του πιστωτικού φορέα των αναγκαίων στοιχείων και των δικαιολογητικών, που οφείλει να παράσχει ο καταναλωτής εντός του ρητά οριζόμενου από τον πιστωτικό φορέα χρονικού πλαισίου. Δηλαδή, ο καταναλωτής δεν είναι υποχρεωμένος να απαντήσει σε ερωτήσεις που δεν του έχουν τεθεί από τον πιστωτικό φορέα, ενώ ο τελευταίος οφείλει να ζητά διευκρινίσεις αναφορικά με τις πληροφορίες που λαμβάνει από τον καταναλωτή, όταν τούτο κρίνεται αναγκαίο για την εκτίμηση της πιστοληπτικής του ικανότητας²⁰⁶.

Σημειωτέον δε, ότι οι διατάξεις των άρθρ. 18 § 4 και 20 § 3 της Οδηγίας (αντίστοιχα άρθρ. 17 § 4 και 19 § 3 του Ν. 4438/2016) απαγορεύουν στον πιστωτικό φορέα να ακυρώσει, τροποποιήσει (σε βάρος του καταναλωτή) ή καταγγείλει την καταρτισθείσα σύμβαση πίστωσης με τη δικαιολογία ότι οι παρασχεθείσες από τον καταναλωτή πριν από την κατάρτιση της σύμβασης πληροφορίες ήταν ελλιπείς, προκαλώντας με τον τρόπο αυτό ρήγμα στο ελληνικό δίκαιο, στο οποίο προβλέπεται δικαίωμα ακύρωσης δικαιοπραξίας λόγω πλάνης ως προς την πιστοληπτική ικανότητα του δανειολήπτη κατ' άρθρ. 142 ΑΚ^{207,208}. Αυτό, ωστόσο, δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να αναγνωρίσουν στους πιστωτικούς φορείς το δικαίωμα καταγγελίας της σύμβασης πίστωσης, εφόσον αποδειχθεί ότι ο καταναλωτής εν γνώσει του αλλοίωσε ή απέκρυψε πληροφορίες, δυνατότητα που προσιδιάζει στην ακύρωση δικαιοπραξίας λόγω απάτης κατ' άρθρ. 147 ΑΚ²⁰⁹.

²⁰⁵ Σύμφωνα δε με το εδ. β' της ίδιας παραγράφου του άρθρ. 20, ο πιστωτικός φορέας, ο μεσίτης πιστώσεων ή ο εντεταλμένος αντιπρόσωπος προειδοποιούν τον καταναλωτή ότι σε περίπτωση που δεν δύνανται να προβούν σε αξιολόγηση της πιστοληπτικής του ικανότητας λόγω του ότι ο καταναλωτής επέλεξε να μην εισφέρει τις πληροφορίες ή την επαλήθευση που είναι απαραίτητες για την αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας, η πίστωση δεν μπορεί να χορηγηθεί.

²⁰⁶ Χασάπης, ό.π., ΕφΑΔΠολΔ 8-9/2015, σελ. 719· Λιθαδά, σε Τιμητικό Τόμο Ελίζας Δ. Αλεξανδρίδου, 2016, σελ. 368· Αλεξάκης/Καλφάογλου, Το Κανονιστικό Πλαίσιο Λειτουργίας των Τραπεζών, 2019, σελ. 343.

²⁰⁷ Χασάπης, ό.π., ΕφΑΔΠολΔ 8-9/2015, σελ. 719.

²⁰⁸ Για την έννοια της «ιδιότητας» του άρθρ. 142 ΑΚ βλ. Τριάντο, Αστικός Κώδικας Ερμηνεία κατ' άρθρο, Άρθρα 1-946, 2018, 4^η εκδ., άρθρ. 142, αρ. 3· Παπαστερίου/Κλαθανίδου, Δίκαιο της Δικαιοπραξίας, 2008, σελ. 395· Λαδά, Γενικές αρχές αστικού δικαίου, τομ. 2, 2009, σελ. 381· Βαθρακοκοίλη, ΕΡΝΟΜΑΚ - Γενικές Αρχές (Άρθρα 1-286), τόμ. 1, 2001, άρθρ. 142, αρ. 4, όπου ως ιδιότητα λογίζεται και η φερεγγυότητα στις πιστωτικές σχέσεις (πρβλ. όμως Γιαννόπουλο, ο οποίος αποκλείει στην περίπτωση των πιστωτικών συμβάσεων την εφαρμογή της ΑΚ 142 βλ. Βαθρακοκοίλη, ΕΡΝΟΜΑΚ - Γενικές Αρχές (Άρθρα 1-286), τόμ. 1, 2001, άρθρ. 142, παραπομπή 2).

²⁰⁹ Χασάπης, ό.π., ΕφΑΔΠολΔ 8-9/2015, σελ. 719· Τζάκας, ό.π., ΔΕΕ 8-9/2018, σελ. 1005-1006.

Εξάλλου, συχνά παρατηρείται ότι ο καταναλωτής προκειμένου να λάβει την αιτούμενη πίστωση είτε τείνει να είναι περισσότερο αισιόδοξος ως προς την εξόφλησή του απ' όσο θα έπρεπε βάσει της οικονομικής του κατάστασης είτε δεν είναι σε θέση να αντιληφθεί τους κινδύνους που επιφέρει η κατάρτιση σύμβασης εκ μέρους του με αποτέλεσμα να μην παρέχει -με δόλο ή έστω αμέλεια- ορθή πληροφόρηση στον πιστωτικό φορέα. Ως εκ τούτου, η προβλεπόμενη στην Οδηγία 2014/17/ΕΕ υποχρέωση του καταναλωτή κατά τη διαδικασία της αίτησης χορήγησης πίστωσης για παροχή αληθούς και πλήρους πληροφόρησης, η προειδοποίησή του για τις συνέπειες της μη συνεργασίας εκ μέρους του και το δικαίωμα του πιστωτικού φορέα να καταγγείλει τη σύμβαση σε περίπτωση που ο καταναλωτής παρείχε εν γνώσει²¹⁰ του διαστρεβλωμένα ή ελλιπή στοιχεία συμβάλλουν, αδιαμφισβήτητα, στην ενίσχυση της ενεργού συμμετοχής του στη διαδικασία της αξιολόγησης και στην επίδειξη υπεύθυνης στάσης εκ μέρους του ως προς το σκέλος αυτό της διαδικασίας²¹¹.

Με άλλα λόγια, η πρόβλεψη των υποχρεώσεων αυτών για τον καταναλωτή πιθανολογείται ότι θα συμβάλλει στην επιμέλεια που οφείλει από την πλευρά του να επιδεικνύει ως «υπεύθυνος δανειολήπτης» στη διαδικασία κατάρτισης σύμβασης πίστωσης και στην αποθάρρυνσή του να αναλαμβάνει υποχρεώσεις, στις οποίες γνωρίζει ή θα όφειλε να γνωρίζει ότι δεν θα μπορεί να ανταποκριθεί. Παράλληλα, με τον τρόπο αυτό αναδεικνύεται ο υψίστης σημασίας ρόλος και των δύο συμβαλλομένων μερών για την εφαρμογή της αρχής του «υπεύθυνου δανεισμού», με την έννοια ότι η εν λόγω αρχή προϋποθέτει, αδιαμφισβήτητα, τη συμβολή και των δύο. Πρόκειται επομένως, για μια θετική εξέλιξη της Οδηγίας 2014/17/ΕΕ, και εν συνεχεία του Ν. 4438/2016, η οποία ωστόσο θα πρέπει να ενθαρρυνθεί ακόμη περισσότερο ώστε ο καταναλωτής να ενεργοποιηθεί ουσιαστικά και υπεύθυνα κατά το δανεισμό του²¹².

²¹⁰ Σύμφωνα με το άρθρο 2 § 1 της Οδηγίας, όπου προβλέπεται ότι «η παρούσα οδηγία δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να διατηρούν ή να θεσπίζουν πιο αυστηρές διατάξεις προκειμένου να προστατεύσουν τους καταναλωτές» προκύπτει ότι ο εθνικός νομοθέτης διατηρεί τη διακριτική ευχέρεια σε περίπτωση δόλιας παράβασης της εν λόγω υποχρέωσης να διευρύνει το πλαίσιο των κυρώσεων σε βάρος του καταναλωτή (λ.χ. με την πρόβλεψη αποζημίωσης του πιστωτικού φορέα). Δεν επιτρέπεται όμως, η πρόβλεψη κυρώσεων σε περίπτωση αμελούς συμπεριφοράς, και τούτο διότι τυχόν θέσπιση εννόμων συνεπειών θα συντελούσε στην απομείωση και περιστολή του επιπέδου καταναλωτικής προστασίας (βλ. Χασάπη, ό.π., ΕφΑΔΠολΔ 8-9/2015, σελ. 717-718).

²¹¹ Λιθαδά, σε Τιμητικό Τόμο Ελίζας Δ. Αλεξανδρίδου, 2016, σελ. 372.

²¹² Λιθαδά, σε Τιμητικό Τόμο Ελίζας Δ. Αλεξανδρίδου, 2016, σελ. 372.

γ. Η αξία του ακινήτου

Περαιτέρω, για την αξιολόγηση του αντικειμένου της εξασφάλισης, ήτοι του ακινήτου, ο ενωσιακός νομοθέτης επεδίωξε να θεσπίσει αξιόπιστες προδιαγραφές (στο άρθρ. 19 της Οδηγίας, και εν συνεχεία ο εσωτερικός νομοθέτης στο άρθρ. 18 του Ν. 4438/2016)²¹³. Τα κράτη μέλη δε, δύνανται είτε να θεσπίσουν τα ίδια στην επικράτειά τους πρότυπα για την αποτίμηση της αξίας ακινήτων που προορίζονται για κατοικία, με σκοπό τη χορήγηση ενυπόθηκων δανείων είτε να εφαρμόσουν ήδη αναγνωρισμένα πρότυπα όπως λ.χ. αυτά των International Valuation Standards Committee, European Group of Valuers Associations και Royal Institution of Chartered Surveyors²¹⁴.

Πλην όμως, η αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας του εν δυνάμει πιστολήπτη δεν πρέπει να προσανατολίζεται στην αξία του ακινήτου, στο οποίο θα εγγραφεί η εξασφάλιση (άρθρ. 18 § 3 της Οδηγίας και άρθρ. 17 § 3 του Ν. 4438/2016)²¹⁵. Στην 55^η αιτιολογική σκέψη του Προοιμίου της Οδηγίας διευκρινίζεται ότι παρόλο που η αξία του ακινήτου είναι σημαντικό στοιχείο για τον προσδιορισμό του ποσού της πίστωσης που μπορεί να χορηγηθεί στον εκάστοτε καταναλωτή δυνάμει μιας σύμβασης πίστωσης με εμπράγματα ασφάλεια, η αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας θα πρέπει να εστιάζει στην ικανότητα του καταναλωτή να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις που αναλαμβάνει βάσει της σύμβασης πίστωσης. Κατά συνέπεια, η πιθανότητα η αξία του ακινήτου να υπερβεί το ποσό της πίστωσης ή να αυξηθεί στο μέλλον δεν θα πρέπει να θεωρείται ικανή προϋπόθεση για τη χορήγηση της εν λόγω πίστωσης. Με τη ρύθμιση αυτή επιδιώκεται ο πιστωτικός φορέας να μην στηρίζεται αποκλειστικά στην αξία του ακινήτου, το οποίο συνιστά την εμπράγματα εξασφάλιση για την χορήγηση της πίστωσης, αν κατά τα λοιπά ο εν δυνάμει πιστολήπτης δεν διαθέτει επαρκή άλλα μέσα για τη διασφάλιση της εξόφλησης του δανείου του²¹⁶. Ακόμη δηλαδή κι αν ο πιστωτικός φορέας είναι πλήρως εξασφαλισμένος επειδή η αξία του ακινήτου υπερβαίνει το ποσό της πίστωσης, αλλά

²¹³ Πελένη-Παπαγεωργίου, ό.π., ΧρηΔικ, 3/2015, σελ. 339· η ίδια, σε Ιωάννης Κ. Καρακώστας-Φιλίας και μαθητείας χάριν, Τόμος II, 2017, σελ. 1105· Χασάπης, ό.π., ΕφΑΔΠολΔ 8-9/2015, σελ. 719.

²¹⁴ Χασάπης, ό.π., ΕφΑΔΠολΔ 8-9/2015, σελ. 719.

²¹⁵ Δεσποτίδου, σε Υποχρεώσεις Χρηματοπιστωτικών Φορέων-29ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, επιμ. Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικόλογων, 2021, σελ. 227· Χασάπης, ό.π., ΕφΑΔΠολΔ 8-9/2015, σελ. 719· Τζάκας, ό.π., ΧρηΔικ 2-3/2017, σελ. 241· Αλεξάκης/Καλφάογλου, Το Κανονιστικό Πλαίσιο Λειτουργίας των Τραπεζών, 2019, σελ. 344.

²¹⁶ Ρόκας/Γκόρτσος/Μικρούλεα/Λιθαδά, Στοιχεία Τραπεζικού Δικαίου, 3η εκδ., 2016, σελ. 573.

η εκτίμηση της πιστοληπτικής ικανότητας καταδεικνύει ότι ο καταναλωτής δεν θα δύναται να εξοφλήσει την πίστωση, η αξιολόγηση είναι αρνητική, και τούτο διότι δεν υφίσταται προοπτική να εξοφληθούν οι δανειακές υποχρεώσεις που απορρέουν από τη σύμβαση πίστωσης²¹⁷. Παρ' όλα αυτά, σε περίπτωση που ο σκοπός μιας σύμβασης πίστωσης είναι η κατασκευή ή η ανακαίνιση υπάρχοντος ακινήτου, ο πιστωτικός φορέας θα πρέπει να είναι σε θέση να λάβει υπόψη του την πιθανότητα ότι η αξία του ακινήτου θα αυξηθεί (άρθρ. 18 § 3 της Οδηγίας και άρθρ. 17 § 3 του Ν. 4438/2016)²¹⁸.

Αναφορικά δε, με τις συμβάσεις πίστωσης, στις οποίες ορίζεται ρητώς ότι το ακίνητο δεν θα χρησιμοποιηθεί ως οικία, διαμέρισμα ή άλλος χώρος διαμονής από τον καταναλωτή ή από μέλος της οικογένειας του καταναλωτή, ήτοι στις συμβάσεις αγοράς ακινήτου προς εκμίσθωση, προβλέπεται ότι τα κράτη μέλη θα πρέπει να διατηρούν τη διακριτική ευχέρεια να καθορίζουν ότι το μελλοντικό μισθωτικό εισόδημα λαμβάνεται υπόψη κατά την αξιολόγηση της ικανότητας αποπληρωμής της πίστωσης από τον καταναλωτή²¹⁹. Πλην όμως, στον Ν. 4438/2016 ο εθνικός νομοθέτης δεν συμπεριέλαβε σχετική διάταξη, με αποτέλεσμα να επαφίεται στην κρίση των πιστωτικών φορέων η πρόβλεψη συντηρητικής εκτίμησης του μελλοντικού εισοδήματος από μισθώματα (βλ. 56^η αιτιολογική σκέψη όπου προβλέπεται ότι «Στα κράτη μέλη όπου η εθνική νομοθεσία δεν προβλέπει τέτοια ρύθμιση, οι πιστωτικοί φορείς μπορούν να αποφασίσουν να προβλέψουν συντηρητική εκτίμηση του μελλοντικού εισοδήματος από μισθώματα.»).

δ. Επίλογος

Τέλος, παρά το γεγονός ότι η υποχρέωση των πιστωτικών φορέων για αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας του καταναλωτή ρυθμίζεται διεξοδικότερα στην Οδηγία για την στεγαστική πίστη σε αντίθεση με όσα ελέχθησαν για την προγενέστερή της Οδηγία, τούτο δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχουν αρρύθμιστα θέματα, για τα οποία έχει δοθεί στα κράτη μέλη η διακριτική ευχέρεια να καλύψουν τα κενά με εθνικής εμβέλειας ρυθμίσεις. Πλην όμως, σημαντικό είναι να τονιστεί ότι η ρύθμισή τους από

²¹⁷Χασάπης, ό.π., ΕφΑΔΠολΔ 8-9/2015, σελ. 719· Τζάκας, ό.π., ΧρηΔικ 2-3/2017, σελ. 241.

²¹⁸Αλεξάκης/Καλφάογλου, Το Κανονιστικό Πλαίσιο Λειτουργίας των Τραπεζών, 2019, σελ. 344· Τζάκας, ό.π., ΧρηΔικ 2-3/2017, σελ. 241.

²¹⁹Βλ. 56^η αιτιολογική σκέψη του Προοιμίου της Οδηγίας 2014/17/ΕΕ.

τον ενωσιακό νομοθέτη θα έλυνε πολλά ζητήματα και θα συνέβαλε στην ασφάλεια του δικαίου και στην ίση μεταχείριση των πιστοληπτών²²⁰.

3.4. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων κατά τον έλεγχο πιστοληπτικής ικανότητας του καταναλωτή

Η αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας του (εν δυνάμει) πιστολήπτη, όπως προελέχθη (βλ. παραπάνω κεφάλαιο 3.3.), στηρίζεται πρωτίστως στα στοιχεία, που κατά περίπτωση εισφέρει στην διαδικασία ο ίδιος ο καταναλωτής, ο οποίος οφείλει, σύμφωνα με την αρχή της καλής πίστης, να απαντήσει με ειλικρίνεια και πληρότητα στις ερωτήσεις που του τίθενται από τον πιστωτικό φορέα, προσκομίζοντας και τα απαραίτητα για τη σκιαγράφηση της οικονομικής του κατάστασης δικαιολογητικά. Πλην όμως, ο πιστωτικός φορέας δικαιολογημένα επιδιώκει να συγκεντρώσει πληροφορίες και από έτερες πηγές, με σκοπό την κατά το δυνατόν αποτελεσματικότερη προάσπιση των συμφερόντων του. Και τούτο διότι, κρίνεται περισσότερο συνετό να αρνηθεί εκ των προτέρων την πίστωση σε περίπτωση αρνητικής αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας του υποψήφιου πιστολήπτη, παρά να αναζητήσει εκ των υστέρων δικαστική προστασία, η οποία συνεπάγεται κοστοβόρο και χρονοβόρο δικαστικό αγώνα με αποτέλεσμα (εκτελεστό τίτλο) που θα επέλθει σε χρόνο κατά τον οποίο ο πιστολήπτης θα έχει ήδη καταστεί αφερέγγυος²²¹.

Τον ρόλο πληροφόρησης των εταιριών του χρηματοπιστωτικού τομέα αναφορικά με την πιστοληπτική ικανότητα και τη φερεγγυότητα των εν δυνάμει πελατών τους, διαδραματίζουν στη χώρα μας τα συστήματα πληροφοριών της «ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε.»²²².

²²⁰ Λιβαδά, ό.π., ΧρηΔικ 2/2012, σελ. 203επ.

²²¹ Καραγιάννης, Προσέγγιση μιας περίπτωσης ανεπίτρεπτης σύνδεσης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με την αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας, ΧρηΔικ 3/2010, σελ. 311επ.

²²² Η «ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε.» διαρθρώνεται σε έξι επιμέρους πληροφοριακά συστήματα: 1) Σύστημα Αθέτησης Υποχρεώσεων (ΣΑΥ) & Σύστημα Δεδομένων Υποθηκών-Προσημειώσεων (ΣΥΠ), 2) Σύστημα Συγκέντρωσης Χορηγήσεων (ΣΣΧ), 3) Σύστημα Καταγγελλθεισών Συμβάσεων Επιχειρήσεων (ΣΚΣΕ), 4) Σύστημα Απολεσθέντων ή κλαπέντων ταυτοτήτων/διαβατηρίων (ΣΤΔ), 5) Σύστημα Βαθμολόγησης Πιστοληπτικής Συμπεριφοράς (Scoring) και 6) Σύστημα Ελέγχου Κινδύνων (ΤΣΕΚ). Αναφορικά με το Σύστημα Βαθμολόγησης Πιστοληπτικής Συμπεριφοράς (Scoring), πρόκειται για το σύστημα εκτίμησης πιστοληπτικής ικανότητας φυσικών προσώπων και επιχειρήσεων, με σκοπό την ανάδειξη της συναλλακτικής συμπεριφοράς των δανειοληπτών βάσει δεδομένων που επεξεργάζεται. Στόχος του συστήματος είναι η εκτίμηση της πιθανότητας αθέτησης οικονομικής υποχρέωσης εκ μέρους εκείνου στον οποίο αφορούν τα δεδομένα στους προσεχείς δώδεκα (12) μήνες. Η επεξεργασία των δεδομένων διενεργείται με σύγχρονα μοντέλα στατιστικής ανάλυσης και βαθμολόγησης και ερείδεται σε προδιαγραφές και παραμέτρους που έχουν τεθεί από τα πιστωτικά ιδρύματα, σύμφωνα και με την διεθνώς διαδεδομένη σχετική πρακτική. Τα μοντέλα αυτά επαναξιολογούνται συχνά και

Με την παροχή πληροφοριών που δίνουν την ευχέρεια αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας του καταναλωτή, τα συστήματα της «ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε.» συντελούν στην προστασία της εμπορικής πίστης, στον περιορισμό των επισφαλειών, στην εξυγίανση των οικονομικών συναλλαγών, στην καταπολέμηση της υπερχρέωσης και στην ελάττωση του λειτουργικού κόστους των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, που συνιστά προϋπόθεση για την πτώση των επιτοκίων. Ωστόσο, παράλληλα με την εξυπηρέτηση των συμφερόντων του χρηματοπιστωτικού τομέα και της εθνικής οικονομίας εν γένει, πρέπει, στο πλαίσιο των ανωτέρω συστημάτων πληροφοριών, να διασφαλίζεται και η προστασία των πιστοληπτών έναντι του κινδύνου που ελλοχεύει για κατάχρηση των προσωπικών τους δεδομένων²²³.

Σημειωτέον ότι οι αποθηκευμένες στις βάσεις δεδομένων της «ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε.» πληροφορίες δεν είναι μεν ευαίσθητες, όμως η διατήρηση και η μεταβίβασή τους στους αποδέκτες²²⁴ ή η τυχόν διαρροή τους δύναται να έχει δυσμενείς επιπτώσεις για

επικαιροποιούνται προκειμένου αφενός μεν να προσαρμόζονται στις εκάστοτε οικονομικές συνθήκες και συναλλακτικές πρακτικές, αφετέρου δε να επιβεβαιώνεται η ακρίβεια των εκτιμήσεων. Σημειωτέον ότι αναφορικά με τα φυσικά πρόσωπα, η βαθμολόγηση της πιστοληπτικής συμπεριφοράς, θα πρέπει να πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρ. 22 του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679, σύμφωνα με το οποίο: «1. Το υποκείμενο των δεδομένων έχει το δικαίωμα να μην υπόκειται σε απόφαση που λαμβάνεται αποκλειστικά βάσει αυτοματοποιημένης επεξεργασίας, συμπεριλαμβανομένης της κατάρτισης προφίλ, η οποία παράγει ένομα αποτελέσματα που το αφορούν ή το επηρεάζει σημαντικά με παρόμοιο τρόπο. 2. Η παράγραφος 1 δεν εφαρμόζεται όταν η απόφαση: α) είναι αναγκαία για τη σύναψη ή την εκτέλεση σύμβασης μεταξύ του υποκειμένου των δεδομένων και του υπευθύνου επεξεργασίας των δεδομένων, β) επιτρέπεται από το δίκαιο της Ένωσης ή το δίκαιο κράτους μέλους στο οποίο υπόκειται ο υπεύθυνος επεξεργασίας και το οποίο προβλέπει επίσης κατάλληλα μέτρα για την προστασία των δικαιωμάτων, των ελευθεριών και των ένομων συμφερόντων του υποκειμένου των δεδομένων ή γ) βασίζεται στη ρητή συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων. 3. Στις περιπτώσεις που αναφέρονται στην παράγραφο 2 στοιχεία α) και γ), ο υπεύθυνος επεξεργασίας των δεδομένων εφαρμόζει κατάλληλα μέτρα για την προστασία των δικαιωμάτων, των ελευθεριών και των ένομων συμφερόντων του υποκειμένου των δεδομένων, τουλάχιστον του δικαιώματος εξασφάλισης ανθρωπίνης παρέμβασης από την πλευρά του υπευθύνου επεξεργασίας, έκφρασης άποψης και αμφισβήτησης της απόφασης(...)» βλ. Πλιαβέση, Η Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων στη σχέση Τράπεζας – Πελάτη, 2019, σελ. 116, 119-120.

²²³ Χιωτέλλης, ό.π., ΧρηΔικ 2010, σελ. 307· Πλιαβέσης, Η Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων στη σχέση Τράπεζας – Πελάτη, 2019, σελ. 115-116.

²²⁴ Αποδέκτες των δεδομένων, τυγχάνουν οι Τράπεζες, τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, οι εταιρείες διαχείρισης πιστωτικών καρτών, οι φορείς του δημοσίου τομέα, οι εταιρείες πρακτορείας επιχειρηματικών απαιτήσεων (factoring), οι εταιρείες χρηματοδοτικής μίσθωσης (leasing), ενώ στο πλαίσιο του Συστήματος Τ.Σ.Ε.Κ., στους αποδέκτες προστέθηκαν οι επιτηδευματίες και ειδικότερα φυσικά ή νομικά πρόσωπα ή ενώσεις προσώπων του ΑΚ που ασκούν εμπορική, βιοτεχνική, βιομηχανική, γεωργική ή άλλη επιχείρηση στην Ελλάδα ή σε άλλη χώρα του Ε.Ο.Χ. και την Ελβετία βλ. Πλιαβέση, Η Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων στη σχέση Τράπεζας – Πελάτη, 2019, σελ. 123.

το άτομο, η πιστοληπτική ικανότητα του οποίου ελαττώνεται, με αποτέλεσμα να περιορίζεται η οικονομική του ελευθερία και η ανάπτυξη της προσωπικότητάς του²²⁵.

Ως εκ τούτου, η «ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε.» οφείλει να συμμορφώνεται με τις αρχές που διέπουν κάθε επεξεργασία προσωπικών δεδομένων²²⁶, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρ. 5 του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων (GDPR)²²⁷. Ειδικότερα, στο άρθρο 5 § 1 στοιχ. α' προβλέπεται ότι «Τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα υποβάλλονται σε σύννομη και θεμιτή επεξεργασία με διαφανή τρόπο σε σχέση με το υποκείμενο των δεδομένων», ενώ επιπρόσθετα, τίθενται αυστηροί περιορισμοί στη μεταχείρισή τους, όπως συγκεκριμένα η συγκέντρωσή τους πρέπει να εξυπηρετεί καθορισμένους, ρητούς και νόμιμους σκοπούς (άρθρ. 5 § 1στοιχ. β'), πρέπει να εφαρμόζεται η αρχή της ελαχιστοποίησης των δεδομένων (άρθρ. 5 § 1στοιχ. γ'), η ακρίβειά τους (άρθρ. 5 § 1στοιχ. δ'), οι περιορισμοί ως προς την χρονική περίοδο διατήρησής τους (άρθρ. 5 § 1στοιχ. ε'), η ακεραιότητα και η εμπιστευτικότητα (άρθρ. 5 § 1 στοιχ. στ'), καθώς και η λογοδοσία του υπευθύνου επεξεργασίας (άρθρ. 5 § 2)²²⁸.

Αναλυτικά: Η αρχή της νομιμότητας και του περιορισμού του σκοπού εφαρμόζεται στο μέτρο που η επεξεργασία των δεδομένων οικονομικής συμπεριφοράς έχει συγκεκριμένο νόμιμο σκοπό, ήτοι την μείωση των κινδύνων από την κατάρτιση συμβάσεων πίστωσης με αφερέγγυους καταναλωτές και ως εκ τούτου αφενός την προστασία της εμπορικής πίστης και την εξυγίανση των οικονομικών συναλλαγών αφετέρου την καταπολέμηση της υπερχρέωσης. Περαιτέρω, αναφορικά με την αρχή της ελαχιστοποίησης, αυτή τηρείται στο μέτρο που τα αποθηκευμένα στα αρχεία της «ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε.» οικονομικά δεδομένα είναι αφενός μεν ειδικώς προσδιορισμένα αφετέρου δε τα απολύτως αναγκαία για την εκπλήρωση του σκοπού της επεξεργασίας, τόσο κατά το είδος τους, όσο και κατά την ποσότητά τους²²⁹.

²²⁵ Χιωτέλλης, ό.π., ΧρηΔικ 2010, σελ. 308· Πλιαθέσης, Η Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων στη σχέση Τράπεζας – Πελάτη, 2019, σελ. 116.

²²⁶ Πλιαθέσης, Η Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων στη σχέση Τράπεζας – Πελάτη, 2019, σελ. 124.

²²⁷ Ο Κανονισμός (ΕΕ) 2016/679, ο οποίος ενσωματώθηκε στην ελληνική νομοθεσία με τον Ν. 4624/2019 (ΦΕΚ Α' 13729-8-2019).

²²⁸ Παπαδοπούλου, Η αξιολόγηση πιστοληπτικής ικανότητας στο δίκαιο προστασίας προσωπικών δεδομένων ΗΠΑ και ΕΕ, ΔίΜΕΕ, 1/2021, σελ. 25.

²²⁹ Πλιαθέσης, Η Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων στη σχέση Τράπεζας – Πελάτη, 2019, σελ. 124.

Σχετικά με την αρχή της ακρίβειας, τα δεδομένα πρέπει να συλλέγονται προσεκτικά και να είναι ακριβή και επικαιροποιημένα. Η ακρίβεια δε, και η ενημέρωση των στοιχείων βαρύνει κατ' αρχήν τον υπεύθυνο της επεξεργασίας, ενώ τυχόν παραδρομή συνεπάγεται ευθύνη για την «ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε.». Επίσης, σε εφαρμογή της αρχής αυτής, επιβάλλεται, η κατόπιν αίτησης του ενδιαφερομένου, συμπλήρωση των δυσμενών γι' αυτόν δεδομένων με νέες πληροφορίες που παρουσιάζουν πιο ολοκληρωμένη εικόνα της οικονομικής του κατάστασης²³⁰.

Περαιτέρω, υψίστης σημασίας για την τήρηση των δεδομένων της «ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε.», στο μέτρο που συνδέεται με τη διαγραφή των δυσμενών οικονομικών δεδομένων και την μετέπειτα απρόσκοπτη δυνατότητα του υποκειμένου να συναλλάσσεται με τον τραπεζικό τομέα, τυγχάνει και η αρχή του περιορισμού της περιόδου διατήρησης των δεδομένων. Για τον λόγο αυτό άλλωστε, προβλέπονται συγκεκριμένοι περίοδοι τήρησης των δεδομένων ανά κατηγορία. Ακόμη, η «ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε.» ως υπεύθυνος επεξεργασίας δεδομένων, οφείλει να επεξεργάζεται τα δεδομένα με ασφαλή τρόπο ενώ τέλος, πρέπει να εφαρμόζεται και η αρχή της λογοδοσίας, βάσει της οποίας η «ΤΕΙΡΕΣΙΑΣ Α.Ε.» φέρει το βάρος απόδειξης ότι συμμορφώθηκε με τις ανωτέρω αρχές και τις νόμιμες βάσεις επεξεργασίας²³¹.

Σημειωτέον όμως, ότι πέραν των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που σχετίζονται με την συναλλακτική συμπεριφορά και την οικονομική κατάσταση των υποψηφίων πιστοληπτών και ως εκ τούτου δικαιολογημένα ενδιαφέρουν τους πιστωτικούς φορείς για την αξιολόγηση της πιστοληπτικής τους ικανότητας, η εκτίμηση της μελλοντικής εξέλιξης της συμβατικής σχέσης πιστοδότη και πιστολήπτη μπορεί να συνδεθεί και με έτερες πληροφορίες, εμμέσως ή και καθόλου συσχετιζόμενες με την οικονομική κατάσταση και συμπεριφορά των υποψηφίων πιστοληπτών. Οι πληροφορίες αυτές ενδέχεται να αφορούν τον τόπο κατοικίας τους, την οικονομική δραστηριοποίηση συγγενικών τους προσώπων, την οικογενειακή τους κατάσταση, ακόμη και την κατάσταση της υγείας τους στο μέτρο που η αποπληρωμή

²³⁰ Πλιαβέσης, Η Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων στη σχέση Τράπεζας – Πελάτη, 2019, σελ. 125-126.

²³¹ Πλιαβέσης, Η Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων στη σχέση Τράπεζας – Πελάτη, 2019, σελ. 126.

της παρεχόμενης σε αυτούς πίστωσης σχετίζεται με την ικανότητά τους για εργασία²³².

Από τις εν λόγω όμως, πληροφορίες προσωπικού χαρακτήρα ζητούμενο είναι ποιες μπορούν να θεωρηθούν ως συναφείς και πρόσφορες για την αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας, ώστε να είναι νόμιμη η επεξεργασία τους. Προφανές είναι ότι από τις εν λόγω πληροφορίες ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν όσες αποτελούν ευαίσθητα δεδομένα. Τα τελευταία δεν μπορούν να θεωρηθούν πρόσφορα, συναφή και όχι περισσότερα από όσα απαιτούνται για την εκτίμηση της πιστοληπτικής ικανότητας του υποψήφιου πιστολήπτη, και τούτο διότι η άρνηση του αιτούμενου την πίστωση καταναλωτή να παράσχει σχετικές πληροφορίες δεν επιτρέπεται να επηρεάσει την απόφαση του πιστωτικού φορέα ως προς την αξιολόγηση της πιστοληπτικής του ικανότητας²³³.

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα απόφαση της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (ΑΠΔΠΧ) είναι η με αριθμ. 55/2010 την οποία απασχόλησε το ζήτημα του επιτρεπτού της τήρησης και επεξεργασίας αρχείου εκ μέρους του πιστωτικού ιδρύματος δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που αφορούν την υγεία (αποτελέσματα ιατρικών εξετάσεων) υποψηφίου πιστολήπτη. Η ΑΠΔΠΧ απεφάνθη τα εξής *«Όπως αναφέρθηκε και στη συνάντηση με τους εκπροσώπους της Ε.Α.Ε.Ε., τα αποτελέσματα των ιατρικών εξετάσεων των ασφαλισμένων δεν τηρούνται στα αρχεία των τραπεζών. Εξάλλου για να είναι νόμιμη η επεξεργασία αυτή, θα έπρεπε να έχει λάβει η κάθε τράπεζα από την Αρχή άδεια τήρησης αρχείου με ευαίσθητα δεδομένα υγείας των δανειοληπτών της, εφόσον συνέτρεχαν οι προϋποθέσεις του Ν 2472/1997. Επομένως δεν υπάρχει νόμιμος λόγος για την εν λόγω τήρηση των ιατρικών δεδομένων από την τράπεζα και, ως εκ τούτου, τα αποτελέσματα των ιατρικών εξετάσεων του καταγγέλλοντα πρέπει άμεσα να διαγραφούν από το αρχείο της τράπεζας»*.

Και ενώ κανείς θα ανέμενε η ΑΠΔΠΧ να λάβει υπόψη της τις παραπάνω καίριες παραμέτρους και να αποφανθεί για την πλήρη απαγόρευση επεξεργασίας ευαίσθητων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που αφορούν την υγεία για την εκτίμηση της πιστοληπτικής ικανότητας από πιστωτικό ίδρυμα αλλά και την

²³²Καραγιάννης, ό.π., ΧρηΔικ 3/2010, σελ. 311επ.

²³³Καραγιάννης, ό.π., ΧρηΔικ 3/2010, σελ. 311επ.

διασφάλιση ότι δεν υπάρχει πρόσβαση των πιστωτικών ιδρυμάτων υπό οιαδήποτε ιδιότητά τους στα σχετικά αρχεία ασφαλιστικών εταιρειών, ιδίως όταν εντάσσονται στον ίδιο μεικτό χρηματοοικονομικό όμιλο, αυτή αρκέσθηκε στην κρίση ότι «έπρεπε να έχει λάβει η κάθε τράπεζα από την Αρχή άδεια τήρησης αρχείου με ευαίσθητα δεδομένα υγείας των δανειοληπτών της, εφόσον συνέτρεχαν οι προϋποθέσεις του Ν 2472/1997»²³⁴.

Τέλος, να επισημανθεί ότι με τον πρόσφατο Κανονισμό GDPR, που τυγχάνει άμεσης εφαρμογής και που συμπληρώνεται από ένα πλαίσιο τομεακής παράγωγης νομοθεσίας σχετικά με τα προσωπικά δεδομένα που χρησιμοποιούνται για την αξιολόγηση πιστοληπτικής ικανότητας, η Ε.Ε. έχει υιοθετήσει ένα αυστηρό, νομοθετικά καθορισμένο και ενοποιημένο καθεστώς για τα κράτη μέλη της²³⁵, το οποίο αφενός μεν εξασφαλίζει σημαντικά και ευρεία περιουσιακά δικαιώματα στο υποκείμενο των δεδομένων αφετέρου δε θεσπίζει υποχρεώσεις και κυρώσεις για την παράβαση των υποχρεώσεων αυτών στις οντότητες που εμπλέκονται στην επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων και συνεπάγεται την ενδυνάμωση της προστασίας της ιδιωτικότητας του ατόμου²³⁶.

3.5. Οι συνέπειες της αρνητικής αξιολόγησης

ι. Βάσει της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ και εν συνεχεία της ΚΥΑ 699/23.6.2010

Σε ό,τι αφορά τις υποχρεώσεις του πιστωτικού φορέα μετά το πέρας της αξιολόγησης δεν υφίσταται ρητή πρόβλεψη, με αποτέλεσμα ευλόγως να εγείρεται το ερώτημα με ποιον τρόπο θα πρέπει να ενεργήσει ο πιστωτικός φορέας βάσει των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης²³⁷.

²³⁴Καραγιάννης, ό.π., ΧρηΔικ 3/2010, σελ. 311επ.

²³⁵Σε αντίθεση με τις ΗΠΑ, για τις διαφορές των δύο δικαίων βλ. αναλυτικά Παπαδοπούλου, Η αξιολόγηση πιστοληπτικής ικανότητας στο δίκαιο προστασίας προσωπικών δεδομένων ΗΠΑ και ΕΕ, ΔίΜΕΕ, 1/2021, σελ. 18 – 29.

²³⁶Παπαδοπούλου, Η αξιολόγηση πιστοληπτικής ικανότητας στο δίκαιο προστασίας προσωπικών δεδομένων ΗΠΑ και ΕΕ, ΔίΜΕΕ, 1/2021, σελ. 28.

²³⁷Λιθαδά, σε Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή, Ελληνικό–Ενωσιακό, Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 και άλλων σχετικών νομοθετημάτων, επιμ. Αλεξανδρίδου, 3η εκδ., 2018, σελ. 919επ.· Δεσποτίδου, σε Υποχρεώσεις Χρηματοπιστωτικών Φορέων-29ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, επιμ. Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικόλογων, 2021, σελ. 227.

Στο σημείο αυτό διακρίνονται δύο περιπτώσεις: αφενός μεν η θετική αξιολόγηση του εν δυνάμει πιστολήπτη, οπότε και εγείρεται -δικαιολογημένα- το ερώτημα αν ο πιστωτικός φορέας είναι υποχρεωμένος να παράσχει την πίστωση²³⁸, αφετέρου δε η αρνητική αξιολόγηση της πιστοληπτικής του ικανότητας, οπότε και εγείρεται -και πάλι δικαιολογημένα- το ερώτημα αν ο πιστωτικός φορέας οφείλει να αρνηθεί²³⁹ την πίστωση για να αποτραπεί η υπερχρέωσή του καταναλωτή, ή αν αρκεί απλώς να τον προειδοποιήσει για τον κίνδυνο υπερχρέωσής του σε περίπτωση σύναψης της σύμβασης πίστωσης λόγω της μειωμένης πιστοληπτικής του ικανότητας²⁴⁰.

Η γενική, δηλαδή, διατύπωση του κανόνα και το ατελές της διάταξης, στο βαθμό που δεν διευκρινίζεται η υποχρέωση του πιστωτικού φορέα που απορρέει κατόπιν της αξιολόγησης εκ μέρους του, δίνουν χώρο σε περισσότερες ερμηνείες, γεγονός που υποσκάπτει την ασφάλεια δικαίου τόσο για τον πιστωτικό φορέα, ο οποίος δεν λαμβάνει γνώση επακριβώς των υποχρεώσεών του όσο και για τον καταναλωτή, ο οποίος δεν λαμβάνει γνώση της έκτασης των δικαιωμάτων του²⁴¹.

Αναφορικά με το πρώτο ερώτημα, ήτοι την θετική αξιολόγηση του υποψήφιου πιστολήπτη, αυτή δεν συνεπάγεται την υποχρέωση του πιστωτικού φορέα για παροχή της πίστωσης. Η προσέγγιση αυτή απορρέει από τη γενική αρχή της ελευθερίας των συμβάσεων (άρθρ. 361 ΑΚ) και την κρατούσα στη θεωρία άποψη ότι η εκκίνηση των διαπραγματεύσεων δεν συνεπάγεται σε καμία περίπτωση υποχρέωση του πιστωτικού φορέα για σύναψη της σύμβασης. Τουναντίον, η τελική απόφαση του πιστωτικού φορέα αναφορικά με την χορήγηση ή μη της πίστωσης θα προκύψει από τη συνεκτίμηση και άλλων παραγόντων, όπως λ.χ. τις συνθήκες τις αγοράς και της οικονομίας, την επιχειρηματική του πολιτική κ.λπ.²⁴².

²³⁸ *Τασίκας*, ό.π., ΝοΒ 2011, σελ. 2293.

²³⁹ Αυτή θα ήταν η συνέπεια αν το Σχέδιο Οδηγίας 2002 δεν είχε τροποποιηθεί βλ. *Τασίκα*, ό.π., ΝοΒ 2011, σελ. 2294, υποσημ. 66.

²⁴⁰ *Τασίκας*, ό.π., ΝοΒ 2011, σελ. 2293· *Πελένη-Παπαγεωργίου*, ό.π., ΝοΒ 2010, σελ. 282-283· *η ίδια*, σε Τιμητικό Τόμο Νικολάου Κ. Ρόκα, 2012· *Λιθαδά*, σε Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή, Ελληνικό – Ενωσιακό, Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 και άλλων σχετικών νομοθετημάτων, επιμ. Αλεξανδρίδου, 3η εκδ., 2018, σελ. 919επ.

²⁴¹ *Λιθαδά*, σε Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή, Ελληνικό–Ενωσιακό, Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 και άλλων σχετικών νομοθετημάτων, επιμ. Αλεξανδρίδου, 3η εκδ., 2018, σελ. 919επ.

²⁴² *Λιθαδά*, σε Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή, Ελληνικό–Ενωσιακό, Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 και άλλων σχετικών νομοθετημάτων, επιμ. Αλεξανδρίδου, 3η εκδ., 2018, σελ. 919επ.· *Δεσποτίδου*, σε Υποχρεώσεις Χρηματοπιστωτικών Φορέων-29ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, επιμ. Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικολόγων, 2021, σελ. 227.

Από την άλλη πλευρά, η απάντηση στο δεύτερο αναφερόμενο ερώτημα, δηλαδή πώς οφείλει να ενεργήσει ο πιστωτικός φορέας σε περίπτωση αρνητικής εκτίμησης της πιστοληπτικής ικανότητας του καταναλωτή, είναι ιδιαίτερα δυσχερές. Οι θέσεις που έχουν υποστηριχθεί είναι οι εξής: α) Σύμφωνα με την πρώτη άποψη, ο πιστωτικός φορέας είναι υποχρεωμένος να απορρίψει την πίστωση, αν ο καταναλωτής δεν πληροί τις προϋποθέσεις και σε καμία περίπτωση να μην αρκείται στην προειδοποίησή του τελευταίου για την μειωμένη πιστοληπτική του ικανότητα και τον συνεπαγόμενο κίνδυνο υπερχρέωσης. Η άποψη αυτή ερείδεται κυρίως στην 26^η αιτιολογική σκέψη του Προοιμίου της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ, η οποία επικεντρώνεται στην ανάγκη αποφυγής του ανεύθυνου δανεισμού²⁴³. Και β) Στον αντίποδα βρίσκεται η άλλη υποστηριζόμενη άποψη, σύμφωνα με την οποία ο πιστωτικός φορέας δεν υποχρεούται να αρνηθεί την παροχή της πίστωσης αποκλειστικά και μόνο λόγω της αρνητικής αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας του καταναλωτή, πολλώ δε μάλλον για λόγους που δεν επικεντρώνονται στην ασφάλεια του πιστωτικού φορέα, αλλά στην ασφάλεια του καταναλωτή. Σε διαφορετική περίπτωση, δηλαδή άρνησης παροχής της πίστωσης λόγω αρνητικής αξιολόγησης τίθεται ζήτημα προσβολής της προσωπικότητας του καταναλωτή και προσβολής της συνταγματικά κατοχυρωμένης οικονομικής του ελευθερίας. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, ορθότερο κρίνεται ο πιστωτικός φορέας να διατηρεί την ευχέρεια είτε να αρνείται την χορήγηση της πίστωσης είτε να προειδοποιεί τον καταναλωτή σχετικά με τη μειωμένη πιστοληπτική του ικανότητα^{244,245}.

Πράγματι, δεν θα μπορούσε να απαγορεύεται ολοκληρωτικά η χορήγηση της πίστωσης και να αποκλείονται από την αγορά πιστώσεων οι καταναλωτές²⁴⁶ αποκλειστικά και μόνο λόγω της αρνητικής αξιολόγησης της πιστοληπτικής τους

²⁴³ Η άποψη αυτή υποστηρίζεται σε: *Λιβαδά*, Το νέο ευρωπαϊκό ρυθμιστικό πλαίσιο για την καταναλωτική πίστη, 2008, σελ. 325· *Μεντή*, Άμυνα και ελευθέρωση του υπερχρεωμένου οφειλέτη. Η πορεία προς μια νέα σεισάχθεια στα όρια μεταξύ αστικού δικαίου και νέου πτωχευτικού δικαίου, *Δίκαιο και Οικονομία*, 2012, σελ. 33, αρ. 21· *Κλαβανίδου*, Η αρχή του υπεύθυνου δανεισμού στις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης, σε Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, *Ευρωπαϊκό Τραπεζικό Δίκαιο*, 2019, σελ. 49-50.

²⁴⁴ Η δεύτερη αυτή άποψη υποστηρίζεται σε: *Πελένη-Παπαγεωργίου*, ό.π., ΝοΒ 2010, σελ. 283· *την ίδια*, σε Τιμητικό Τόμο Νικολάου Κ. Ρόκα, 2012.

²⁴⁵ *Τασίκας*, ό.π., ΝοΒ 2011, σελ. 2293· *Λιβαδά*, σε Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή, Ελληνικό – Ενωσιακό, Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 και άλλων σχετικών νομοθετημάτων, επιμ. Αλεξανδρίδου, 3η εκδ., 2018, σελ. 919επ.

²⁴⁶ Δεν πρέπει να παραγνωρίζεται ότι με την Οδηγία 2008/48/ΕΚ συμπληρωματικά επιδιώκεται και η υποστήριξη της λειτουργίας της καταναλωτικής πίστης και του χρηματοπιστωτικού συστήματος βλ. *Τασίκα*, ό.π., ΝοΒ 2011, σελ. 2293.

ικανότητας^{247,248}, χωρίς ωστόσο αυτό να σημαίνει ότι αρκεί για την εκπλήρωση της υποχρέωσης του πιστωτικού φορέα απλώς η προειδοποίηση του καταναλωτή για τους κινδύνους που ενέχει η πίστωση με ταυτόχρονη χορήγησή της²⁴⁹.

Σ' αυτήν λοιπόν την περίπτωση, ο πιστωτικός φορέας δύναται αντί να αρνηθεί παντελώς την πίστωση ή να την χορηγήσει προειδοποιώντας απλώς τον καταναλωτή για τους ενδεχόμενους κινδύνους, να του προτείνει μία εναλλακτική πίστωση, άλλου ύψους, άλλης χρονικής διάρκειας και με άλλους, ασφαλείς πλέον για τον καταναλωτή, όρους, προκειμένου να αντισταθμιστεί ο οικονομικός κίνδυνος και να υποστηριχθεί η πιστοληπτική ικανότητα του καταναλωτή²⁵⁰. Τούτο βέβαια με εξαίρεση τις «ακραίες» περιπτώσεις, στις οποίες ο αιτούμενος την πίστωση καταναλωτής παρουσιάζει προφανώς αρνητική προοπτική συμμόρφωσης στις απορρέουσες από την προς κατάρτιση σύμβαση υποχρεώσεις²⁵¹.

Στην τελευταία αυτή περίπτωση δηλαδή, προσδοκείται ότι ο πιστωτικός φορέας από τη μία, θα εξετάσει την παροχή άλλου πιστωτικού προϊόντος, προσαρμοσμένου στην οικονομική κατάσταση του καταναλωτή και τις οικονομικές προγνώσεις του ίδιου (του πιστοδότη), και ότι ο καταναλωτής από την άλλη, θα αναθεωρήσει τις καταναλωτικές του ανάγκες βάσει των οικονομικών του συνθηκών, θα αναδιαμορφώσει τη δικαιοπρακτική του βούληση²⁵² και θα συνάψει σύμβαση με αντικείμενο μία πιο ασφαλή για την οικονομική του κατάσταση πίστωση²⁵³. Δικαιολογητικός λόγος (ratio) των ανωτέρω είναι ότι ερευνώντας ο πιστωτικός φορέας την οικονομική κατάσταση του καταναλωτή και τις προοπτικές βελτίωσης ή χειροτέρευσής της, δεν μπορεί παρά να προβλέψει μόνο τις βραχυπρόθεσμες ή έστω

²⁴⁷ *Περάκης*, ό.π., ΧρηΔικ 3/2009, σελ. 352επ.

²⁴⁸ Σημειωτέον ότι, ενώ ο λόγος της άρνησης της πίστωσης ερείδεται στην αποφυγή της υπερχρέωσης, η άρνηση αυτή μπορεί εντέλει να συντελέσει στην οικονομική κατάρρευση του καταναλωτή και τούτο διότι η πιστοληπτική αδυναμία του μπορεί να οφείλεται σε απρόβλεπτη μεταβολή των οικονομικών του συνθηκών λ.χ. λόγω σοβαρής ασθένειας ή απώλειας της εργασίας (βλ. *Πελένη-Παπαγεωργίου*, ό.π., ΝοΒ 2010, σελ. 282-283· *την ίδια*, σε Τιμητικό Τόμο Νικολάου Κ. Ρόκα, 2012· *Περάκη*, ό.π., ΧρηΔικ 3/2009, σελ. 352επ.).

²⁴⁹ *Τασίκας*, ό.π., ΝοΒ 2011, σελ. 2293.

²⁵⁰ *Τασίκας*, ό.π., ΝοΒ 2011, σελ. 2293-2294· *Δεσποτίδου*, σε Υποχρεώσεις Χρηματοπιστωτικών Φορέων-29ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, επιμ. Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικόλογων, 2021, σελ. 228-229.

²⁵¹ *Δεσποτίδου*, σε Υποχρεώσεις Χρηματοπιστωτικών Φορέων-29ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, επιμ. Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικόλογων, 2021, σελ. 229.

²⁵² Ως εκ τούτου εφαρμόζεται η «αρχή της αυτοευθύνης» του πιστολήπτη, αφού μόνος του αποφασίζει αν και ποια σύμβαση θα συνάψει βλ. *Λιθαδά*, Το νέο ευρωπαϊκό ρυθμιστικό πλαίσιο για την καταναλωτική πίστη, 2008, σελ. 256επ.

²⁵³ *Τασίκας*, ό.π., ΝοΒ 2011, σελ. 2294.

μεσοπρόθεσμες μεταβολές, και τούτο διότι λόγω έκτακτων γεγονότων (λ.χ. ανεργία, ασθένεια, οικονομική κρίση, φυσική καταστροφή κ.λπ.²⁵⁴) ούτε οι κανόνες δικαίου, αλλά ούτε και αυτοί της οικονομικής επιστήμης μπορούν να διασφαλίσουν την εξόφληση της πίστωσης²⁵⁵.

Το γεγονός δε, ότι προβλέπεται καθήκον εξήγησης της απόρριψης της πίστωσης (βλ. άρθρ. 9 § 2 της Οδηγίας και ταυτάριθμη διάταξη της ΚΥΑ, καθώς και 29^η αιτιολογική σκέψη του Προοιμίου της Οδηγίας)²⁵⁶ δεν ανατρέπει τα παραπάνω, αλλά αντιθέτως τα επιβεβαιώνει καθώς επισημαίνεται ακριβώς αυτό, ότι δηλαδή τα συμβαλλόμενα μέρη, ήτοι ο πιστωτικός φορέας και ο καταναλωτής, κατόπιν αμοιβαίων εξηγήσεων και κατάδειξης του οικονομικού κινδύνου θα μπορούσαν να προχωρήσουν στην πίστωση. Δηλαδή, ο πιστωτικός φορέας ακόμη και σε περίπτωση αρνητικής αξιολόγησης μπορεί να προχωρήσει στην χορήγηση εναλλακτικής πίστωσης, άλλων χαρακτηριστικών ή και της αιτηθείσας πίστωσης κατόπιν υπόδειξης, ενημέρωσης, προειδοποίησης²⁵⁷.

ii. Βάσει της Οδηγίας 2014/17/ΕΕ και εν συνεχεία του Ν. 4438/2016

Στην 57^η αιτιολογική σκέψη του Προοιμίου της Οδηγίας 2014/17/ΕΕ προβλέπεται ότι η απόφαση του πιστωτικού φορέα ως προς τη χορήγηση ή μη της πίστωσης πρέπει να συμβαδίζει με το αποτέλεσμα της εκτίμησης πιστοληπτικής ικανότητας²⁵⁸. Ενώ, περαιτέρω, στις διατάξεις της Οδηγίας, σε αντίθεση με την Οδηγία 2008/48/ΕΚ, ορίζεται ρητά (άρθρ. 18 § 5 περ. α') ότι «ο πιστωτικός φορέας χορηγεί την πίστωση στον καταναλωτή όταν το αποτέλεσμα της αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας δείχνει ότι οι υποχρεώσεις που απορρέουν από τη σύμβαση πίστωσης είναι πιθανό να τηρηθούν με τον τρόπο που προβλέπεται από την εν λόγω σύμβαση». Η ίδια δε

²⁵⁴Εφόσον τέτοιες περιπτώσεις λογίζονται ως τυχηρά, δεν υφίσταται πταίσμα του πιστωτικού φορέα στη διενέργεια της αξιολόγησης (βλ. *Τασίκα*, ό.π., ΝοΒ 2011, σελ. 2294, υποσημ. 67).

²⁵⁵*Τασίκα*, ό.π., ΝοΒ 2011, σελ. 2294.

²⁵⁶Υποστηρίζεται όμως και ότι τούτο συνιστά επιχείρημα ότι η Οδηγία τασσόταν υπέρ της υποχρεωτικής απόρριψης της πίστωσης σε περίπτωση αρνητικής αξιολόγησης (βλ. *Λιβαδά*, Το νέο ευρωπαϊκό ρυθμιστικό πλαίσιο για την καταναλωτική πίστη, 2008, σελ. 321επ., 324επ., 326επ.).

²⁵⁷*Τασίκα*, ό.π., ΝοΒ 2011, σελ. 2295.

²⁵⁸Το γεγονός δε, ότι ο πιστωτικός φορέας δύναται να μεταβιβάζει τμήμα του πιστωτικού κινδύνου σε τρίτους δεν πρέπει να τον κάνει να παραβλέπει τα αποτελέσματα της αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας και να προτείνει σύμβαση πίστωσης σε υποψήφιο πιστολήπτη ο οποίος κατά πάσα πιθανότητα λόγω της οικονομικής του κατάστασης δε θα μπορέσει να την αποπληρώσει (βλ. 57^η αιτιολογική σκέψη του Προοιμίου της Οδηγίας 2014/17/ΕΕ).

διάταξη περιελήφθη και στο άρθρ. 17 § 5 παρ. α' του Ν. 4438/2016 με τον οποίο μεταφέρθηκε η Οδηγία στην ελληνική έννομη τάξη.

Εξ' αντιδιαστολής, λοιπόν, προκύπτει ότι σε περίπτωση αρνητικής εκτίμησης της πιστοληπτικής ικανότητας του υποψήφιου πιστολήπτη, ο πιστωτικός φορέας απαγορεύεται να χορηγήσει την πίστωση²⁵⁹. Με τις διατάξεις αυτές, τόσο ο ενωσιακός όσο και ο εθνικός νομοθέτης περιορίζουν την συμβατική ελευθερία²⁶⁰ των εμπλεκόμενων μερών (πιστοδοτή και πιστολήπτη) με στόχο την σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος μέσω της διασφάλισης ότι οι πιστωτικοί φορείς ενεργούν με υπευθυνότητα και λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα αναφορικά με την παροχή στεγαστικής πίστης²⁶¹. Πλην όμως, με την υιοθέτηση της πρακτικής αυτής, δεν είναι απίθανο να αποκλειστεί από την στεγαστική πίστη μέρος των καταναλωτών που ενδεχομένως να έχουν αδήριτη ανάγκη για πίστωση, και ο αποκλεισμός τους από αυτήν να συντελέσει στην υπερχρέωσή τους^{262,263}.

Σημειωτέον ότι, σε περίπτωση απόρριψης της αίτησης του καταναλωτή για χορήγηση πίστωσης, ο πιστωτικός φορέας οφείλει να ενημερώσει αμελλητί τον καταναλωτή για την εν λόγω απόρριψη (άρθρ. 18 § 5 στοιχ. γ' της Οδηγίας και εν συνεχεία άρθρ. 17 § 5 στοιχ. γ' του Ν. 4438/2016). Συνεπώς, σύμφωνα με την αρχή της καλής πίστης ο πιστωτικός φορέας οφείλει μεν να απορρίψει την αίτηση για χορήγηση της πίστωσης, πλην όμως δύναται κατόπιν νέου αιτήματος του καταναλωτή

²⁵⁹ Τζάκας, ό.π., ΧρηΔικ 2-3/2017, σελ. 241· Αλεξάκης/Καλφάογλου, Το Κανονιστικό Πλαίσιο Λειτουργίας των Τραπεζών, 2019, σελ. 344· Χασάπης, ό.π., ΕφΑΔΠολΔ 8-9/2015, σελ. 719· Λιθαδά, ό.π., ΧρηΔικ 2/2012, σελ. 203επ.

²⁶⁰ Λιθαδά, ό.π., ΧρηΔικ 2/2012, σελ. 203επ.

²⁶¹ Ρόκας/Γκόρτσος/Μικρουλέα/Λιθαδά, Στοιχεία Τραπεζικού Δικαίου, 3η εκδ., 2016, σελ. 573.

²⁶² Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε λάβει υπόψη της την προβληματική αυτή στη μελέτη επιπτώσεων που διεκπεραίωσε στο πλαίσιο της πρότασης Οδηγίας, πλην όμως προέβλεψε ότι το ποσοστό κατά το οποίο θα περιοριστεί ο ενυπόθηκος δανεισμός λόγω της διάταξης αυτής θα είναι ήσσονος σημασίας, σε αντίθεση με τα πλεονεκτήματα που θα επέλθουν τόσο για τους καταναλωτές όσο και για την κοινωνία γενικότερα λ.χ. μείωση πιθανοτήτων αθέτησης των υποχρεώσεων των καταναλωτών και άρα μείωση των πιθανοτήτων υπερχρέωσής τους, ενίσχυση της εμπιστοσύνης των καταναλωτών στη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος, περιορισμός των ζημιών των πιστωτικών φορέων που συνδέονται με μη εξυπηρετούμενα δάνεια κ.λπ. (βλ. Λιθαδά, ό.π., ΧρηΔικ 2/2012, σελ. 203επ.)

²⁶³ Γ' αυτό και έχει προταθεί ότι θα ήταν καλύτερη μια πιο ήπια προσέγγιση, δηλαδή ο πιστωτικός φορέας να αρνείται την παροχή πίστωσης μόνο όταν υφίσταται εμφανώς αρνητική αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας του εν δυνάμει δανειολήπτη, ενώ στις λοιπές, ακόμη και οριακές, περιπτώσεις να έχει τη διακριτική ευχέρεια να επιλέξει μεταξύ άρνησης ή απλής προειδοποίησης με ταυτόχρονη χορήγηση (βλ. Λιθαδά, ό.π., ΧρηΔικ 2/2012, σελ. 203επ.).

να προβεί σε παροχή πίστωσης με όρους στους οποίους ο καταναλωτής έχει θετική αξιολόγηση²⁶⁴.

Από την άλλη πλευρά, σε περίπτωση θετικής αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας ο πιστωτικός φορέας δεν υποχρεούται σε χορήγηση της πίστωσης²⁶⁵ και τούτο διότι διατηρεί την αυτονομία του με βάση, μεταξύ άλλων, την επιχειρηματική του πολιτική²⁶⁶. Σε περίπτωση δηλαδή, άρνησης χορήγησης της πίστωσης παρά τη θετική αξιολόγηση, δεν τίθεται ζήτημα ευθύνης του πιστωτικού φορέα, ούτε από διαπραγματεύσεις ούτε όμως από την αρχή προστασίας της εμπιστοσύνης²⁶⁷.

3.6. Οι συνέπειες παραβίασης της υποχρέωσης για αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας

ι. Βάσει της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ και εν συνεχεία της ΚΥΑ 699/23.6.2010

α. Γενικά

Σε περίπτωση παράλειψης ή πλημμελούς εκπλήρωσης της υποχρέωσης του πιστωτικού φορέα για αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας του καταναλωτή, σύμφωνα με την Οδηγία²⁶⁸, η επιλογή των εννόμων συνεπειών που θα υποστεί ο πιστωτικός φορέας εμπίπτει στη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών²⁶⁹, ενώ οι προβλεπόμενες κυρώσεις θα πρέπει να είναι «αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές».

Πλην όμως, οι έννομες αυτές συνέπειες δεν πρέπει να συγχέονται με τυχόν κυρώσεις από τις εποπτικές αρχές όταν ο πιστωτικός φορέας δεν ακολουθεί το εποπτικό πλαίσιο. Πράγματι, στην 26^η αιτιολογική σκέψη του Προοιμίου της Οδηγίας επισημαίνεται ότι οι διατάξεις για τον υπεύθυνο δανεισμό δεν παρακωλύουν την εφαρμογή των διατάξεων της Οδηγίας 2006/48/ΕΚ (σχετικά με την ανάληψη και την

²⁶⁴ Λιθαδά, ό.π., ΧρηΔικ 2/2012, σελ. 203επ.

²⁶⁵ Βλ. 57^η αιτιολογική σκέψη του Προοιμίου της Οδηγίας 2014/17/ΕΕ.

²⁶⁶ Ρόκας/Γκόρτσος/Μικρουλέα/Λιθαδά, Στοιχεία Τραπεζικού Δικαίου, 3η εκδ., 2016, σελ. 573.

²⁶⁷ Λιθαδά, ό.π., ΧρηΔικ 2/2012, σελ. 203επ.

²⁶⁸ Βλ. άρθρ. 23 και 47^η αιτιολογική σκέψη του Προοιμίου της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ.

²⁶⁹ Το ζήτημα που αναφύεται όμως και πάλι είναι ότι η διαφορετική αντιμετώπιση της ευθύνης του πιστωτικού φορέα σε εθνικό επίπεδο μπορεί να οδηγήσει σε ποικιλία εθνικών καθεστώτων, επιφέροντας καίριο πλήγμα στο χαρακτήρα της Οδηγίας ως πλήρους εναρμονίσεως (βλ. Περάκη, ό.π., ΧρηΔικ 3/2009, σελ 352επ.).

άσκηση δραστηριότητας πιστωτικών ιδρυμάτων), κάτι που σημαίνει ότι αν η πιστοληπτική ικανότητα του εν δυνάμει πιστολήπτη είναι αμφίβολη, ο πιστωτικός φορέας δύναται να αξιώσει από πλευράς εποπτικού δικαίου ιδιαίτερη εξασφάλιση ή να επιβάλει υψηλότερο επιτόκιο, χωρίς όμως αυτό να αναιρεί την υποχρέωσή του για έλεγχο της πιστοληπτικής ικανότητας ως καθήκον προστασίας του καταναλωτή, οπότε ο πιστωτικός φορέας υπέχει αστικού δικαίου ευθύνη για παράλειψη ή πλημμελή εκπλήρωση της εν λόγω υποχρέωσης²⁷⁰.

β. Άρθρ. 8 § 3 της ΚΥΑ 699/23.6.2010

Συμμορφούμενος λοιπόν, ο Έλληνας νομοθέτης στην ενωσιακή επιταγή, προέβλεψε στο άρθρ. 8 § 3 της ΚΥΑ 699/23.6.2010 συγκεκριμένη κύρωση σε βάρος του πιστωτικού φορέα για την περίπτωση της παράβασης της υποχρέωσής του για εκτίμηση της πιστοληπτικής ικανότητας του καταναλωτή. Ειδικότερα, στην εν λόγω διάταξη ορίζεται το εξής: *«Εάν ο πιστωτικός φορέας παραβιάσει υπαίτια τις υποχρεώσεις του κατά τις παραγράφους 1 και 2 του παρόντος άρθρου, ο καταναλωτής απαλλάσσεται από το συνολικό κόστος της πίστωσης, περιλαμβανομένων των τόκων, και έχει υποχρέωση να καταβάλει μόνο το ποσό του κεφαλαίου σύμφωνα με τις προβλεπόμενες στη σύμβαση πίστωσης δόσεις.»*

Ως συνολικό κόστος της πίστωσης, από το οποίο απαλλάσσεται ο καταναλωτής σε περίπτωση υπαίτιας παράβασης της υποχρέωσης για αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας ορίζεται στο άρθρ. 3 στοιχ. ζ' της ΚΥΑ 699/23.6.2010 *«το σύνολο των επιβαρύνσεων, συμπεριλαμβανομένων των τόκων, των προμηθειών, των φόρων, των αμοιβών και των κάθε άλλου είδους επιβαρύνσεων, που καλείται να πληρώσει ο καταναλωτής για τη σύμβαση πίστωσης και τα οποία γνωρίζει ο πιστωτικός φορέας, εκτός των συμβολαιογραφικών δαπανών. Το κόστος που αφορά συμπληρωματικές υπηρεσίες σχετικές με τη σύμβαση πίστωσης, ιδίως τα ασφάλιστρα, περιλαμβάνεται επίσης αν, επιπλέον, η σύναψη της σύμβασης συμπληρωματικής υπηρεσίας είναι υποχρεωτική για τη χορήγηση της πίστωσης ή για τη χορήγηση της υπό τους όρους και τις προϋποθέσεις που διαφημίζονται»*. Πρόκειται δηλαδή, για μία κύρωση που

²⁷⁰ Περράκης, ό.π., ΧρηΔικ 3/2009, σελ 352επ.· Τασίκας, ό.π., ΝοΒ 2011, σελ. 2295.

προβλέφθηκε για πρώτη φορά στον τομέα της καταναλωτικής πίστης στην ελληνική έννομη τάξη και καθιστά τη σύμβαση δανείου άτοκη²⁷¹.

Η ρητή δε, αναφορά της διάταξης του άρθρ. 8 § 3 στους τόκους αν και εκ πρώτης όψεως φαίνεται μάλλον περιττή²⁷² δικαιολογείται λόγω της υψίστης οικονομικής τους σημασίας, τόσο από την πλευρά του πιστωτικό φορέα, στον οποίο αποφέρουν σημαντικό κέρδος, όσο και από την πλευρά του καταναλωτή, τον οποίο επιβαρύνουν υπέρμετρα²⁷³. Ωστόσο, ευλόγως εγείρεται το ερώτημα αν στους τόκους από τους οποίους απαλλάσσεται ο καταναλωτής περιλαμβάνονται μόνο οι συμβατικοί ή και οι νόμιμοι τόκοι και δη οι τόκοι υπερημερίας.

Στη θεωρία έχει υποστηριχθεί αφενός ότι στη ρύθμιση του άρθρ. 8 § 3 της ΚΥΑ 699/23.6.2010 εντάσσονται τόσο οι συμβατικοί όσο και οι νόμιμοι τόκοι και αφετέρου ότι ο πρωταρχικός σκοπός της διάταξης είναι κυρωτικός και όχι αποκαταστατικός, και τούτο διότι ζητούμενο δεν είναι η αποζημίωση του καταναλωτή λόγω αντισυμβατικής συμπεριφοράς του πιστωτικού φορέα, αλλά η αποτροπή του τελευταίου από την παράλειψη ή πλημμελή εκπλήρωση της υποχρέωσής του για αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας του καταναλωτή, η οποία θα μπορούσε να προκαλέσει την υπερχρέωσή του²⁷⁴. Από την άλλη όμως πλευρά, αν καταστεί άτοκη η πίστωση, ο καταναλωτής περιέρχεται σε πλεονεκτική θέση εξαιτίας της παράβασης του πιστωτικού φορέα και τούτο έρχεται σε αντίθεση με την αρχή της αναλογικότητας²⁷⁵.

Το ζήτημα αυτό απασχόλησε και το γαλλικό πρωτοβάθμιο δικαστήριο της Ορλεάνης (Tribunal d' instance), το οποίο υπέβαλε αίτημα προδικαστικής απόφασης στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (LCL Le Crédit Lyonnais SA κατά Fesih Kalhan). Στην εν λόγω υπόθεση το γαλλικό δικαστήριο επεσήμανε ότι η κύρωση από την έκπτωση των τόκων αφορά μόνο τους συμβατικούς τόκους και ουχί τους νόμιμους, οι οποίοι εξακολουθούν να οφείλονται από τον πιστολήπτη σύμφωνα με την διάταξη του άρθρ. 1153 του γαλλικού Αστικού Κώδικα και οι οποίοι είναι προσαυξημένοι κατά πέντε ποσοστιαίες μονάδες δύο μήνες αφότου καταστεί εκτελεστή η καταψηφιστική

²⁷¹ Λιθαδά, Σημείωμα στην ΔΕΕ υποθ. C-565/12, αποφ. της 27.3.2014 (Συμβάσεις καταναλωτικής πίστης), ΔΕΕ 8-9/2014, σελ. 843· Τασίκας, ό.π., ΝοΒ 2011, σελ. 2296.

²⁷² Λιθαδά, ό.π., ΔΕΕ 8-9/2014, σελ. 843.

²⁷³ Πελένη-Παπαγεωργίου, Ζητήματα από τις νέες ρυθμίσεις για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης, 2012, σελ. 225.

²⁷⁴ Λιθαδά, ό.π., ΔΕΕ 8-9/2014, σελ. 843.

²⁷⁵ Λιθαδά, ό.π., ΔΕΕ 8-9/2014, σελ. 846.

απόφαση. Πλην όμως, στην εξεταζόμενη από το δικαστήριο υπόθεση, ενώ το συμβατικό επιτόκιο ανερχόταν στο 5,6%, το νόμιμο επιτόκιο μετά την προσαύξηση των πέντε ποσοστιαίων μονάδων κατέληγε να είναι υψηλότερο από το συμβατικό και να ανέρχεται στο 5,71%²⁷⁶.

Το αίτημα προδικαστικής απόφασης λοιπόν, στην υπόθεση C-565/2012 που υπέβαλε το γαλλικό πρωτοβάθμιο δικαστήριο της Ορλεάνης στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αφενός αφορούσε την ερμηνεία των διατάξεων των άρθρ. 8 και 23 της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ και αφετέρου έθετε το ζήτημα αν η δυνατότητα του πιστωτικού φορέα, που εκπίπτει από το δικαίωμα είσπραξης των συμβατικών τόκων, να εισπράξει τους νόμιμους τόκους που επιβάλλονται αυτοδικαίως και προσαυξάνονται κατά πέντε ποσοστιαίες μονάδες δύο μήνες αφότου καταστεί εκτελεστή η καταψηφιστική απόφαση, προσκρούει στην απαίτηση του άρθρ. 23 της Οδηγίας για θέσπιση αποτελεσματικών, αναλογικών και αποτρεπτικών κυρώσεων²⁷⁷.

Σύμφωνα με την απόφαση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επαφίεται στον εθνικό δικαστή, ως τον μοναδικό αρμόδιο να ερμηνεύει και να εφαρμόζει το εθνικό δίκαιο, να συγκρίνει βάσει των εκάστοτε συγκεκριμένων πραγματικών περιστατικών το ποσό που θα εισέπραττε ο πιστωτικός φορέας ως αμοιβή για την παροχή της πίστωσης αν τηρούσε την υποχρέωση αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας με το ποσό που θα ελάμβανε σε περίπτωση παράβασης αυτής του της υποχρέωσης. Αν από την σύγκριση αυτή προκύπτει ότι ο πιστωτικός φορέας θα έχει σημαντικό πλεονέκτημα στη δεύτερη περίπτωση λόγω της δυνατότητάς του να λάβει τους προσαυξημένους νόμιμους τόκους, τότε η προβλεπόμενη από την εθνική έννομη τάξη κύρωση της έκπτωσης από το δικαίωμα είσπραξης συμβατικών τόκων δεν έχει αποτρεπτικό χαρακτήρα και ως εκ τούτου σ' αυτήν την περίπτωση εναπόκειται στον εθνικό δικαστή να αποφανθεί ποια θα είναι η έννομη συνέπεια που υπακούει στις επιταγές της Οδηγίας και πρέπει να εφαρμοστεί²⁷⁸.

Συνοψίζοντας, σύμφωνα με τα ανωτέρω εκτιθέμενα αλλά και με γνώμονα την αναγκαιότητα στάθμισης των εκατέρωθεν προστατευόμενων συμφερόντων, η συμπερίληψη των νόμιμων τόκων στην ερμηνεία και εφαρμογή της διάταξης του

²⁷⁶Λιθαδά, ό.π., ΔΕΕ 8-9/2014, σελ. 841.

²⁷⁷Λιθαδά, ό.π., ΔΕΕ 8-9/2014, σελ. 842.

²⁷⁸Λιθαδά, ό.π., ΔΕΕ 8-9/2014, σελ. 844-845.

άρθρ. 8 §3 της ΚΥΑ 699/23.6.2010 δεν κρίνεται σκόπιμη και τούτο διότι με την έκπτωση του πιστωτικού φορέα από το δικαίωμα είσπραξης των συμβατικών τόκων πληρούνται και τα τρία κριτήρια που θέτει η διάταξη του άρθρ. 23 της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ, ήτοι η αποτελεσματική, αναλογική και αποτρεπτική κύρωση, αφού ο υπολογισμός των νόμιμων τόκων θα γίνει αφού αφαιρεθούν από το κεφάλαιο οι συμβατικοί τόκοι, γεγονός που επιφέρει για τον πιστωτικό φορέα σημαντικό οικονομικό πλήγμα, ακόμη κι αν είναι οι νόμιμοι τόκοι είναι προσαυξημένοι. Ενώ, στην αντίθετη περίπτωση, τίθεται το ζήτημα κατά πόσο η απαλλαγή του καταναλωτή και από τους νόμιμους τόκους καταστρατηγεί την αρχή της αναλογικότητας²⁷⁹.

Ωστόσο, απαραίτητη προϋπόθεση για την απαλλαγή του πιστολήπτη από το συνολικό κόστος της πίστωσης αποτελεί η υπαιτιότητα²⁸⁰ του πιστωτικού φορέα ως προς την παράλειψη ή την πλημμελή εκπλήρωση της υποχρέωσής του για αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας του καταναλωτή²⁸¹, ενώ περαιτέρω πρέπει να αξιολογείται και κατά τόσο η αδυναμία του οφειλέτη να εξοφλήσει την παρεχόμενη σε αυτόν πίστωση οφείλεται σε υπερχρέωσή του που συνδέεται αιτιωδώς με την παράβαση της υποχρέωσης του πιστωτικού φορέα για αξιολόγηση της πιστοληπτικής του ικανότητας²⁸².

Ως προς την υπαιτιότητα του πιστωτικού φορέα, υποστηρίζεται ότι στο πλαίσιο της συστηματικής ερμηνείας των διατάξεων της ΚΥΑ και του ΑΚ εφαρμόζονται κι εδώ αναλογικά τα ισχύοντα για το πταίσμα του δανειστή της διάταξης του άρθρ. 862 ΑΚ²⁸³, σύμφωνα με την οποία «Ο εγγυητής ελευθερώνεται, εφόσον από πταίσμα του δανειστή έγινε αδύνατη η ικανοποίηση του από τον οφειλέτη.». Αρκεί λοιπόν, οποιοσδήποτε βαθμός πταίσματος, χωρίς να γίνεται διάκριση ανάμεσα σε δόλο ή βαριά και ελαφρά αμέλεια²⁸⁴, ενώ συνήθως πρόκειται για αδιαφορία του δανειστή ή

²⁷⁹ Λιθαδά, ό.π., ΔΕΕ 8-9/2014, σελ. 846-847.

²⁸⁰ Η οποία κατά κανόνα θα υπάρχει, δεδομένης της διπλής λειτουργίας της αμέλειας (βλ. Σταθόπουλο, σε Η είσπραξη των εμπορικών απαιτήσεων-20ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, επιμ. Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών, 2011, σελ. 24).

²⁸¹ Πρέπει όμως να ερευνείται και η ύπαρξη τυχόν συντρέχοντος πταίσματος του καταναλωτή κατ' άρθρ. 300 ΑΚ, και δη σε ό,τι αφορά τις πληροφορίες που παραχώρησε στον πιστωτικό φορέα (βλ. Λιθαδά, ό.π., ΔΕΕ 8-9/2014, σελ. 847).

²⁸² Λιθαδά, ό.π., ΔΕΕ 8-9/2014, σελ. 847.

²⁸³ Πελένη-Παπαγεωργίου, Ζητήματα από τις νέες ρυθμίσεις για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης, 2012, σελ. 226-228.

²⁸⁴ ΑΠ 377/2011, ΝοΒ 2010, σελ. 1904· ΑΠ 2205/2009, ΧρΙΔ 2/2011, σελ. 97· ΑΠ 1568/2009, ΧρΙΔ 5/2010, σελ. 340· ΕφΑΘ 4728/2011, ΤΝΠ ΔΣΑ.

καθυστέρηση στην επιδίωξη της είσπραξης πριν καταστεί ο πρωτοφειλέτης αναξιόχρεος²⁸⁵.

Καταλήγοντας, η προβλεπόμενη στην ελληνική νομοθεσία έννομη συνέπεια προσιδιάζει σε ακυρότητα της πιστωτικής σύμβασης, άρα και της πρόβλεψης τόκων, και σε επιστροφή της αχρεωστήτως -λόγω της ακυρότητας- καταβληθείσας πίστωσης, ήτοι του κεφαλαίου. Έχει υποστηριχθεί όμως και η άποψη ότι δεν αποκλείεται και αδικοπρακτική ευθύνη του πιστωτικού φορέα κατ' άρθρ. 914 ή 919 ΑΚ αν πληρούνται οι προϋποθέσεις των διατάξεων αυτών, ενώ δεν μπορεί να αποκλειστεί και η εφαρμογή της διάταξης του άρθρ. 300 ΑΚ, ήτοι του συντρέχοντος πταίσματος, αν ο καταναλωτής υπέδειξε, παρά την προειδοποίηση του πιστωτικού φορέα, ασυγχώρητα επιπόλαιη στάση στη λήψη του δανείου²⁸⁶.

γ. Το βάρος απόδειξης

Τέλος, ένα άλλο ζήτημα που απασχόλησε ιδιαίτερα και επί του οποίου νομολόγησε, κατόπιν προδικαστικού ερωτήματος του Tribunal d' instance d' Orléans, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην υπόθεση CA Consumer Finance SA κατά Ingrid Bakkaus κ.λπ. C-449/13, αφορά την κατανομή του βάρους απόδειξης της προσήκουσας εκπλήρωσης της υποχρέωσης για αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας. Επί αυτού το ΔΕΕ απεφάνθη ότι το βάρος απόδειξης επιρρίπτεται αδιακρίτως στον πιστωτικό φορέα, και τούτο διότι σε διαφορετική περίπτωση τίθεται σε κίνδυνο η αρχή της αποτελεσματικότητας^{287,288}, ενώ περαιτέρω επεσήμανε ότι

²⁸⁵ Γεωργιάδης Απ., Εγχειρίδιο Ειδικού Ενοχικού Δικαίου, 2014, σελ. 467.

²⁸⁶ Σταθόπουλος, σε Η είσπραξη των εμπορικών απαιτήσεων-20ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, επιμ. Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών, 2011, σελ. 24.

²⁸⁷ Χασάπης, ό.π., ΕΛΛΔνη 5/2015, σελ. 1350· Βαλμαντώνης, Παρατηρήσεις στην ΔΕΕ υπόθ. C-449/13 απόφ. της 18.12.2014 - Σύμβαση καταναλωτικής πίστης και κατανομή του βάρους απόδειξης, ΕΦΑΔΠολΔ 1/2016, σελ. 95.

²⁸⁸ Από τη μία πλευρά, υποστηρίχθηκε η άποψη ότι με την απόφαση αυτή το ΔΕΕ μετετρέπη ανεπίτρεπτα σε νομοθέτη, διότι συμπλήρωσε την Οδηγία με έναν άγραφο κανόνα (βλ. Χασάπη, ό.π., ΕΛΛΔνη 5/2015, σελ. 1350-1351), ενώ από την άλλη πλευρά υποστηρίχθηκε ότι η θέση του ΔΕΕ είναι σύμφωνη με τη ratio της Οδηγίας, δηλαδή την πλήρη εναρμόνιση σε ορισμένους καίριους τομείς, η οποία είναι αναγκαία για να κατοχυρωθεί υψηλό και ισοδύναμο επίπεδο προστασίας των συμφερόντων όλων των καταναλωτών της Ένωσης και για να δημιουργηθεί γνήσια εσωτερική αγορά (βλ. Marzullo, Onere della prova e violazione degli obblighi informativi, στον διαδικτυακό τόπο της Questione Giustizia).

προδιατυπωμένος ΓΟΣ²⁸⁹, με τον οποίο ο καταναλωτής επιβεβαιώνει την προσήκουσα εκπλήρωση της εν λόγω προσυμβατικής υποχρέωσης του πιστωτικού φορέα δεν μετακυλύει το βάρος απόδειξης στον καταναλωτή²⁹⁰.

Δικαιολογητικός λόγος της επίρριψης του βάρους απόδειξης στον πιστωτικό φορέα και ουχί στον καταναλωτή καθίσταται η αποδεικτική δυσχέρεια που θα αντιμετωπίσει ο τελευταίος σε αντίθετη περίπτωση, αφού δεν διαθέτει τα μέσα για να αποδείξει ότι ο πιστωτικός φορέας δεν προέβη σε έλεγχο της πιστοληπτικής του ικανότητας. Από την άλλη πλευρά, το βάρος που επιρρίπτεται στον πιστωτικό φορέα δεν είναι υπερβολικό ούτε δυσανάλογη προσβολή του δικαιώματός του για δίκαιη δίκη, και τούτο διότι «ο επιμελής πιστωτικός φορέας πρέπει να έχει επίγνωση της ανάγκης συλλογής και διατηρήσεως των αποδείξεων» (σκέψη 28 της απόφασης) εκπλήρωσης της προσυμβατικής του υποχρέωσης για αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας²⁹¹.

Πλην όμως, με αυτήν την παραδοχή του ΔΕΕ σχετικοποιήθηκε και περιθωριοποιήθηκε η αρχή της δικονομικής αυτονομίας των κρατών μελών²⁹². Συγκεκριμένα, στο ελληνικό δίκαιο αν και ισχύει ο κανόνας του άρθρ. 338 § 1, σύμφωνα με τον οποίο κάθε διάδικος φέρει το βάρος απόδειξης εκείνων των πραγματικών γεγονότων, που είναι αναγκαία για την εφαρμογή των ευνοϊκών γ' αυτόν διατάξεων²⁹³, και κάθε απόκλιση από αυτόν απαιτεί ρητή διάταξη νόμου (λ.χ. άρθρ. 6 § 8 και 8 § 4 Ν. 2251/1994), σύμφωνα με την εν λόγω απόφαση, σε περίπτωση παράλειψης ή πλημμελούς εκπλήρωσης της υποχρέωσης αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας δεν είναι ο καταναλωτής αλλά ο πιστωτικός φορέας αυτός που φέρει το βάρος απόδειξης της προσήκουσας εκ μέρους του εκπλήρωσης της προσυμβατικής του υποχρέωσης. Δηλαδή, ο καταναλωτής φέρει απλώς το βάρος επίκλησης της παραβίασης της υποχρέωσης, ενώ ο πιστωτικός φορέας, προκειμένου να αποτρέψει τον σχηματισμό πλήρους δικανικής πεποίθησης του δικαστηρίου περί αυτού, φέρει το βάρος να αποδείξει ότι δεν παραβίασε τον σχετικό κανόνα²⁹⁴.

²⁸⁹Ο οποίος σε κάθε περίπτωση είναι καταχρηστικός κατ' άρθρ. 3 § 1 και 3 σε συνδυασμό με το Παράρτημα στ. π' της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ (και αντίστοιχα στο ελληνικό δίκαιο κατ' άρθρ. 2 § 7 στ. κδ' και κζ' Ν. 2251/1994) βλ. *Χασάπη*, ό.π., ΕλλΔνη 5/2015, σελ. 1352-1353.

²⁹⁰*Βαλμαντώνης*, ό.π., ΕφΑΔΠολΔ 1/2016, σελ. 95.

²⁹¹*Βαλμαντώνης*, ό.π., ΕφΑΔΠολΔ 1/2016, σελ. 95.

²⁹²*Χασάπης*, ό.π., ΕλλΔνη 5/2015, σελ. 1350-1351.

²⁹³*Τέντες*, σε Κεραμεύ/Κονδύλη/Νίκα (επιμ.), Ερμηνεία ΚΠολΔ, Τομ. Ι, άρθρ. 1-590, 2000, άρθρ. 338, αρ. 1επ.

²⁹⁴*Χασάπης*, ό.π., ΕλλΔνη 5/2015, σελ. 1351-1352.

Ακριβώς όμως επειδή ο γενικός κανόνας για την κατανομή του βάρους απόδειξης στο ελληνικό δίκαιο δεν καταλήγει σε αυτό το αποτέλεσμα και λόγω των αποδεικτικών δυσκολιών με τις οποίες πράγματι έρχεται αντιμέτωπος ο καταναλωτής δανειολήπτης, πρέπει να θεσπιστεί στην εθνική έννομη τάξη σύμφωνη με την απόφαση του ΔΕΕ ρύθμιση κατανομής του βάρους απόδειξης²⁹⁵.

ii. Βάσει της Οδηγίας 2014/17/ΕΕ και εν συνεχεία του Ν. 4438/2016

Σύμφωνα με την Οδηγία 2014/17/ΕΕ, κατ' αντιστοιχία με την Οδηγία 2008/48/ΕΚ, η επιλογή των κυρώσεων που θα επιβληθούν στον πιστωτικό φορέα σε περίπτωση παράλειψης ή πλημμελούς εκπλήρωσης της υποχρέωσής του για αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας του καταναλωτή, εναπόκειται στα κράτη μέλη, ενώ οι προβλεπόμενες από αυτά έννομες συνέπειες θα πρέπει και πάλι να είναι «αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές»²⁹⁶. Πλην όμως, ο Ν. 4438/2016, με τον οποίο μεταφέρθηκε στην ελληνική έννομη τάξη η Οδηγία για την στεγαστική πίστη, δεν περιλαμβάνει ρύθμιση αντίστοιχη αυτής του άρθρ. 8 § 3 της ΚΥΑ 699/23.6.2010.

Το ρυθμιστικό αυτό κενό, το οποίο μάλιστα προκαλεί αμφιβολίες για την προσήκουσα μεταφορά της Οδηγίας 2014/17/ΕΕ στην εθνική μας έννομη τάξη²⁹⁷, καθώς και για την διασφάλιση της πλήρους αποτελεσματικότητας αυτής, θα μπορούσε να καλυφθεί μόνο με την αναλογική εφαρμογή της διάταξης του άρθρ. 8 § 3 της ΚΥΑ 699/23.6.2010²⁹⁸, ήτοι την απαλλαγή του καταναλωτή από το συνολικό κόστος της πίστωσης. Η αναλογική εφαρμογή της εν λόγω διάταξης φαίνεται ως η μόνη ενδεδειγμένη και προσήκουσα λύση²⁹⁹ για την αποτρεπτική και αποτελεσματική αντιμετώπιση παραβάσεων όπως αυτή, στις οποίες η έγερση αξιώσεων αποζημιωτικού χαρακτήρα είναι εξαιρετικά δύσκολη λόγω της αδυναμίας

²⁹⁵Χασάπης, ό.π., ΕΛΛΔνη 5/2015, σελ. 1351-1352.

²⁹⁶Βλ. Άρθρ. 38 § 1 της Οδηγίας 2014/17/ΕΕ.

²⁹⁷Χασάπης, ό.π., ΕφΑΔΠολΔ 8-9/2015, σελ. 719-720, ο οποίος θεωρεί απαραίτητη για την ορθή μεταφορά της Οδηγίας στην εθνική έννομη τάξη τον προσδιορισμό εννόμων συνεπειών.

²⁹⁸Τζάκας, Ο Ν. 4438/2016 για τον ενυπόθηκο δανεισμό και τα αρρύθμισα ζητήματα, Ιδίως το κατά χρόνο πεδίο εφαρμογής και οι αστικού δικαίου έννομες συνέπειες, ΔΕΕ 8-9/2018, σελ. 1010.

²⁹⁹Πρβλ. και Τασίκα, ό.π., ΝοΒ 2011, σελ. 2298· τον ίδιο, Η υποχρέωση των τραπεζών για συνδρομή και παροχή επαρκών εξηγήσεων στον αντισυμβαλλόμενο στην καταναλωτική πίστη, ΔΕΕ 10/2011, σελ. 1026-1027, ο οποίος δεν αποκλείει την εν λόγω κύρωση, ωστόσο την συμπεριλαμβάνει σε ένα σύστημα ιεραρχικής ισότητας, όπου ο καταναλωτής επιλέγει την προσήκουσα βάση της αξίωσής του.

ποσοτικοποίησης της προξενηθείσας ζημίας. Άλλωστε, η λύση αυτή απηχεί την προβλεπόμενη στο άρθρ. 8 § 3 της ως άνω ΚΥΑ δικαιοπολιτική αξιολόγηση του ελληνικού δικαίου, το οποίο σε περίπτωση παραβάσεων που αφορούν τον σχηματισμό τεκμηριωμένης απόφασης συναλλαγής από τον καταναλωτή, επιβάλλει ως κυρωτική-προληπτική αποζημίωση υπέρ αυτού την απαλλαγή του από το συνολικό κόστος της πίστωσης³⁰⁰.

Συμπεράσματα

Αν και η τραπεζική χρηματοδότηση αποτελεί συστατικό στοιχείο της οικονομικής ανάπτυξης και της ευμάρειας των καταναλωτών, δεν μπορεί να παραβλεφθεί ότι η μη συνετή προσφυγή σε αυτήν μπορεί να συντελέσει στην υπερχρέωσή τους (debt overhang) με αρνητικές επιπτώσεις τόσο για τους ίδιους όσο και για τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα³⁰¹. Η εφαρμογή της αρχής του υπεύθυνου δανεισμού (responsible lending και αντίστροφα responsible borrowing³⁰²), που εισήχθη αρχικά με την Οδηγία 2008/48/ΕΚ και εν συνεχεία με την Οδηγία 2014/17/ΕΕ, θεωρήθηκε ως η πλέον ενδεδειγμένη πολιτική για την αποτροπή της υπερχρέωσης των καταναλωτών³⁰³.

Στο πλαίσιο της αρχής του υπεύθυνου δανεισμού επιχειρείται μία συλλογική προσπάθεια μεταξύ πιστωτικού φορέα και καταναλωτή προκειμένου να καθίσταται «παραγωγική» η χορήγηση της πίστωσης, δηλαδή η πίστωση να αξιοποιηθεί και να αποπληρωθεί, χωρίς να συντελέσει στην οικονομική κατάρρευση του καταναλωτή (ατομικά) ή στην εν γένει αστάθεια του χρηματοπιστωτικού συστήματος (υπερατομικά)³⁰⁴.

³⁰⁰ Τζάκας, ό.π., ΔΕΕ 8-9/2018, σελ. 1010.

³⁰¹ Αλεξάκης/Καλφάογλου, Το Κανονιστικό Πλαίσιο Λειτουργίας των Τραπεζών, 2019, σελ. 337.

³⁰² Τασίκας, ό.π., ΕπισκΕΔ Β/2011, σελ. 339, 350· Πελένη-Παπαγεωργίου, ό.π., ΝοΒ 2010, σελ. 282, 286· Χασάπης, ό.π., ΔΕΕ 6/2015, σελ. 347· Περάκης, ό.π., ΧρηΔικ3/2009, σελ. 352επ· Αλεξάκης/Καλφάογλου, Το Κανονιστικό Πλαίσιο Λειτουργίας των Τραπεζών, 2019, σελ. 340.

³⁰³ Αλεξάκης/Καλφάογλου, Το Κανονιστικό Πλαίσιο Λειτουργίας των Τραπεζών, 2019, σελ. 340.

³⁰⁴ Τασίκας, ό.π., ΕπισκΕΔ Β/2011, σελ. 351.

Καταλήγοντας, θα έλεγε κανείς ότι η αρχή του υπεύθυνου δανεισμού αποτέλεσε ένα όραμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που ακόμη κι αν δεν επιτευχθεί στην ολότητά του, θα έχει σίγουρα χρησιμεύσει σε πολλά που θα γίνουν στο όνομά του³⁰⁵.

³⁰⁵ Περάκης, ό.π., ΧρηΔικ 3/2009, σελ. 358.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ-ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

i. Βιβλιογραφία

Αλεξάκης/Καλφάογλου, Το Κανονιστικό Πλαίσιο Λειτουργίας των Τραπεζών, 2019

Αλεξανδρίδου, Αθέμιτος Ανταγωνισμός και προστασία του καταναλωτή, 1992

Βαθρακοκόιλης, ΕΡΝΟΜΑΚ - Γενικές Αρχές (Άρθρα 1-286), τόμ. 1, 2001

Βαρσάνης/Μπαλογιάννη/Ρεντούλης/Σωτηροπούλου, Εκούσια Δικαιοδοσία, επιμ. Λεοντής, 2018

Βενιέρης/Κατσάς, Εφαρμογή του Ν. 3869/2010 για τα Υπερχρεωμένα Φυσικά Πρόσωπα, 3^η εκδ., 2016

Γεωργιάδης Απ., Εγχειρίδιο Ειδικού Ενοχικού Δικαίου, 2014

Γεωργιάδης Απ., Ενοχικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 2^η εκδ., 2015

Γεωργιάδης Απ., Ενοχικό Δίκαιο, Ειδικό Μέρος, Τόμ. Ι, 2004

Γεωργιάδης Απ., Η εξασφάλιση των πιστώσεων, 2η εκδ., 2008

Γιοβαννόπουλος, σε Το Οικονομικό Δίκαιο την εποχή της κρίσης-1ο Συνέδριο ΕΜΕΟΔ, επιμ. Εταιρεία Μελέτης Εμπορικού και Οικονομικού Δικαίου (ΕΜΕΟΔ), 2017

Δέλλιος, Ατομική και συλλογική προστασία των καταναλωτών από την έλλειψη ουσιαστικής διαπραγμάτευσης των όρων της σύμβασης, 2008

Δεσποτίδου, σε Υποχρεώσεις Χρηματοπιστωτικών Φορέων-29ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, επιμ. Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικόλογων, 2021

Καρακώστας, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή Ν. 2251/1994 Ερμηνεία-Νομολογία-Πρακτική Εφαρμογή, 2016

Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (επιμ.), Ερμηνεία ΚΠολΔ, Τομ. Ι, άρθρ. 1-590, 2000

Κλαβανίδου, Η αρχή του υπεύθυνου δανεισμού στις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης, σε Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Ευρωπαϊκό Τραπεζικό Δίκαιο, 2019, σελ. 33-53

- Κλαβανίδου, Καταναλωτικά Δάνεια, 1997*
- Κοντογιάννης, Η συνυπευθυνότητα του ζημιωθέντος στο αστικό δίκαιο, 2006*
- Κορνηλάκης, Η αθέτηση της αμφοτεροβαρούς σύμβασης, 2009*
- Κοτσίρης, Δίκαιο Ανταγωνισμού, 7η εκδ., 2015*
- Κοτσίρης, σε Πιστωτικά Ιδρύματα-Νομικές & Θεσμικές Όψεις, επιμ. Ένωση Ελλήνων Νομικών e-ΘΕΜΙΣ, 2018*
- Κουτσοράδης, Η ροή πληροφοριών στις αστικές έννομες σχέσεις, 1998*
- Κρητικός, Ρύθμιση των οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων, 4^η εκδ., 2016*
- Λαδάς, Γενικές αρχές αστικού δικαίου, τομ. 2, 2009*
- Λιβαδά, σε Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή, Ελληνικό –Ενωσιακό, Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 και άλλων σχετικών νομοθετημάτων, επιμ. Αλεξανδρίδου, 3^η εκδ., 2018*
- Λιβαδά, σε Τιμητικό Τόμο Ελίζας Δ. Αλεξανδρίδου, 2016*
- Λιβαδά, Το νέο ευρωπαϊκό ρυθμιστικό πλαίσιο για την καταναλωτική πίστη, 2008*
- Μεντής, Άμυνα και ελευθέρωση του υπερχρεωμένου οφειλέτη. Η πορεία προς μια νέα σεισάχθεια στα όρια μεταξύ αστικού δικαίου και νέου πτωχευτικού δικαίου, Δίκαιο και Οικονομία, 2012*
- Παμπούκης, Τραπεζικαί πιστωτικά συμβάσεις, 1962*
- Πανίτσας/Γεροντίδης/Δρίτσουλας, σε Τραπεζικές Συναλλαγές, επιμ. Λαδάς, 2016*
- Παπαστερίου/Κλαβανίδου, Δίκαιο της Δικαιοπραξίας, 2008*
- Πελένη-Παπαγεωργίου, Ζητήματα από τις νέες ρυθμίσεις για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης, 2012*
- Πελένη-Παπαγεωργίου, σε Τιμητικό Τόμο Νικολάου Κ. Ρόκα, 2012*
- Πελένη-Παπαγεωργίου, σε Ιωάννης Κ. Καρακώστας-Φιλίας και μαθητείας χάριν, Τόμος II, 2017*

Περάκης, σε Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή, Ελληνικό –Ενωσιακό, Κατ’ άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 και άλλων σχετικών νομοθετημάτων, επιμ. Αλεξανδρίδου, 3^η εκδ., 2018

Περάκης, Πτωχευτικό Δίκαιο, 3^η εκδ., 2017

Πλιαθέσης, Η Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων στη σχέση Τράπεζας – Πελάτη, 2019

Ρόκας/Γκόρτσος/Μικρουλέα/Λιθαδά, Στοιχεία Τραπεζικού Δικαίου, 3^η εκδ., 2016

Σπυράκος, σε Υποχρεώσεις Χρηματοπιστωτικών Φορέων-29ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, επιμ. Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικολόγων, 2021

Σταθόπουλος, σε Η είσπραξη των εμπορικών απαιτήσεων-20ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, επιμ. Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικολόγων, 2011

Τασίκας, Μεταβίβαση απαιτήσεων από πώληση δανείων μετά τον ν. 4354/2015, Αναμνηστικός Τόμος Λ. Γεωργακόπουλου, Τόμος II, 2016, σελ. 959-1016

Τασίκας, σε Τιμητικό Τόμο Νικολάου Κ. Ρόκα, 2012

Τασίκας, σε Τιμητικό Τόμο Ελίζας Δ. Αλεξανδρίδου, 2016

Τζίβα, Ο «νέος» Κώδικας Τραπεζικής Δεοντολογίας. Quo vadis?, Αναμνηστικός Τόμος Λ. Γεωργακόπουλου, Τόμος II, 2016, σελ. 1037-1060

Τριανταφυλλάκης, σε Υποχρεώσεις Χρηματοπιστωτικών Φορέων-29ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, επιμ. Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικολόγων, 2021

Τριάντος, Αστικός Κώδικας Ερμηνεία κατ’ άρθρο, Άρθρα 1-946, 4^η εκδ., 2018

Ψυχομάνης, Πτωχευτικό Δίκαιο και Δίκαιο ρύθμισης οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων, 6^η εκδ., 2016

Ψυχομάνης, Τραπεζικό Δίκαιο – Δίκαιο Τραπεζικών Συμβάσεων, 5^η εκδ., 2001

ii. Αρθρογραφία

Αλεξανδρίδου, Ο νόμος 2251/1994 για την προστασία του καταναλωτή – ομοιότητες και διαφορές από το Ν. 1961/1991, σχέση με το Ν. 146/1914, Αρμ. 1996, σελ. 289-298

Βαλμαντώνης, Παρατηρήσεις στην ΔΕΕ υποθ. C-449/13 απόφ. της 18.12.2014 - Σύμβαση καταναλωτικής πίστης και κατανομή του βάρους απόδειξης, ΕφΑΔΠολΔ 1/2016, σελ. 94-96

Γαραντζιώτη, Τα βασικά δικαιώματα του καταναλωτή από την Οδηγία 2008/48/ΕΚ για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης, ένθα 9/2018, σελ. 15-23

Γεωργιάδης Γ., Οι υποχρεώσεις της τράπεζας για ενημέρωση, διαφώτιση και παροχή συμβουλών στον πελάτη, ΧρΙΔ Η/2008, σελ. 865-874

Γκόρτσος, Δίκαιο προστασίας του καταναλωτή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών: περιεχόμενο και ιδιαιτερότητες, ΧρηΔικ 2/2007, σελ. 161-180

Δωρής, ΝοΒ 39/1991, σελ 745-749

Καραγιάννης, Προσέγγιση μιας περίπτωσης ανεπίτρεπτης σύνδεσης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με την αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας, ΧρηΔικ 3/2010, σελ. 311-319

Κουμάνης, Καταχρηστικοί γενικοί όροι συναλλαγών στεγαστικού δανείου (Η επιβολή τους κόστους προεξόφλησης στεγαστικού δανείου και της εισφοράς του Ν. 128/1975 στον καταναλωτή με ΓΟΣ), ΧρΙΔ Δ/2004, 281-288

Λέκκας, Τρόποι εταιρικής χρηματοδότησης (ιδίως η τιτλοποίηση) και η οικονομική κρίση, ΧρηΔικ 1/2010, σελ. 16-24

Λιβαδά, Η εξέλιξη της αρχής του «υπεύθυνου δανεισμού» στο ενωσιακό δίκαιο με έμφαση στις ρυθμίσεις της υπό υιοθέτηση πρότασης Οδηγίας για τις συμβάσεις πίστωσης σε ακίνητα κατοικίας, ΧρηΔικ 2/2012, σελ. 203-217

Λιβαδά, Σημείωμα στην ΔΕΕ υποθ. C-565/12, αποφ. της 27.3.2014 (Συμβάσεις καταναλωτικής πίστης), ΔΕΕ8-9/2014, σελ.835-847

Παπαδοπούλου, Η αξιολόγηση πιστοληπτικής ικανότητας στο δίκαιο προστασίας προσωπικών δεδομένων ΗΠΑ και ΕΕ, ΔιΜΕΕ 1/2021, σελ. 18-29

Πελένη-Παπαγεωργίου, Η ελάχιστης εναρμόνισης Οδηγία 2014/17/ΕΕ σχετικά με τις συμβάσεις πίστωσης για ακίνητα που προορίζονται για κατοικία, ΧρηΔικ 3/2015, σελ. 330-340

Πελλενη-Παπαγεωργίου, Η νέα Οδηγία 2008/48/ΕΚ για τις καταναλωτικές συμβάσεις, ΝοΒ 2010, σελ. 275-286

Περάκης, Η αρχή του «υπεύθυνου δανεισμού»; και η πρόσφατη κοινοτική Οδηγία για την καταναλωτική πίστη, ΧρηΔικ 3/2009, σελ. 352-358

Περάκης, Η έννοια του καταναλωτή κατά το νέο νόμο 2251/1994, ΔΕΕ 1995, σελ. 32-34

Πούλου, Οι εκ του νόμου υποχρεώσεις πληροφόρησης ως μέσο προστασίας του καταναλωτή με αφορμή της Οδηγία 2008/48/ΕΚ για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης, ΕλλΔνη 5/2014, 1328-1345

Πουρνάρας, Η έννοια του καταναλωτή σήμερα ιδίως στις τραπεζικές πιστωτικές συμβάσεις υπό το πρίσμα της ΟΛΑΠ 13/2015, ΕφΑΔ 2015, σελ.1065-1091

Πυροβέτσης, Προστασία του καταναλωτή – Γενικοί όροι – Γενικοί καταχρηστικοί όροι των συναλλαγών με τους καταναλωτές, Αρμεν. 1996, σελ. 299-309

Σάλιαρης/Αρματά, Ενέργειες της τράπεζας πριν από την χορήγηση πίστωσης σύμφωνα με την νέα (2010) ΚΥΑ για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης, ΔΕΕ 10/2011, σελ. 1085-1090

Σπυράκος, Δάνεια σε συνάλλαγμα και προστασία του οφειλέτη, ΔΕΕ 8-9/2015, σελ. 825-839

Σπυράκος, Ρύθμιση χρεών και πτωχευτική διαδικασία ιδιωτών, ΧρηΔικ 2/2008, σελ. 180-184

Σταθόπουλος, Ρύθμιση οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων (Ν. 3869/2010), ΧρηΔικ 2/2011, σελ. 181-189

Τασίκας, Η ενσωμάτωση στο εσωτερικό δίκαιο προστασίας του καταναλωτή του πεδίου εφαρμογής της Οδηγίας 2008/48/ΕΚ για την καταναλωτική πίστη υπό το πρίσμα του εναρμονιστικού της προτύπου, ΧρηΔικ 1/2009, σελ. 52-69

Τασίκας, Η υποχρέωση του πιστωτικού φορέα για αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας του καταναλωτή στην παροχή καταναλωτικής πίστης, ΝοΒ 2011, σελ. 2284-2302.

Τασίκας, Η υποχρέωση του πιστωτικού φορέα για προσυμβατική πληροφόρηση του καταναλωτή στη Οδηγία 2008/48/ΕΚ για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης και η ένταξή της στο σύστημα κανόνων ιδιωτικού δικαίου για την κατάρτιση της σύμβασης (διαφήμιση, προσυμβατικό στάδιο, σύναψη), ΕλλΔνη 50/2019, σελ. 373-400

Τασίκας, Η υποχρέωση των τραπεζών για συνδρομή και παροχή επαρκών εξηγήσεων στον αντισυμβαλλόμενο στην καταναλωτική πίστη, ΔΕΕ 10/2011, σελ. 1018-1027.

Τασίκας, Ο υπεύθυνος δανεισμός στην καταναλωτική πίστη, Εκφάνσεις της αρχής του υπεύθυνου δανεισμού στην καταναλωτική πίστη: Η παροχή επαρκών εξηγήσεων στον καταναλωτή και η αξιολόγηση της πιστοληπτικής του ικανότητας, ΕπισκεΔ Β/2011, σελ. 337-352

Τζάκας, Ο Ν. 4438/2016 για τον ενυπόθηκο δανεισμό και τα αρρύθμιστα ζητήματα, Ιδίως το κατά χρόνο πεδίο εφαρμογής και οι αστικού δικαίου έννομες συνέπειες, ΔΕΕ 8-9/2018, σελ. 1001-1012

Τζακας, Ο ενυπόθηκος δανεισμός σε ημεδαπό νόμισμα μετά τον Ν 4438/2016, ΧρηΔικ 2-3/2017, σελ. 229-245

Χασάπης, Η Οδηγία 2014/17/ΕΕ σχετικά με τις συμβάσεις πίστωσης σε καταναλωτές για ακίνητα, που προορίζονται για κατοικία: Μια συνοπτική παρουσίαση, ΔΕΕ 6/2015, σελ. 334-347

Χασάπης, Το βάρος απόδειξης της εκπλήρωσης των προσυμβατικών υποχρεώσεων ενημέρωσης και αξιολόγησης εκ μέρους του πιστωτικού φορέα σε σύμβαση καταναλωτικής πίστωσης και το ζήτημα της μεταξύ τους σχέσης, Με αφορμή την απόφαση CA Consumer Finance του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΕλλΔνη 5/2015, σελ. 1349-1358.

Χασάπης, Η έννοια του μεσίτη πιστώσεων στο ελληνικό και το ευρωπαϊκό δίκαιο της καταναλωτικής και της στεγαστικής πίστης και η σχέση της με την έννοια του μεσίτη του ΑΚ, ΧρηΔικ 2-3/2017, σελ. 247-265

Χασάπης, Τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια και η μεταχείρισή τους - Ζητήματα από την εφαρμογή του Ν. 4354/2015, ΕφΑΔΠολΔ 6/2020, σελ. 579-610

Χασάπης, Σκέψεις για την εναρμόνιση του ελληνικού δικαίου προς την Οδηγία 2014/17/ΕΕ σχετικά με τις συμβάσεις πίστωσης σε καταναλωτές για ακίνητα, που προορίζονται για κατοικία, ΕφΑΔΠολΔ 8-9/2015, σελ. 714-724

Χιωτέλλης, Προσωπικά δεδομένα και πιστοληπτική ικανότητα, ΧρηΔικ 2010, σελ. 302-310

Χρυσάνθη, Μεταβίβαση δανείων (Η μετάθεση του πιστωτικού κινδύνου της δανειακής συμβάσεως), ΔΕΕ 2/1996, σελ. 133-140

Ψυχομάνης, Η προβληματική των «κόκκινων δανείων», ΔΕΕ 11/2016, σελ. 1326-1333

iii. Νομολογία Ελληνικών Δικαστηρίων

- ΑΠ 1138/2020, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
- ΑΠ 413/2019, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
- ΑΠ 105/2019, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
- ΑΠ 994/2018, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
- ΑΠ 763/2017, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
- ΑΠ 2037/2014, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
- ΑΠ 891/2013, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
- ΑΠ 1343/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
- ΑΠ 733/2011, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
- ΑΠ 377/2011, ΝοΒ 2010, σελ. 1904
- ΑΠ 7/2011, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
- ΑΠ 2205/2009, ΧριΔ2/2011, σελ. 97
- ΑΠ 2123/2009, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
- ΑΠ 1738/2009, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

- ΑΠ 1568/2009,ΧρΙΔ5/2010, σελ. 340
- ΑΠ 989/2004, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
- ΑΠ 1219/2001,ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
- ΑΠ 56/1994, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
- ΕφΑθ 2407/2021, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
- ΕφΘεσ 542/2021, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
- ΕφΠατρ 58/2021, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
- ΕφΠατρ 22/2021, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
- ΕφΛαρ 139/2020, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
- ΕφΑθ 63/2012, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
- ΕφΑθ 6151/2011,ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
- ΕφΑθ 4728/2011 ΤΝΠ ΔΣΑ
- ΕφΠειρ 72/2011, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
- ΕφΑθ 5482/2006 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
- ΜΠρΑθ 1044/2021, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
- ΠΠρΑθ 1208/1998, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ
- ΕιρΛάρισας 78/2013, ΧρηΔικ 1/2013, σελ. 138-142

iv. Νομολογία Δικαστηρίου Ευρωπαϊκής Ένωσης

- ΔΕΕ, *LCL Le Crédit Lyonnais SA κατά Fesih Kalhan*, 27.03.2014, C- 565/2012
- ΔΕΕ, *CA Consumer Finance SA κατά Ingrid Bakkaus, Charline Bonato, το γένος Sanary, και Florian Bonato*, 18.12.2014, C-449/13
- ΔΕΕ, *Horatiu Ovidiu Costea κατά SC Volksbank România SA*, 23.04.2015, C-110/14

v. Ηλεκτρονική Βιβλιογραφία

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52019DC0278>

<https://www.bankofgreece.gr/en/news-and-media/press-office/news-list/news?announcement=40be6e37-c13c-4dd4-9b79-d810b151c45c>

<https://www.bankofgreece.gr/en/statistics/evolution-of-loans-and-non-performing-loans>

<http://www.areiospagos.gr/nomologia/apofaseis.asp>

<https://www.qualex.gr/el-GR/>

<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5730169/KS-GK-10-001-EN.PDF/71e6dd67-1ec9-4036-8a73-419a000bfeb8>

<https://www.sakkoulas-online.gr/>

<https://lawdb.intrasoftnet.com/>

vi. Ξενόγλωσσες πηγές

Eurostat, European Economic Statistics, 2010 Edition

Marzullo, Onere della prova e violazione degli obblighi informativi, στον διαδικτυακό τόπο της Questione Giustizia